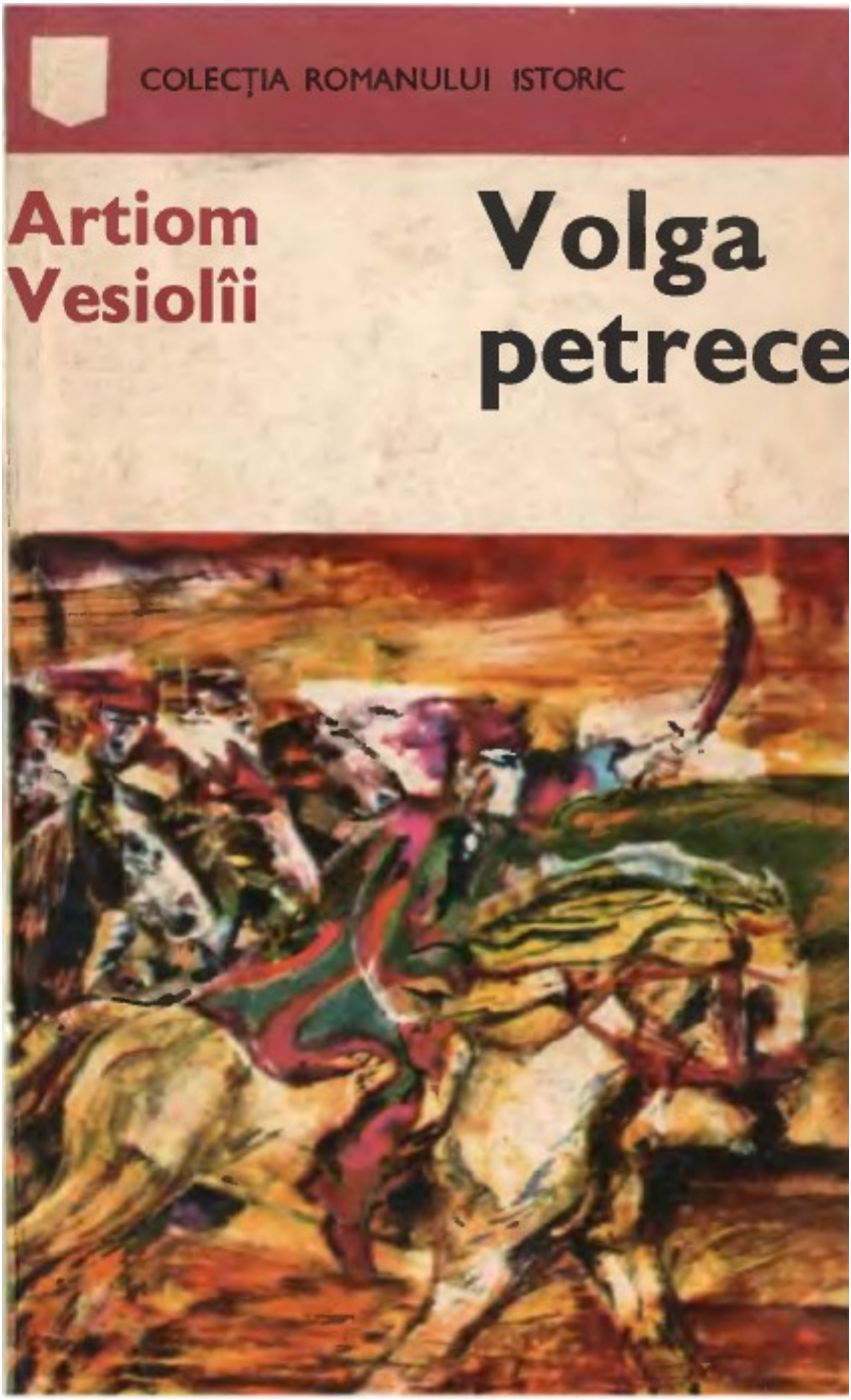

Artiom Vesiolîi

Volga petrece

roman

În românește de Leonid Dimov

București 1973
Editura UNIVERS

1

Curajul miere soarbe
Și lanțurile roade

Desfăcându-și aripile-n strălucire, zorile porniră-n zbor peste stepa întunecoasă... Răsfrângerea lor începu să joace prin întinderile cerului cuprins de-o bucurie, gorganele de strajă se dădură la o parte, iar deasupra câmpiei se rostogoli un soare greu, învelit în arșiță de aur. Verdele imens al ierbii tresări deodată în ciripitul paserilor.

Stepă
primăvară
vânt....

Pe marele șleau al Razdorului, răsfrânt între Don și Volga, călărind pe cai nogai cu botul coroiat, luneca precum un semn ușor un pâlc de cazaci. Erau vreo cincizeci. N-aveau veșminte bogate așa cum purtau de obicei atunci când porneau la drum lung. Unul avea un fel de caftan întunecat, altul, pentru a fi mai liber în mișcări, purta un zăbun fără mâneci; un al treilea — un halat tătărăsc vărgat din găurile căruia atârnau smocuri de vată; mulți dintre ei purtau cămăși de pânză vârâte în pantaloni. Pistoale la centură, cuțite cu tăiș lat de o palmă, ghioage atârnând de curele peste umăr și săbii încovoiate ca-n Asia. În spatele unora se bălăbăneau arcuri, dar mulți dintre ei aveau puști care-n acele vremi îndepărtate erau socotite ciudățenii atât în Asia cunoscută cât și în întreaga stepă sălbatică[1].

[1] Stepa ce se întinde între ținuturile Riazanului și poalele Caucazului, și de la Iaik — peste Don și Zaporojie — până la hotarele lituaniene. (Nota autorului.) În original *Dikoe pole.*

Ziua se desfășura.

Juca stepa: minune de frumoasă. Călăreau la trap, călăreau la galop, parcă lunecau: iarba era atât de deasă și înaltă încât nici capetele cailor nu se vedeau.

În înalt, abia dând din aripă, se rotea un vultur. Departe, de după o movilă, asemeni unei umbre țâșni un cerb rătăcit de ceată. Kuziomka Zlîcioi se desprinse chiuind și-i luă urma, dar se-ntoarse iute.

— Ce-i, Kuziomka, nu l-ai ajuns? îi strigă un cazac cu barba neagră și înfățișare de turc.

— Mi-am cruțat calul, Ermak Timofeevici, răspunse Zlîcioi mângâind grumazul asudat al armăsarului. Mi-a fost milă de cal, altminteri nu ar fi scăpat diavolul acela încornorat, din bătaia arcului.

— Aiurea... Nu ești iute, scumpule, lasă, văd eu... Ai zbârcit-o, băiete...

— Eu?

— Tu, tu. Ha-ha-ha-ha!...

— Păi eu, cu voia ta, acum două primăveri, lângă râul Saghiz, am văzut un vultur bărbos. Eram gata-gata să-l prind... Era un vultur voinic, mamă, mamă, își întinsese cuibul între trei stejari... Călăresc prin stepa turkmenă, mă uit cu atenție în toate părțile... Colo curge râul cu apă limpede, dincolo se-ntinde o mlaștină cu trestiiș — un loc pustiu, pierdut, un loc de spaimă...

Ermak nu era nici tânăr, nici bătrân — în floarea vârstei — cu pielea smeadă, neagră chiar, de parc-ar fi fost fiert în smoală și sănătos, sănătos ca un armăsar. Dacă Ermak își înălța capul și necheza, calul se culca sub el. Din coada cetii răspundea vocii hatmanului iapa Pobedka, nechezând cu gingășie. Dinții le sclipeau cazacilor dincolo de zâmbetele reținute. „Dă de veste...” ziceau ei.

— Noapte grea, calul ca smoala, călăresc eu, călăresc și-l tot pipăi — e oare sub mine? povestea Kuziomka.

Cazacii își făceau cu ochiul și se dădeau pe lângă flecar.

— Spui că era bărbos?

— Ia te uită! Dă-i drumul!...

Ghicind bătaia de joc din vocile tovarășilor săi, Kuziomka tăcu și, în ciuda rugăminților, nu mai scoase o vorbă. Îi plăcea să stea da taclale noaptea, lângă foc sau sub licărul stelelor altfel însă

nu prea deschidea gura.

Amiaza zvârlea flăcări și fulgere peste stepa amorțită. Un pitpalac zburlit zăcea în iarbă cu ciocul larg deschis de arșiță.

Istoviți, caii începură să se poticnească.

La malul unui mic lac de stepă, sub umbra frasinilor înlemniți de arșiță, ceata descălecă pentru popas. Sorbiră în grabă un terci subțirel din făină de ovăz, mâncară niște scovergi și pastramă de oaie îmbibată de sudoarea cailor — tăiată în felii subțiri carnea se usca sub șa — și, după ce lăsară unul de pază, se culcară.

Stepă

iarbă

năluciri

stepa fu cuprinsă de o mare liniște despicată la răstimpuri doar de cârâitul vulturului.

Căutând să scape de tăuni, caii împiedicați intrau până la urechi în lac și, fornăind, arătându-și dinții, sorbeau din apa tulbure și caldă.

Întinși cât erau de lungi în iarbă, cazacii sforăiau pe diferite tonuri.

Pe nesimțite, arșița se potoli. Umbrele străvezii ale frasinilor se-ntinseră peste drum, albastrul depărtărilor se-ngroșă, se lăsă răcoare...

O porniră din nou la drum prin stepa pustie.

Drum și iar drum, colilii fumurii...

Călăreau parcă lunecând în amurg. Călăreau și pe-ntuneric, ascultând tăcerea și țipetele paserilor de noapte.

Noaptea ardea cu toate stelele.

Călăreau în tăcere.

Și din nou se rări pâcla nopții, stepa se umplu de rouă precum fumul.

Un vânt proaspăt le răcori frunțile.

Ermak se ridică în șa amușinând vântul cu nările subțiri ale nasului său coroiat, și spuse:

— Uite, *iakar mar,* Volga!

Din toate piepturile se revarsă ca un oftat vorba ceea tare:

— Volga...

Cazacii care moțăiau în șa se-nviorară, își mânară caii la trap și-i ziseră un cântec.

Stepă
depărtări
pustietate...

Pe gorgane șuierau țiștarii. Mici ca niște răgace, vulturii pluteau în înaltul cerului. Vântul unduia iarba, gonind valuri de colilii.

În față se iviră, gârbovindu-și piscurile țepoase, dealurile. Acum sunt pleșuve, dar în vremile de demult erau acoperite de codri deși.

— Volga...

Urmând malul înalt dinspre munte ceata se-ndreptă către vărsarea râului Kamîșinka.

Pe partea luncii fulgerau în verdele mustos al ierburilor, cuprinse fiind de-un tremur subțire, lacuri ca de sineală deasă; colilia ce da a se usca fremăta de sunete verzi. iar depa-a-arte-n jos, precum o lungă viață veselă, alerga Volga...

2

Poteca năpădită de ferigă îl conduse pe Ermak într-o poiană bătută de soare — mirozna zmeurii îl copleși pe cazac. Zărind în desiș colibe din împletituri de salcie, ba chiar un bordei, strigă:

— Hei, hei, e vreun suflet de creștin pe-aici?

Din bordei se ivi un bătrân întufat pân-la ochi de păr alb. Era desculț, abia învelindu-și goliciunea într-o cămașă zdrențuită. Ducându-și mâna streașină îl privi îndelung pe cel venit.

— Oare nu-l mai recunoști, Martian Danilovici, pe acela pe care l-ai crescut? nemaiputându-și stăpâni bucuria, sări către el Ermak tunând: Ha-ha-ha-ha, fii sănătos, hătmănuțule!

— Simt, un cazac de pe Don...

— Ehe.

— Ba-ba-ba... Nu se poate! Să fii oare tu, Ermolaiușko?

— Ba eu sunt.

Se-mbrățișară după obiceiul nogailor, de trei ori — precum caii — așezându-și capetele unul pe umărul celuilalt.

— Bine-sănătos?... Bucuros de oaspeți?

— Bucuros.

— Închinări ți-am adus și de pe Don și de pe Volga, de la hoarda de cuțitari, de la colibele pescarilor...

Ermak zvârli căciula de oaie, își șterse fața aprinsă cu poala caftanului scorojită de sudoarea calului și se așeză în umbra unei tufe de răchită, trăgându-și picioarele sub el.

— Mi-aduc aminte de tine, Ermolaiușko, uite-atâtica erai și acum poftim, dita-mai!... Mă rog, ești și tu hatman?

— Aha, râse satisfăcut cazacul.

— Așa... Cunosc șoimul după cum își ia zborul... E mare artelul?

— Vreo sută de moțuri.

— Unde-i tabăra?

— Pe ostrovul Bulan.

— Bun loc, pește cât vrei și ascuns de ochi vrăjmaș. Mai de mult, împreună cu taică-tău, Timofei, două veri am tot mas prin ostrovul Bulan și nici că s-a auzit o șoaptă...

Bătrânul acoperi cu ramuri verzi o masă de pământ și puse în fața oaspetelui o cană cu miere și una cu apă de izvor.

— Să nu ne judeci greșit, fiule, trăim fără pâine... Pădurile sunt sălbatice pe la noi, locurile neroditoare, n-auzi voce de om, nu vezi urmă de fiară, nici găuri de șarpe nu-s.

Plase putrede zăceau întinse peste tufele de alun. Atârnând de-un curmei se înșirau niște pești turtiți, stropi limpezi iviți în soare se scurgeau din cozile peștilor. Peste ierburile grase de pădure statornicea un miros de proaspăt și de miere. Dintr-o scorbură căptușită cu ierburi parfumate se scurgea printr-un cioc de scoarță mierea, drept într-o bărdacă cioplită. Pe sub tei zumzăiau albine bete.

— Da lumea unde-i? întrebă Ermak privind tabăra de pescari.

— S-au dus cu bărcile la călugări să schimbe peștele pe pâine, se-ntorc mai către-amiază... Ce vești, Ermolaiușko. aduci de la hoardă?

— Cei din hoardă au amuțit, nicio șoaptă.

— Așa, așa...

— Am mers departe, noi ăștia, hatmanii de pe Volga și de pe Don să-i vedem la ei acasă pe nogai ba, la vărsarea Iaikului, am ars capitala busurmanilor, Saraicik... Pentru isprava asta țarul ne-a trimes celor de pe Don o scrisoare de laudă. Pe Volga însă, i-a omorât pe hatmanii Bristouseț și Ivanko Iuriev, ori ei habar n-aveau de isprava aia a noastră.

— E crud țarul, șiret și crud.

— Nici n-ai zice cât îi de crud! Pe noi ne asmute-mpotriva

hoardei, pe tătari îi îndeamnă să-i fie prieteni, ba mai face și negoț cu hanii.

— Asta-i cântec vechi!... Martian își frecă tare cicatricea de sabie pe care o avea pe frunte, iar în apele ochilor săi cu privirea nestinsă încă fulgerară amintiri. Ei, dar dinspre Rusia ce vești mai vin?

— Se tot vântură norodul parcă-i dus de ciumă. Vin către noi, pe Don, ba se mai târâie și de la noi către ei.

— Așa, așa...

— Tot trimite Moscova și hatmanilor de prin părțile de jos și de sus tot felul de scrisori mieroase, îi cheamă să apere Stepa de urgia hoardei și, pentru treaba asta, făgăduiește că le va da pulbere, postav și pâine. Iar voievozii, din marea lor deșteptăciune, ori din porunca țarului ne izgonesc din târgulețele rusești ca pe niște lupi turbați, unde ne prind acolo ne taie limba, ne smulg nările, ne bat cu vergile, ne trag în țeapă și ne trimet în surghiun prin schituri sau așezări îndepărtate ca să fim mai tare păziți.

— Ce voiește oare țarul Ivan?

— Vrea țarul-groază să ne supună.

— Ia te uită!

— Nu-i sunt, chipurile, pe plac atacurile noastre.

— Aha...

— Noi îi stricăm pasă-mi-te rosturile cu basurmanii și-i împiedicăm negoțul. Ermak scutură din cap și se porni să hohotească de râs, de parcă s-ar rostogoli un munte de pietre. Era vesel și iute din fire, crăpa de voinic ce era, părul des i se-nzulufa inel de inel. Nikolka Mitreasov din stanița Razdorskaia, un căzăcuț, a trimis o epistolă din Suzdal... Cazacii noștri zac, chipurile, într-o temniță de pământ și, din porunca țarului nu li se dă nimic să mănânce, se târăsc în zdrențe, desculți și mor de foame.

— Nu-nțeleg ce fel de lume s-a ivit acum, spuse Martian, noi însă, cazaci de viță veche, nici în fața lui Dumnezeu nu ne plecam, deși credeam tare în el.

Ermak se întinse — un pârâit îi trecu prin oase.

— Tătarii s-au cuminți, ne plictisim pe Don...

— Celui liber — viață liberă. Iar hăbăucului — stepa fără margini...

— E trist pe Don, iar pe Volga-i strâmt. Pe munți au fost puse

străji. La Karaulnîi Iar, la Prolei-Kașî, ba chiar mai sus, se-aude că voievozii întăresc cetățile. Nu ne mai țin răbdările. Nu călcăm învoiala, plutim în susul apei, către nisetrii din Sura, către castorii din Kama.

— V-ați gândit bine...

— Rău nici nu ne trece prin minte... Hai cu noi, Martian Danilîci! Ai văzut multe la viața ta. Vei fi hatman peste hatmanii noștri și popă de asemenea... Se va găsi o treabă și pentru pescarii tăi. Vom pluti cu bărcile, vom cânta, vom pescui.

— E-he-he, frățioare, după ce-a trecut vremea mea, vrei să sar iar în șa?... Pântecul să mănânce a poftit: am mâncat, a voit să bea: am băut, inimii i-a fost sete de sânge: am vărsat sânge șuvoaie și, uite, acum, tânjește sufletul meu către pace și rugăciune.

— Mi s-a dat poruncă să te-aduc, spuse cu veselie-n glas Ermak. Nu vii de bună voie, te iau cu sila.

Bătrânul dădu din mâini.

— Unde să merg eu, un trunchi găunos?... Navigați voi, ăștia tineri, faceți rost de zăbunuri cu sabia și voinicia voastră, eu mă voi ruga întru credința lui Hristos, pentru prinșii ce se zbat în robia basurmanilor, pentru cei ce orbesc în temnițele de sub pământ și pier în geamăt, trași pe roată...

— Nici cât vom fi pe drum nu-ți vom tulbura rugăciunile, n-ai decât să te rogi cât vrei — Dumnezeu vede peste tot, aude peste tot.

— Scumpe Ermolaiușko, până și fiara, dacă-mbătrânește și-și simte sfârșitul apropiat, se desprinde de haită și se duce să moară-n singurătate, ori tu vrei din nou să mă scoți în lume?

— Lasă, încă nu-ți tremură mâna când ții paharul și calul cel mai nărăvaș, mai ești în stare să-l supui sub tine...

3

Dinspre poale se stârnise vânt. Tot iuțea Volga spre depărtata mare fuga apelor sale tulburi. Pustii și surde zăceau malurile, nisipurile se-nvârtejeau pe grinduri, curgeau albăstrimi în depărtare... Aprig vântul își făcea de cap, valurile-n clocot păreau a fi un chef de-nvingători dintr-o hoardă nesfârșită.

Dinspre ostrovul Bulan — larmă, țipăt, fum ieșit din multe

focuri.

Valuri bete biciuiau malul. Smulse de pe grind se clătinau pe valuri bărcuțe, luntri, lotci și șlepuri.

Mai-marele peste artel, Foka Volkorez se tot plimba pe mal, strigând:

— Șoimilor, dați-i drumul!...

Desculți și zdrențăroși, oamenii alergau lipăind pe pardoseala de scânduri, încărcau saci de făină de ovăz și mazăre, legături de crap uscat și de crap proaspăt de Astrahan, ușor sărat, unelte de pescuit și de vânat, pungi făcute din piei întregi de porc, pline cu pulbere și plumbi, precum și cu tot felul de materiale de luptă.

La cârma înaltă a luntrii cu douăsprezece perechi de vâsle a hatmanului, lătra de nerăbdare Orelko, un dulău bătrân cu dinți de lup. Crescut în campanii, îmbătrânise tot în campanii. În scurta sa viață de câine trecuse prin Persia și Turcia, lăpăise din apa Terekului, gonise după mistreți prin delta Dunării. Nu exista, pare-se, în toate aulele de dincolo de Volga un singur câine cu care Orelko să nu se fi luat la harță.

Treaba odată isprăvită, cântecele cântate, ceata gălăgioasă a cazacilor se-ndreptă spre cortul hatmanului.

Întors spre răsărit, Martian citea rugăciunea de drum.

Cazacii se rugau în cea mai adâncă tăcere, fețele lor tăbăcite erau severe.

— Mântuiește-ne, Doamne Iisuse Hristoase și tu, Maică a lui Dumnezeu, de foc, de sabie, de potop, mișel și boală...

Băură apoi. potrivit obiceiului, încă o dată de plecare, la botul calului și porniră spre luntri, numai râs și glumă.

— Alegeți parâmele!

Pe podele zăceau alese greutăți de fontă și ancore de stejar cu pietre legate de ele.

— Hei, *iakar mar...* Ermak își roti privirea căpruie, întunecată ca noaptea și prinse cârma în palma-i puternică. La drum, frații lor!... Sus copita, saltă copaia, ga-a-ta!

Martian își scoase căciula și se închină.

— Blagoslovește, Doamne!

Își făcură iute cruce cu toții.

Vâslașii scuipară-n pălmi, apucară vâslele, loviră apa o dată, încă o dată și, îndreptându-și oasele, porniră să cufunde fără grabă vâslele care scoteau geamăt greu.

Ermak se duse la proră și, ridicându-l sus deasupra capului, zvârli în apă un căuș de miere, apoi frânse de genunchi un colăcel de secară și-l aruncă de asemenea în gheara apelor.

Ca să se-aștearnă lin calea, cei mai bătrâni aruncau peste bord câte-un pumn de sare, în timp ce murmurau rugăciuni.

Șolticul Iașka Breni își zvârli în apă căciulița și-ncepu să urle cât îl ținea gura:

— Volga-a-a, brațele ți-ai revărsa-a-at!...

Bărbosul Ivan Bubeneț, a cărui față arsă de pulbere, părea presărată cu mac, dădu drumul unui cântec

ceilalți îi ținură isonul.

Vântul răbufni, Volga tot da să se-apropie într-un răsuflet.

Vâslele scârțâiră, pânzele peticite și cele din rogojină se înălțară.

Ermak nu istovea să strige:

— Ține firul apei!...

Iute luneca barcazul hatmanului urmat de plescăitul șlepurilor și pontoanelor, al luntrilor și bărcilor de tot felul.

4

Pluteau.

5

Fugea Volga-n licăr siniliu, scălda-n joacă grindurile de nisip, ocolea ostroavele și ieșiturile, ducea cu sine maluri abrupte și lunci înverzite...

Munți desfășurați

codri mari în grămădire.

Dormitau lângă Volga, de strajă păcii fără liniște a Asiei, târgurile și cetățile rusești.

Dincolo de zidurile de bârne trăia și se hrănea cu lacrima și sângele neamului creștinesc voievodul și slugile sale.

Trăiau acolo, în gospodării, streliții cu familiile lor. Practicau meșteșuguri, duceau un mic negoț, îndeplineau slujba pentru țar și tot felul de alte slujbe.

Trăiau întru mântuirea sufletelor — în auzul cetăților — monahi, în schituri și mânăstiri.

Trăiau tătari în mahalale, părăsindu-și gospodăriile din primăvară până-n toamnă pentru a rătăci prin stepă.

Trăiau de azi pe mâine țărani lipsiți și altă lume, venetică și fără căpătâi.

Trăiau negustori de grâne, de pește și de tot felul.

La venirea primăverii negustorii suiau pe corăbii și, sub pază de oameni năimiți, pluteau în mari caravane spre Astrahan și către mare — spre hoardele turkmenă și kizâlbașă.

Iernile, din hogeag în hogeag, din oraș în oraș și din toate orașele către Moscova își croiau drum carele cu mărfuri neguțătorești. Cărau ceară și untură, fuioare de cânepă și pește sărat, marochin și piei de vită, în sare și de toate.

Trăiau.

Voievozii tăiau și spânzurau, popii se rugau pentru toți, iar mujicii munceau în numele tuturor.

Așa trăiau cu toții, fără a despica firul în patru, ba, iarna venind, oamenii de prin târguri se tot îndesau la bătăi cu pumnii și cu bâtele, își fărâmau unii altora fălcile și coastele — era sângele cel tânăr care clocotea-n popor.

Dijma li se lua neguțătorilor după cum târguiau, vânau sau pescuiau. Cârciumile și birturile plăteau o dare în bani. Iar vasele care trăgeau la mal cu mărfuri, erau impuse cu bănuțul cheiului — taxa de acostare. Cu prilejul transportului, trecerii și vămii, sigiliile însemnau plăți pentru cântărire, măsurare, prezentare sau plumbuire. Chiar așezările pescărești plăteau statului bir pentru Volga.

Banii se rostogoleau din pumn în pumn, din pungă-n pungă și, din toate pungile către Moscova, către visteria țarului.

Iar la Moscova, în chiar miezul lucrurilor, se afla țarul Ivan.

În jurul Moscovei, ocupând cele mai bune pământuri, stăpâneau cei de-o lege cu țarul — cnejii și boierii cu cetele lor.

Cocoțat în turnul Kremlinului, țarului îi plăcea a rămâne în însingurare: tare se vedea departe din acel loc.

Acolo, pe străvechile șleauri de stepă, în nori vârtejiți de pulbere, zboară țipăt și larmă, hoarda Crimeii pornită-n asalt pustiitor.

Dincolo, poporul s-a-mprăștiat de cerbicia voievodului, iar târgul său, al țarului, rămase pustiu.

Iar și mai departe, la așezările de lângă Volga, puterea satanei răscoală neamurile supuse ale nomazilor, care, călcând jurăminte repetate, își înșeuează caii, fulgerând din tăișuri scânteile revoltei.

Acolo, țările învecinate, ascultând de-o poruncă a diavolului, uneltesc împotriva Moscovei.

Acolo, urmașii cnejilor de viță veche, furișându-se hoțește

prin unghere, urzesc, zvârlă mrejele conspirației; ba tot ei, fugiți în țări străine, își revarsă furia, latră și-și ponegresc în fel și chip stăpânitorul.

Acolo, tot felul de cazaci răsculați, cu credința frântă, înhăitați cu adunături de alt neam, se năpustesc să jefuiască orașele rusești...

Tare se mâhnea țarul Ivan că nu era statornicită împărăția sa și se tot gândea cum să mai înmulțească pământurile rusești, cum să-nchege negoț cât mai spornic cu felurite țări, cum să propovăduiască pravoslavnica credință, întru slăvirea Rusiei peste toate limbile și noroadele.

Pe-nălțimi creșteau târguri de strajă, posade și mahalale, muruite cu bârne și-mprejmuite de șanțuri.

Rusia rătăcea prin codri și mlaștini. O legănau vânturile, o ciuruiau ploile, o troieneau viscole rele.

Învelit în veșminte smerite, țarul se ruga lăcrimând. Târgurilor le trimetea bani și acte de danie; el însuși se abătea pe la schituri, aziluri și temnițe, hrănind cu mâinile sale schilozii, leproșii și nelegiuiții; ba, din porunca țarului, slugile sale împărțeau pomeni, purtate în care, pe ulițele Moscovei.

Se-nverșunau zvoniri de jale
și croncănituri de corbi...

Curând însă, precum grăiește cronicarul, *pornit a urî așezările de pe pământul său,* țarul și opricinicii călăriră pe drumurile Rusiei și cuprinși de turbată furie dărâmau orașele, ardeau satele, ucideau în bătăi ori înecau mulțime de oameni de rând și dregători nedoriți Astfel în vara leatului 1570 au fost trecute prin sabie Klinul, Tverul, Pskovul și Novgorodul.

Scăldat în sânge, bântuit de spaime și tremur, pământul rusesc zăcea fără vlagă.

În palatul Kremlinului însă ardeau de sârg lumânările, răsunau cântecele de pahar, dansau fete despuiate. Țarul se vesela, se veseleau și cei din preajma-i, iar pe eșafoade bocăneau săcurile, tăind capete de oameni de rând, dar și de popi ori boieri.

Din Moscova se răspândea asupra întregii țări rnânia și milosârdia țarului.

Când ostoite. când din nou aprinse, războaiele durau necurmat. din an în an.

Moscova-și trimetea în sunet de clopote polc după polc, oaste

după oaste...

O părăseau, în cântec voinicesc și lacrimi bete, pedestrași și călăreți...

— Rămâi cu bine, Moscovă!

Plâns și vaer provodeau până departe pe cei plecați și multă vreme moscoviții de seamă își fluturau căciulile pe zidurile Kremlinului.

— Cu bine, fraților, Hristos să vă aibe-n pază!

Pândind dinainte încă interzicerea negoțului strein și socotind în minte câștigurile ce-i așteptau, negustorii se-ndreptau spre prăvăliile lor.

Iar ostașii, trecând de posturi și mahalale, își tot întorceau capetele și, bolmojind întru beție vorbele de rugă de-a valma cu-njurăturile, își făceau cruce în fața bisericilor.

Cete rătăcite de grosul oastei, se năpusteau asupra crâmlenilor, năvăleau din codrii Muromului peste cei din Kazan, iar dincolo de Smolensk se-nfruntau cu leșii și lituanienii.

Cu icoanele-nălțate și praporii fâlfâind în vânt, în fluier și ocări cetele se aruncau în luptă și, prăvălite de șuvoiul dim-potrivă al șrapnelelor și lăncile cavalerilor, se-mprăștiau prin stepă, codri și mlaștini, unde piereau și-nghețau de goliciune, de miasme, de foame.

Nu o dată rușii au fost bătuți, ori băteau ei.

Multe limbi, precum șuvoaiele, se vărsau în fluviu rusesc, împlinindu-i puterea și apele.

Forfoteau năpastele peste Rusia.

Pârjolul hoardelor nomade pustia țara. Vânturi aducătoare de molimi, foametea și cruzimile stăpânitorilor căutau a nimici poporul, dar poporul era tânăr și de neînvins precum iarba.

Marele era oprimat de către mai-mare, cei mari îi călăreau pe cei de mijloc, cei de mijloc îi jefuiau pe cei mici. Cei mici, cei din prostime, trăiau potrivit zicalei: „Ce-i pasă milogului că arde satul — traista-n băț și p-aci ți-e drumul“. Și, când răbdarea ajungea la capăt, zdrențăroșii se strângeau în haite și porneau încotro vedeau cu ochii, dobândindu-și hrana de pe urma tâlhăriilor, războaielor ori devenind edecari.

Sălbatic sta pământul
de sălbatic popor locuit
cârmuit de sălbatici stăpâni.

Țarul gândea pentru toți, cnejii și ostașii purtau războaie, iar

țăranii arau ogoarele, coseau iarba și îndeplineau tot felul de munci. Din vechime încă se razimă Rusia pe cocoașa țăranilor.

6

Vălurea pe Volga valul volgoval, apa spăla nisipurile galbene, clătind tufiș de tufiș. Vântul resfira mestecenii, scorușii. Vântul înfoia dumbrăvile verzi.

Maluri pustii, codri zurlii.

Pe grinduri, în vadurile iuți, fornăiau, se zbăteau înșeuați edecarii.

Hai, băieți, nu vă sfiiți
Forța n-o precupețiți!...
Ha-ai, ciomagule, hopa!
Hai, că-i verde și va merge!
Merge
merge...
Merge
merge...
Merge
merge...
Merge singur
Merge
merge...
Merge
merge...
Merge
merge...

De pe șlep — țipă șeful:

— Toată ceata, dintr-o dată!

Începea să cânte unul:

Vasionka în ierburi sta
Și la purceluș căta...

Iar ceilalți, după el:

Hai, ciomagule, hopa!
Verde e și singur merge!
Merge
va merge...
Merge
va merge...

Merge
va merge...
Merge singur.
A mers
a mers...
A mers
a mers...
A mers
a mers....

De pe șlep — un negustor:

— Hai băieți, trageți mai tare!

Cârdul era mânat de „gâscan“:

— Nu te-aba-a-a-te!...

Iar din coada cetei, încheietorul:

— Ține pasul!

Tu mătușă Nastasie
Bine fă să-mi fie mie...
Ha-ai, ciomagule, hopa!
Hai, că-i verde și-o să meargă!

Merge
merge...
Merge
merge...
Merge
merge...
Merge singur
Mergi
dă-i drumul,
Nu vrei —
ba mergi
A mers
a mers....

Cântau ca să se-ndemne, din zori și până-n seară.

În josul fluviului edecarii dau a se tocmi:

— Pâinea nu-i pusă la socoteală... Tu, conașule, să ne dai câte două fierturi în fiecare zi.

— Nu mă-mpotrivesc.

— Ba, pe deasupra, gândești ori nu, dar fără rachiu n-om răbda frigul și ceața.

— Bine, fraților. Veți trăi pe seama mea ca la mama-acasă.

Dar să ne-nțelegem: să vă țineți firea, și fără scandal.

— Să ne dai în fiecare zi câte-un pahar la plecare și-un altul la acostare, iar de marile sărbători și-n nopțile geroase înc-un pahar, așa, întru sănătatea noastră.

— N-am nimic împotrivă: vă dau o vadră pe zi — dacă vrei, o bei, dacă nu, o verși, ori o torni pe tine.

— Dă-ne de drum o pereche de nădragi și o cămașă, și două perechi de încălțări pe săptămână și pentru toată munca noastră câte șapte ruble de cap.

— Nu-i prea gras?

— D-apăi cum să fie!

— Câte șapte ruble?... Atâția bănișori nici c-am visat să am. Dacă din trei mai scadeți o rublă, merge.

— Teme-te de Dumnezeu, Frol Kuzmici, ia gândește-te, unde-i Astrahan, unde-i Iaroslave!

— E drum lung.

— Oho! Lung de tot! Tot tragi și iar tragi... Tare-s încărcate corăbiile tale. Numai sudoare și lacrimi...

— Ușu-rel, și-om ajunge!

— E ușor de zis!

— O s-ajungem, când — mânați de vânt bun, când — alt-minteri.

— Știm asta. Dac-ai pornit înseamnă c-ai s-ajungi... Noi te vom cinsti, Frol Kuzmici, dar nici domnia ta să nu te zgârcești la o copeică.

— N-aveți decât să vă văicăriți cât vreți, nu veți scoate de la mine nicio para chioară.

— Bine, atunci câte șase ruble și jumate.

— Câte trei ruble de rât, și așa, de băut, fiecăruia câte-un pitac de aramă.

— Câte șase ruble.

— Trei.

— Cinci jumate.

— Trei.

— Cinci ruble.

— Trei.

— Nici măcar patru nu ne dai?

— Nu vă dau.

Edecarii schimbau priviri între ei, șușoteau, iar „gâscanul”, dând cu căciula de pământ, rostea mâhnit:

— Eh, ce-am avut și ce-am pierdut! Dacă-i de plutit, apoi să plutim! Bine, coane, bate palma.

Negustorul le făcea cinste, iar ceata își bea libertatea toată.

Beau ziua, beau noaptea, urlau cu false voci cântece porcoase.

În zori, gâscanul zbiera:

— Înhămarea!

Li se aducea de pe șlep un butoiaș de spirt aproape denaturat și edecarii, chercheliți, își puneau hamurile.

— Ține!

— Gata.

— Drumul!

— Deodată, eh, da!...

E greu doar primul pas, pe urmă i-au dat drumul clătinându-se, au pornit lăsând pe nisipul umed pecetea împletită a încălțărilor. Câte un val poznaș mai ștergea din urma lăsată de edecari.

Îi ciuruiau ploile, îi usca vântul.

Când apa se-ntinde a-oglindă, mergeau ușor, cam câte patruzeci de verste într-o etapă, dar dacă dădeau de bancuri de nisip sau de viitori, unde apa clocotea ca-ntr-un cazan, se clătinau trăgând vasele de pe pietre sau de pe nisip.

Un pitac vom înhăța
Și-un coltuc vom cumpăra

Ha-ai, ciomagule, hopa!
Verde e, singur porni-va...
Hopa
iară...
Hopa
încă...
înc-o dată
ho-opa!...
Merge-suie!
Ho
ho...
Ho
ho...
Ho
ho-opa!...

Se mai întâmpla și așa.

În toiul nopții țipau de pe țărm:

— Pe șle-e-e-e-ep!...

Straja răspundea intr-un târziu:

— Ce tot urlați?

— Îl vrem pe dânsul.

— Doarme.

— Atunci pe Safron Markelîci.

— Doarme.

— Trezește-l.

— La ce?

— Trezește-l și gata!

Se putea auzi cum straja lipăia desculță către cabină. La bord se ivea bătrânul vechil, căsca dulce-n bezna de nepătruns și striga:

— Cine ești? Ce vrei?

— Safron Markelîci, fă-ți milă și pomană și poruncește să ni se-aducă niște rachiu... Am înțțțepenit de frig!

— Nu m-am aprovizionat, nu mi-o luați în nume de rău

— Atunci măcar câte un căuș de bere, să ne-ncălzim.

— N-am făcut bere, nu vă supărați.

Edecarii își scoteau căciulile.

— Milostivește-te.

— Am înggghețat!...

— Trimite-ne măcar un butoiaș de cvas asprit.

— Nici de cvas n-am pus, nu vă mâniați.

— Ce facem atunci, pierim?

— De ce? Luați niște apșoară de sub luntrișoară, fierbeți-o și gata încălzirea.

— Eh, a tocmit lupul capra..

După ce le asculta înjurăturile, toate cam fără frica lui Dumnezeu, Safron Markelîci scuipa, se pișa direct în apă și, smucindu-se, intra înapoi în cabină.

— Vezi, al naibii. S-a ghiftuit împreună cu stăpânul, iar de noi nici că-i pasă, ne ține pe plevușcă. Edecarii se-nfășurau în zdrențe și rogojini, chirciți pe nisipul rece, își blestemau zilele...

Nici nu mijeau bine zorile că gâscanul începea:

— Înhămarea!

Legănată-ntr-o mânie
S-a dus a noastră tărie.

Ciomăgașule, hopa!
Verde e, singur porni-va...
Uite-l
merge...
Uite-l
merge...
Uite-l
merge...
Merge singur
Hopa
iară...
Hopa
încă...
Trage
încă...
înc-odată
ho-opa!...

Sărată mai ești, lacrimă de edecar!

Când ajungeau la locul cuvenit, carnea de pe umeri era zdrelită până la os, banii luați și mâncați, încălțările ferfenițite, cămășile mâncate de păduchi.

Își legau plute și-o porneau iar în jos.

Pe Volga, pe Kama, pe Oka
pe Don, Nipru și Volhov
mergeau edecarii, înotând în noroiul din mlaștini, cufundându-se în nisip, tremurând de frig, înăbușindu-se de arșiță. De-a lungul tuturor fluviilor rusești, precum un sforăit prea greu, răsuna cântecul și pârâiau coastele edecarilor...

7

Cum mai zbura Volga, întinsă neted ca de sărbătoare.

Pe firul apei se jucau în soare iuți ochiuri-curcubeie. În apa liniștită câte-o adiere așternea valuri pletoase, fugărea ghiborții. În vaduri țâșneau herghelii de avat gonind după peștișori mărunți. Ici-colo, ca niște piei roșcate de taur, zăceau presărate bancurile de nisip.

Lângă Volga-i un oraș

în oraș e zi de târg.

Blănăriile cu piei răstignite, tejghelele cu postav și pânzeturi, chioșcurile negustorilor și meșteșugarilor veniți din alte părți cu mărfuri de tot soiul.

Pe scândurile late ale băncilor se lăfăiau grămezi de colaci, covrigi și pirоște.

Dinspre prăvăliile de pește venea duhoare cumplită, orășenii de vază se țineau de nas și scuipau trecând pe-acolo.

Clopoteau în biserici clopote și campanile, chef aspru cuprinsese mulțimea.

Șirul curelarilor, șirul dogarilor, șirul olarilor, șirul tejghelelor cu blinele. Mulțimea-n sărbătoare nu-și află odihnă.

Butoaie cu cvas, cu ciorbă de carne de vită și fierturi din poame. Cât de sus se-nălțau leagănele cu fete și băieți hohotind de râs!

O babă ghicea-n bobi, două fete prietene îi sorbeau cuvintele și de spaimă uitaseră să mai răsufle.

Copiii suflau pe diferite tonuri în fluiere de lut, cu un brici ruginit, un bărbier lua sânge unui streliț.

Forfota negustorilor, țipetele celor răgușiți de peste zi, care-și pofteau clienții. O babă gângavă vindea ierburi de deochi.

Roiau cârduri întregi de fete gătite de sărbătoare, rozând roșcove dulci ori ronțăind la nuci. Orbii erau duși de călăuze.

Alături cu târgul, într-o poiană, fumegau gropile vânzătorilor de catran și smoală. În fierăriile negre de funingine fornăiau foalele, răsunau ciocanele.

Se târau ologii și cerșetorii, zicând cântece iuți ori cântece de jale. La gard, sforăia un bețiv căzut sub brusturi.

Un diac, mânjit până la urechi cu cerneală din piatră-vânătă. Înveșmântat în lung caftan rupt de câini la poale, și cu o tichie țuguiată în cap, se lega a tocmi pentru trei ruble, oricui ar avea nevoie, o jalbă, un denunț sau o pârâ.

Edecarii făcură roată în jurul unei fete care cam căsca gura. Un golan ciufulit o prinse de sânii tari ca piatra și strigă:

— Fraților, am prins o vrăjitoare!

— Ia laba, irode!

— Vrăjitoare!

— Ce te-a apucat, tâlharule? Pleacă de aici! se zbătea fata. Sunt fiica blănarului Baluhin.

— Nu mă duce, ilic dulce! Ai uitat că ne-am văzut în noaptea

de Bobotează pe muntele Vakula?

— Dă-mi drumul, balaure!

— Vrăjitoare!

Edecarii izbucniră în hohote:

— Ia, uită-te, dacă n-are coadă?

Golanul pipăi frumoasa ridicându-i fustele peste cap și, după ce-o plesni peste dosul rumen, strigă:

— E botezată!

Dădură drumul fetei care plângea de mama focului, iar ei intrară-ntr-o cârciumă icnind și glumind.

Rătăceau sub paza streliților ocnași ferecați, cerând de pomană, cântând tânguitor, în zornăitul lanțurilor, psalmi și litanii.

De vii putrezim
În temniți de zid.
Ne gâtuie bezne
Și ne ucid.
Nu știm de-i chindie
Ori de-i răsărit
Milă vă fie
De cel oropsit.

Li se arunca ocnașilor ba câte-o piroșcă mușcată, ba câte-un cotor de măr, de toate.

Călugări taciturni veniți din depărtatele schituri de dincolo de Volga, se strecurau prin mulțime schimbând mărfuri pe icoane și cărți manuscrise.

În umbra împrejmuirii de piatră a bisericii se odihneau așezați pe traiste oameni fără căpătâi albiți de praf. Într-un ceaun atârnat de pirostrii clocotea în spume murdare un fel de kașă subțiată. Un flăcău cam stângaci, gol până la brâu, „prăjea” deasupra focului păduchii de pe propria-i cămașe.

— Piei, spurcatule, nu-i mai scutura-n mâncare, tot încerca să-l izgonească un bătrânel ce se-nvârtea în jurul ceaunului.

— O să fie mai gustoasă, mai cu carne! râse flăcăul.

Bătrânul îl plesni cu telul fierbinte pe spinarea goală. Flăcăul sări într-un urlet, desprinse cu unghiile kașa ce i se lipise de spinare și o mâncă.

— Mă, linge-blide! îl certă bătrânul.

Alături își potrivea încălțările un țărănaș chinuit, cu o mutră de țap și ochii copleșiți de tristețe.

— De pe unde te-ai rătăcit aici, moșulică? întrebă el.

— Din Kaluga, iubitule.

— Da-da, îmi dau seama, ai o vorbă domoală și sfioasă, rusească... Oamenii de pe-aici, aibă-i Domnul în pază, sunt scandalagii, iar când vorbesc parcă urlă.

— Suntem pe drum încă din ziua de Blagoveștienie, ne-am jigărit.

— Încotro?

— Apăi unde vedem cu ochii.

— E de trai prin părțile Kalugăi?

— Nu mă-ntreba, bunule.

— Greu?

— O-o-o, ferească Domnul!

— Foamete?

— Încă ce foamete! O oca de secară — cinșpe altâni, una de ovăz, zece altâni... Care-au avut familii, și-au făcut cruce și au trecut în Lituania.

— Rău.

— Dar mata unde statornicești?

— Eu, tătucule, sunt din Kostroma.

— Și-ncotrova?

— În jos, cu edecarii.

— Cum e pe la voi?

— Foame și molimi, tare suferă lumea!

— Oh! oh!...

Țăranul presără colb peste bubele-i împuroiate.

— Mi-am cam distrus picioarele, tare le e rău piciorușelor mele.

Țăranul își așternu zăbunul zdrențuit, se-ntinse fericit și-ncepu a povesti pe-ndelete:

— Am fost năpădiți în vara trecută de-un vierme alb, încă nemaivăzut: neted, avea un căpșor flocos, semăna cu o larvă de țânțar. Și erau atât de mulți că nimic nu i-a putut opri: nici apele, nici focul. Ne-a mâncat viermele câmpul, iarba de pe pășuni, mușchiul din mlaștini, frunzele de pe copaci și acele brazilor... Spaima i-a cuprins și pe tineri, și pe bătrâni. Am înălțat icoanele, am deschis mormintele celor drepți, ne-am apucat să ridicăm biserici... Păcatele noastre grele l-au făcut pe Domnul să-și întoarcă fața de la noi. Pământul se-nnegri, copacii se uscară, târâtoarcle și celelalte fiare pieriră, paserile zburară în

altă parte... Toamna o mai scoaserăm cumva la capăt. Cine avea, mânca frunză de scoruș și de tei, scoarță de copac și oase de pește, pisate. Veni iarna aducând moartea cu sine. Mâncau pisici, câini și lut. Scoțându-și crucile de la gât oamenii îi mâncau pe oameni. Mulți mureau, de foame și ger, de-a dreptul pe uliți și n-avea cine să-ngroape morții.

— Grozăvie! își făcu cruce bătrânul și, luând ceaunul de pe foc, îl chemă pe flăcăul ce se zgâia la forfota bâlciului: Epișka, se răcește kașa.

— O să se răcească-n burtă, înainte de cea de mâine, răspunse Epișka, apropiindu-se și dezlegând de la brâu o imensă lingură roasă.

— Vino lângă noi, să gustăm împreună cât e fierbinte, îl pofti bătrânul pe cel din Kostroma.

— Hristos să te mântuie!

Țăranul se așeză, scoase din traistă un coltuc de secară împietrit. Îl sără tare și oftă:

— Tot rătăcim, tot mergem și nu mai dăm de marginile pământului rusesc, dar omului mărunt nu-i e de trai nicăieri și nicicum. Pâinea-i multă, dar n-avem ce mesteca! Tare-s ciudate faptele tale, Doamne!

Și toți trei își plecară captele asupra ceaunului.

Târgul gemea

târgul tuna.

În fluierături și larmă foia prin tot bâlciul ceata zgomotoasă de măscărici, bufoni, păcălici și comici. Bărbi din scoarță de tei, măști vopsite, scufii țuguiate împletite din paie, comănacuri înalte asemenea celor boierești. Cobzarii zdrăngăneau din cobze, trâmbițașii suflau în trâmbiți, iar fluierașii dojeneau lumea din fluiere de tei și trestii. Unii urlau din alămuri, alții băteau în darabane și tamburine, alții făceau tumbe pentru a distra lumea. Iar în față de tot, îmbrăcat într-o podiovcă fluturată, sprinten și îndemânatic, bătea pasul cântându-și din gură, dansatorul Slavka Iareț.

Mulțimea dădea năvală.

— Mamă, ce mutră!

— Iată o mutră, da. E mutra mutrelor.

— Ho-ho-ho! Ho-ho-ho!...

— Ia te uită, Sisoe, p-ăla l-au apucat toți dracii.

— Măiculiță, Doamne.

— Nemaipomenit!
— Băieți sprinteni.
— Prinde-l, mă!
— Ha-ha-ha!
— Minunăție, măi frate...

Pălmi bătătorite scormoneau pe sub obiele, scoteau de-acolo pitaci de aramă înnegriți și le aruncau în tamburina pe care o purta roată, înclinându-se, un urs dresat.

Ceata se opri în fața unei pescării și cântă în cor:

Dânsului negustătorului Iadrei
Slavă!
Neamurilor sale iarăși
Slavă!

Negustorul de pește Iadrei le aduse jucătorilor un șalău împuțit.

— La joc sunteți iuți, la treabă nimeni nu vă vede.

— Ia uite cum o-ntoarce! Iareț zvârli peștele peste capul negustorului, în prăvălie. Halește-l singur, zgârie-brânză!

Giumbușlucarii prinseră a cânta cântece nerușinate ocărând pe oricine le ieșea în cale — fete și femei fugiră care-ncotro din prăvălii și din tot șirul de pescării. Un băiețandru zeflemist, strâmb la trup și la gură, izbuti să dea foc bărbii lui Iadrei, după care întreaga ceată porni mai departe, cântând.

Pantelei Ciupeatîi, fecior de boier, se plimba prin târg călare pe-un cal bine hrănit și se distra aruncând în toate părțile bani de argint și de aramă, bătuți în Polonia. Se spunea că adusese din război două care de asemenea monezi.

Mulțimea se arunca asupra banilor, păruindu-se-n lege, urlând, strivindu-se și schilodindu-se unii pe alții.

Ciupeatîi nu mai putea de râs, obrajii îi erau uzi de lacrimi.

Pe podiu, călăul biciuia un țăran.

Încremenită, mulțimea se adunase-n jur. Unii oftau și-și făceau cruce de spaimă, alții aruncau bani pe eșafod pentru a îmbuna călăul.

Zgâriind carnea biciul cădea în plesnet pe spinarea costelivă, mușchii topiți tresăreau ca la un cal bătut.

Gemetele țăranului încetară cu încetul.

— Pentru ce-i?

— Pentru pește... Ia mai taci, mătușe!

— Îl omoară.
— Vampirii!
O muiere începu să bocească
mulțimea vui și se puse-n mișcare,
dându-se mai aproape de podiu.
— Oprește! urlă vocea amenințătoare a gâscanului edecar Mamîka, care cam trăsese la măsea. Statura lui voinicească se înălța deasupra tuturor, trei rânduri de bucle i se răsuceau pe capul gol, iar barba ca de castor era plină de ciulini și paie. Oprește, ucigașule!
Poporul se clătină, cuprins de-un freamăt:
— Acuși îl ucide.
— I-a smuls toată pielea.
— Vai nouă, pravoslavnicilor!
— Pe toți ne vor...
Căpetenia streliților îi strigă edecarului:
— Hei, tu ăla cu barbă, nu mai ațâța poporul!
— Așa sunt eu...
— Văd eu cum ești... Ori poate ți-a venit și ție pofta de dibă?
Mamîka mormăi ceva de neînțeles, îl dădu la o parte pe streliț și se cățără pe podiu.
Călăul păși către el jucând biciul în mână.
— Unde te bagi, rât nespălat?
— Nu mă ocărî, nu m-ai hrănit tu.
— Cară-te!
— N-oi fi tare, dar de tine nu mă tem.
— Gura! călăul ridică biciul.
— Poftim, lovește.
— Ține!
Biciul șuieră
mai șuieră o dată
și din nou...
Mamîka stătea încremenit. Tăiată-n fâșii, cămașa de cânepă lunecă de pe umerii lui lați, un zâmbet de om beat îi rătăcea pe chipul uluit. Dar iată că fornăi a mânie, ochii lui mici scânteiară și, întorcându-se dintr-o dată spre călău, rosti surd:
— Ajunge!
— Nu bea! orbit de furie călăul îl biciuia pe edecar peste gură, peste ochi, pe unde nimerea...
Mamîka făcu un pas înainte, își prinse călăul de-o mână, îi

frânse mâna din cot și strigă:

— Loviți-i pe dieci!

Se auziră voci:

— Lovește!

— Loviți, ucideți!

— Nici cu sabie, nici cu pistol — cu ciomagul lui Hristos!

Mamîka îl apucă pe călău de picioare și, luând distanță, îi pocni capul de stâlp.

— Dă-n el!

— Pe ei, băieți!

Sub apăsarea atâtor umeri, podiul trosni și se prăbuși.

Mulțimea urlă și-l duse cu ea.

Mulțimea îi zdrobi pe streliți și se pregăti să distrugă târgul.

Din prăvălii începură să zboare, desfășurându-se-n aer, blănuri scumpe, suluri de postav, legături de pești uscați, șiraguri de ciuperci.

Ca la poruncă, cetele se năpustiră asupra cârciumilor, rostogolind de-acolo butoaie cu rachiu verde, le smulseră fundul și, pe loc începură să bea vinarsul din căciuli ori din căușul palmelor.

Ocnașii zdrobeau cătușele de lemn cu pietre.

Când ici, când colo mai lua foc câte-o casă.

Peste oraș răsună bubuitul tunului de alarmă, ecoul surd porni să rătăcească printre munți și se pierdu în depărtare.

Streliții se adunară călări în curtea voievodului desfășând de pe trăgacele puștilor cârpe unsuroase.

— La Volga!

— Spre luntri!

În urma lui Mamîka alergau edecarii, ocnașii, oamenii de cârciumă, cei fără căpătâi și chefliii hoinari.

8

Pluteau, hrănindu-se din pescuit și îndrăzneală.

9

.....

.....

Vuiește și străluce Volga, beată de vânt.

Zboară Volga, întinzând aripile-i de spumă... Valurile leagănă în plesnet malul, freamătă și clocotesc tufișurile și oh! cum mai oftează codrii sinilii.

Vântul umfla pânzele
Întinderile cereau cântece.

Înnopta-vei Duniușka
Și-ai să dormi, iubita mea.
La mine vei înnopta
Și-un dar, draga mea, ți-oi da...

La mine vei înnopta
Și-un dar, draga mea, ți-oi da
Ție îți voi da cercei
Din argint făcuți...

Ție îți voi da cercei
Din argint făcuți,
Și din aur, o pereche,
Cu stropi clătinați...

Da, din aur o pereche
Cu stropi clătinați...
La război am să mă duc
Peruzele să-ți aduc...

Ee-eh, cum am să mă duc
Peruzele să-ți aduc...
Iar Duniașa zicea: da,
Când Ivan o ispitea

Da, Duniașa zicea da
Când Ivan o ispitea,
Ah, Duniașa s-a culcat
Noaptea, la Ivan în pat...
Ah, Duniașa s-a culcat
Noaptea, la Ivan în pat.

Să doarmă nici c-a putut,
Multe îns-a mai văzut...

Volga alerga-ntre chingile abrupte ale malurilor. Valurile se rostogoleau în cârduri strânse ivind în joacă zulufi înspumați. Ude rădăcini spânzurau în apă, precum bărbile bogatârilor crescuți din pământ. Peste Volga, bătuți de vifore și furtuni, se plecau neclintiți stejari lați în spate, asemenea țăranilor în veșminte de sărbătoare.

Grele luntri alergau pieziș.

— Gropi, arătă Martian într-o parte, vârtejuri și vâltori, de parc-ar fi cuiburi de diavoli.

— Ia te uită!

— Chiar așa... Au plutit pân aici hatmanii noștrii de pe Volga de jos — Trișka Pomelo și Feodor Molcian și, mânați de diavol, s-au luat la harță și s-au înecat amândoi. Până-n ziua de azi se-aude noaptea geamăt de sub bușteniі înnămoliți.

— Odihnească-n pace! își făcu cruce Ivan Bubeneț.

Pluteau.

— Uite și munții Sokolinîe... Dincolo de ei curge râul Usa și râulețul Usolka. În Usolka aia sunt și izvoare sărate.

Din vârf de munte, cobora tot cotind, ca un șuvoi, o cărare de piatră.

— Poteca Fecioarei.

— De ce s-o fi chemând așa? întrebară într-un glas doi prieteni, Poluhan și Serioja Laptev.

Martian vărsă într-o lulea, făcută din corn de bou, un pic de tutun amestecat cu cenușă de ulm și rosti:

„...O zi pe alta fugărește, precum iarba-n plaiuri crește. Anii după ani se scurg, precum valurile curg...

Bătrânii cei mai bătrâni povesteau cum că-n vremile de demult uite-acolo în păpurișul acela ars trăia pescarul Dorofeika, împreună cu fata lui, Zabavușka.

Dorofeika pește prindea, fata își hrănea. Zabava prepara bere, spăla rufe cu plăcere, și mereu pe mal ședea, și la apă tot privea, mersul apei asculta, pe cazacul-edecar Ignașka, pe el îl aștepta.

Și creștea ea, fata, atât de harnică și cântătoare, că șoimul cobora din înalt s-o asculte, iar nisetrii suiau din fundul apei s-o vadă cât e de frumoasă.

Dar dincolo de munți într-un cort cu ciucur de aur, trăia un tătar puternic, Ciarciahan. Bogat era și vestit, iute în atac, nu-și cruța nici caii, când călărea, nici soarta nu se da-napoi a o-ncerca, dar iată, cum s-au înnodat lucrurile că i s-a-nfundat și lui.

Încălecă Ciarciahan iapa Capu-Sus, și-l scoase aceasta pe malul Volgăi. O zări tătarul pe Zabava și spuse: Ah! Ba chiar și diavolii din munții Sokolinîe rostiră-n cor: Ah! ca să-l ațâțe. Barba lui cănită începu dintr-odată, de prea mare bucurie, a se-ncârlionța... Biciui iapa și se-ntoarse vijelios la cortul lui cântând un cântec basurman.

În zori veni din nou:

— Frumoaso, dă-mi să beau.

Fata-i răspunde:

— Lăpăie, Volga-i largă, n-am să-ți dau căușul să-l spurci.

I-a răspuns și-a și plecat.

Privi Ciarciahan în urma ei și-i strigă:

— Vin frumoaso cu mine! Ai să bei kumâs, ai să mănânci tăiței și musaca, și-ai să mă săruți...

— Pfui!

— Vei trăi cu mine numai zile bune și fericite. Am un cort mare, cu pompoane de aur...

— Pfui!

— Îți voi dărui cizmulițe din piele de capră de Kazan — cu vârful ferecat cu potcoave de argint...

— Pfui!

— Îți voi dărui un brâu de Buhara cu ciucuri ca un șuvoi...

— Pfui!

Fata-l privi cu ochii ei albaștri-cenușii, ba chiar scuipă-n urmă-i.

Se porni Ciarciahan să-și biciuiască iapa Capu-Sus gonind-o până ce i se răscoliră nările, iar coama i se ridică măciucă.

Nu-i mai e somn tătarului, nici că se mai culcă.

N-apucă să se crape de ziuă că-l și vezi înapoi, pe malul Volgăi.

— Te-am văzut în vis, îi spune el, dar se simte ca o coajă de mesteacăn pusă pe foc. Te-am văzut în vis și am fost cuprins de veselie, m-am trezit și am izbucnit în plâns...

— Pfui!

— Voi încărca o caravană cu mărfuri, și vom călători amândoi

dintr-o țară în alta. Vei fi acolo, unde voi fi și eu. Iar eu voi fi acolo unde vei fi și tu. Ne vor alinta adierile tuturor stepelor, bea-vom apă din toate fântânile. Soarele ne va călăuzi peste munți și pustiuri, stelele ne vor arăta calea. La popas, îmi vei șterge cu mâneca udă subsuorile și pântecul, mă vei descălța, vei fuma o narghilea și te vei culca alături de mine...

— Pfui!

— Dacă vei fi cu mine, nimic nu mă va mai putea înfrânge, așa precum nici izvorul țâșnit de sub pietre nu poate distruge muntele. Vei bea din aceeași cupă cu mine, vei mușca din aceeași bucată, ne vom amesteca suflările. Bogățiile mele vor fi ale tale. Voi sparge-n două cel din urmă bob de grâu și-l voi împărți cu tine...

Zabava își aduse aminte de edecarul ei, de Ignașka, și inima-i tresăltă:

— Oh — mai urâtă decât urâtul mi-e mie cinstirea tătărască! Piei din fața mea, proclete, nu mă ispiti! Mi-e drag sălașul meu rusesc. Nu mă voi duce, nu voi pleca nicăeri de aici, de lângă Volga.

Se-ntărâtă Ciarciahan:

— Îmi voi scula popoarele, și le voi porunci să sape Volgăi albie nouă, și o voi duce, precum o cămilă, de căpăstru, după mine, în nisipurile Mongoliei. Oriunde ne-am duce Volga se va rostogoli sclipind la picioarele noastre...

Cum numai n-a încercat s-o ispitească, dar fata nu s-a dat bătută.

Plecă — posomorât ca norul norilor.

La puțină vreme după, năvăliră asupra taberei de pescari tătarii. Pescarului Dorofeika îi atârnară o piatră de gât și fu îmbrâncit în vâltoare pentru a prinde raci pe fund. Pe Zabava o luară cu ei.

— Supune-te! îi zise Ciarciahan. Supune-te, fată, puterii și gloriei mele.

Fata rămase surdă și rosti:

— Rușine și păcat ar fi, socot, să iubesc un necredincios.

Și a început să se roage a i se da drumul.

Mult se mai gândi Ciarciahan și iată ce-i veni în minte.

— Îți voi reda libertatea, dacă vei face ce-ți voi porunci.

— Vorbește.

— Vezi lacul de colo? Varsă-l cu căldările în Volga și-ți voi da

drumul.

Zabava se-nvoi.

Zi de zi se duce, precum lumea muge. Anul: uite-l, nu e, precum vântul vuie...

Edecarul Ignașka se dedase haimanalâcului, ori poate arcanul vreunui asiat l-a dus în ținutul îndepărtat.

Zabava bătători peste munte o potecă la adâncimea unui stat de om. Paserile îi ciuguleau lacrimile, vântul îi spulbera jalea. Până cără apa din lac se făcu bătrână.

În acele vremi Ciarciahan rătăcea cu hoarda sa prin preajma apelor Irghizului. I s-a spus, dar nu crezu. Veni, și minunându-se coborî în matca năpădită de ierburi a lacului secat.

Și-atunci, cine vrea să creadă, bine, cine nu, nu — toate lacrimile plânse de fată se-nvâltorară, iar șeful tătar se-necă în ele...“

Înălțându-și capetele, cazacii priveau la Poteca Fecioarei.

Dinspre luntrea de pază, ce naviga mult în față, zvâcni un fluierat puternic, iar șeful vâslașilor urlă:

— Ceată-ă...

Cei din luntri se agitară.

— Halealâ...

— Pradă...

Ermak:

— Strângeți pânzele!

Pânzele căzură.

— La vâsle!

La vâsle se așezară schimburi proaspete de vâslași.

Luntrile se pitiră în smârcurile de la mal.

Din sus, ivită de după un cap, cobora pe firul apei o mare corabie cu pânze. Laturile ei, vârtos smolite, lucea în soare. La cârmă se aflau doi inși în cămăși colorate.

— Armele pe punte... Pregătiți ghioagele... Alegeți săcurile... poruncea Ermak cu jumătate glas. Când sosi clipa, își flutură căciula: Înain-te-e!...

Vâslele plescăiră
ochii fulgerară
luntrile se avântară în luptă.

— Rrru-pe-o!

— Mai tare!

— Așaaa!

— U-u-uh...

— Mai tare, băieți!

Pe corabie, un mic clopot de fontă dădu alarma.

Pe punte se-mbulziră slugile în sumane din pânză groasă și streliții năimiți pentru pază, îmbrăcați în caftane albastre, decolorate la soare. Unii purtau săcuri, alții aveau pistoale, ba chiar și puști.

Barcazul hatmanului spinteca apa cu iuțeală.

De pe puntea corăbiei fulgeră și bubui tunul...

Peste cazaci căzu ploaie de stropi și alice.

— Măi, slugoi, înapoi! îi strigă Ermak tunarului. Altminteri, *iakar mar,* te vâr primul cu scăfârlia ta cea proastă-n gura tunului și trag în plin. Să zboare cu tunet mare sufletul tău blestemat drept în iad.

— Păzea, spurcatule! răspunse tunarul, cu o lovitură de tun.

Șrapnelul atinse și clătină barcazul, acesta se plecă pe o parte.

— Țineți tare!

Vâslașii vâsleau din toate puterile.

Cămășile, ude leoarcă, se lipeau de spinările înclăbucite.

Fierbinți, gâtlejurile erau larg deschise.

— Acum, așaa!

Ostașka Lavrentiev apucă un ciubăr de piele și-ncepu să-i stropească pe vâslași.

Corabia lucea și bubuia din gura tunurilor.

În luntrile din față răniții și-ncepură să geamă.

Trăgeau și cazacii.

Se-apropiau.

În sfârșit Kuziomka Zlîcioi ținti corabia și-nfipse-n ea un cârlig legat cu frânghie.

Înc-o opintire

și barcazul atamanului atinge corabia.

Țipăt, icnet și abordajul lâncepu. Unii se cățărau pe cârmă, alții pe umerii tovarășilor.

Corabia se răsuci, pânzele fluturară în vânt.

Se-apropiară celelalte luntri.

— Lovește!

— Praf și pulbere!

— Rupe, zgârmă!

— Smulge!

În cămașă lungă de in, negustorul Lucinnikov, se zvârcolea în capul gol printre ceilalți, tot încercând a sui o icoană.

— Salvați-ne, sfinți părinți!... Nu vă lăsați, fraților! Țineți-vă tari!...

Se cățărau, se-njurau.

Esaulul Evsiuga se prăvăli în apă cu capul zdrobit.

Laba lui Berseni, retezată de săcure rămase pe puntea corăbiei, el însuși prăvălindu-se în urma esaulului.

Bubeneț gemea, apăsându-și pieptul rănit de glonț.

O luntre se răsturnă.

Turbați de furie cazacii răzbiră pe puntea corăbiei și începu lupta corp la corp.

Ia-ți vânt
lovește
Înjură
vaietă-te.

Corabia fu cucerită și prădată, apărătorii ei masacrați...
Corabia lunecă încetinel pe apă, rotindu-se într-o perdea de flăcări și-n nori de fum negru. De catargul înalt atârna legănându-se negustorul spânzurat. Deasupra lui se-nvârtea scârțâind voios o morișcă de tablă.

11

Fugea de-a dura Volga — străvechiul drum de negoț, ispită cetelor înfometate, revărsare de cântec sălbatic.

Golașe stânci, spălate de valuri, spânzurau deasupra apelor repezi, ca niște gânduri negândite.

La praguri apa se-nvârtejea ca-ntr-un cazan... Apa rupea, apa ducea cu ea.

Păduri temute, maluri mute.

Ermak păși în barcă, barca se clătină și se-nfipse-n nisip. Esaulul Ostașka se-mpinse de țărm și potrivi vâslele.

Plutiră toată noaptea, precum se și cuvenea, în tăcere.

Luna presăra pe-ntreaga lărgime a fluviului licăr uleios, tăcere vie se-nstăpânea peste Volga: fără veste sare-n plesnet câte-un pește, răzbate lătratul vulpii, oftează bufnița prin mlaștini.

Fluviul răsufla liniștit, țârâia câte un greier vesel, departe de tot gâgâia o lebădă.

Aflat la cârmă, hatmanul alunga țânțarii cu o rămurică. Prevestind zorii, Volga se-nveli în cețuri fumegate. Luna lunecă-n capcană. Foșnind din aripi, un stol de lișițe zbură jos deasupra apei.

— Zvârle! porunci scurt Ermak, îndreptând luntrea către malul cenușiu în ceață.

Câteva vâsle puternice și Ostașka ajunse la mal, sări, trase de luntre și zvârli o scândură peste pământul înmlăștinat.

Ermak păși pe scândură, fără a-și murdări cizma, îl lăsă pe esaul în mlaștini, iar el, dând de-o parte cu grijă tufișurile somnoroase, se cățără pe povârniș.

Tabăra dormea.

Peste veșmintele așternute pe jos, pe rogojini ori chiar pe pământul gol, oamenii zăceau ca răstigniți, desculți sau cu încălțări din coajă de salcie ori din piele de mistreț.

Somnoros, bucătarul fierbea kașa în ceaunul artelului, atârnat de un lanț de fier. Atât de mare era acest ceaun încât puteai fierbe în el dintr-o dată un taur întreg. Două ajutoare ale bucătarului se certau îndelung, care anume e de rând să aducă apă de izvor. Începură apoi să se bată cu lingurile peste frunte. Rupseră vreo zece, dar nu se hotărâră. Bucătarul îi plesni pe amândoi cu fiertură, după care, apucând bârdacele, alergară către izvor.

Ermak ieși din ascunzătoare și strigă:

— Bine mai vegheați!

De spaimă bucătarul scăpă telul în ceaun și răspunse pierit:

— Miluiește-ne, Preasfântă Născătoare...

— Pace taberei!

— Pace.

Strigăturile îi făcură pe mulți să se trezească.

De pe sub blănile de oaie se iveau capete ciufulite, ochi somnoroși se ațînteau asupra oaspetelui.

— De unde ești, ce-nvârtești?

— De ce stați aici? întrebă Ermak.

— Stăm.

— Dar de ce stați?

— Voia hatmanului.

— Unde-i hatmanul vostru?

I-au arătat un cort de pânză, întins sub un stejar.

Ermak se apropie de cort și, făcând pâlnie din pălmi țipă ca o

bufniță:

— Pu-gu, pu-gu...

— Care ești?

— Un cazac din luncă.

Poalele cortului fură date la o parte iar din cort ieși târâș, pieptănându-se, Ivan Kolțo. Semăna cu un dulău zbârlit.

— A-a-a-a! exclamă el și sări în sus. Tu ești?

— Nu m-așteptai?

Se-mbrățișară.

— Cum îi mai merge luminăției tale?

— Grozav! râse Ermak. Trăim făr-să tânjim, pe Volga ne rotim... O rublă dac-am câștigat, jumate am băut-o, iar pe cealaltă la chef am dat-o. Alt folos n-avem, decât că ne doare capul.

Își scoase căciula și se adresă întregii cete:

— Hatmane, tuturor, cu plecăciune!

Recunoscându-l pe Ermak, strigară cu toții:

— Cu plecăciune, cu plecăciune!

— Bucuroși de oaspete slăvit!

— A ta e pâinea și sarea noastră, a ta kașa noastră!

Unii din ei se apropiau în fugă și i se închinau până la pământ.

— Dar vouă, șoimilor, cum vă merge?

— Ducem viață avută, bem apă pe plută.

— Iute mai plutiți, spuse Ermak. De nu mai știu câte zile vă tot urmăresc fumul și nu vă mai ajung.

— Ne silește hatmanul, el îi cu graba.

— Păi tăiați-l și zdup cu el în cazan.

— Ha-ha-ha!...

— Ho-ho-ho!...

— De unde vii?

— De pe Don, fraților.

— Doar tu?

— E și ceata cu mine, împreună cu străvechiul bătrân Martian, sunt și cei din Cerkassî — tăietori de capete — Poluhan, Lîtka, Ivan Bubeneț și alții.

— Ne-am dat noi seama.

— Cheamă ceata!

— Fiți bineveniți!

Însoțit de niște cazaci mai descurcăreți esaulul Ostașka Lavrentiev își aduse iute întreaga caravană.

Așa se-ntâlniră prietenii, tovarășii, consătenii — toarnă și mai toarnă iar — și-au început să curgă întrebările și oh-urile și ah-urile...

Cetele au chefuit în lege
iar mai departe s-au unit
într-o plutire.

Și din nou oglinda apei, tulburată de praguri și vânt...

În cursul verii s-au unit cu Ermak hatmanul Iakov Mihailov cu oamenii săi, hatmanul Nikita Pan cu oamenii, „gâscanul“ Matvei Mereșceak cu edecarii săi și alte câteva cete și grupuri de edecari. În rândurile lor se afla și Mamîka, iar numărul total al celor adunați s-a ridicat la cinci sute patruzeci de capete. Ermak spunea:

— Păi, *iakar mar,* eu cred că mult vor mai pătimi orașele de pe urma noastră!

Porni să șuiere toamna
se iscară vânturi cumplite.

Se-nfioră, urlă Volga, se clătină Volga din rădăcinile sale... Treceau grinduri, treceau hățișuri gonite de răsufletul aspru al vânturilor. Cădea frunza ruginită de pe copaci, zăcea plecată sub cărunte ploi iarba vlăguită. Paserile migrară, sălbăticiunile fugiră, somnul se ascunse în vâltori.

De pe Volga luntrile apucară pe Kama.

12

Pluteau.

13

Tare e Kama bogată, apele-i cum se mai zbat.

Cu afluenții ei mari și mici, precum o lupoaică cu puii săi, Kama rătăcea prin codri deși, prin mlaștini neștiute.

În vremurile de demult au dăinuit pe Kama și Volga împărății de seamă.

Cetățile gemeau de lume.

Apele bogate purtau caravane de corăbii cu pânze, armate de negustori din Orient. Malurile răsunau de vorbiri în diferite graiuri. Setea de-mbogățire îi mâna spre același cazan și pe arabul ars de vânturile fierbinți și pe novgorodeanul cu barba lui roșie și pe ciudinul cu ochii veșnic umezi.

Unele popoare piereau, altele se nășteau.

Din străfundul Asiei, parcă suflate de vânt se ridicau hoardele nomade câtă frunză și iarbă. Rătăceau pe drumuri multe,

vestitori de catastrofe. Nomazii dărâmau târgurile cu berbeci ghintuiți în fier, iar pe locul ruinelor își construiau cetățile lor statornicind negoț propriu.

Locul li-l luau cuceritori mai puternici care-și întemeiau stăpânirea pe osemintele învinșilor.

Și din nou — vaer și scrâșnet, tropot și lătrat, șuier de țăișuri și zarea clocotind de flăcări! — din nou năvăleau hoardele îndesându-i în pământ pe învingătorii de ieri, spălându-le cu sânge credința, legile și chiar amintirea lăsată de ei...

Din întinderile Mongoliei se iviră și tătarii.

În care cu mari roți, învăluiți în nori de nisip, ei înșiși puzderie ca și grăunțele de nisip, se scurgeau goniți de mâna puternică a lui Batîi, se scurgeau ondulându-se lângă vaduri și pășuni bogate, precum se-adună nisipul în jurul tufelor.

Gemea și tremura pământul de tropotul cailor mongoli, de scrâșnetul și hodorogitul carelor...

Se-nstâpânise zurbă-n Rusia acelor vremi.

Orașul căuta vrajbă orașului, plasa — plasei, feuda — feudei, iar cnejii ruși, clocind vicleșuguri, chemau și ațâțau unii împotriva altora pe cei de alte neamuri.

Cuprinsă de turbare, năvăli, de dincolo de Volga, călărimea mongolă și cotropi pământul rusesc din stepele Donului până la hotarele Lituaniei, de la Kiev până la Tver și Novgorod.

Bine, rău, dar cnejii ruși și hanii tătari nu se sfiau a se ospeți și a-și trimite daruri. Celor de rând însă tare greu le era, mult mai sufereau din pricina hăituielilor și vărsărilor de sânge.

Trei veacuri
dansă peste Rusia
paloșul nomad.

Binele și răul, dac-ar fi să-i credem pe străbuni, își au veleatul lor de soartă hărăzit.

Vremea înmuie cerbicia hanilor, spulberă vremea puterea Hoardei de Aur.

Prin sârgul Bisericii și strădaniile iscusiților cneji Moscova aduna puteri din străfunduri, se-ndesa de popor, cumpăra și supunea sate și târguri.

Încet-încet, se odihni pământul rusesc, își umplu vinele cu sânge, adună sub flamurile sale putere multă și-i scutură din spinare pe tătari.

Dându-se de-o parte aceștia se așezară în Crimeia și la

marginele Volgăi. Sub domnia lui Ivan cel Groaznic însă, statornicind noi căi de negoț spre răsărit, Rusia îi izgoni pe tătari de pe Volga, îi frânse, îi supuse chinurilor și-i înrobi.

Cu pânzele-ntinse corăbiile negustorilor și cele cu vulturi ale țarului, plutiră către țărmurile Caucazului și către Persia.

Ca și-nainte, mujicii trăiau în mare umilință și sărăcie. Bâtele cneazului ori feudalului nu erau mai dulci ca biciul tătarului. Dacă șerbii lucrau pământul și boierii erau sătui. Dacă foametea și năpasta unui trai cumplit îi izgoneau pe șerbi din locurile natale, boierii slăbeau și se năimeau cu slujba la țar, sau, în goană după câștiguri, luând cu ei mărfuri multe, plecau în ținuturi depărtate.

Limpede-i Kama și plină de pește.

Din vechime încă, rătăceau între fluvii tot felul de neamuri finice de vânători. Folosind unelte grosolane, aceștia prindeau pește, paseri, vânau sălbăticiuni, scoteau miere din scorburi.

Cuceritorii — bulgari, tătari, ruși — îi izgoniră pe vânători în străfundul codrilor și mlaștinilor.

Cu mult înainte de întemeierea și ruina puterii Kazanului, dinspre depărtatele părți ale Nevgorodului, din ținuturile Tverului, Rostovului și Suzdalului, dinspre lacul Ilmen și râul Volhov, pe afluenți și canale pătrundeau către părțile de sus ale Volgăi neînfricați vânători și negustori ruși. Care căuta fericire și bogăție, care să-și încerce vitejia, care voia să afle pășuni noi. De peste tot năvăleau spre Volga cnejii maziliți ori de neam mai sărac, cu drujinele lor: ei au alcătuit cetele îndrăznețe ale ușkuinicilor.

Noii veniți ardeau și tăiau pădurile, zgârmând printre butuci cu câte-o creangă de brad; făceau drumuri, ridicau poduri peste râuri și băltoace, întemeiau primele așezări pe pământ virgin. Dreptul de stăpânire era dat de ascuțișul săcurii, brazda plugului și bătaia coasei.

Acești inși nestatornici și rătăcitori au construit cetățile Cerdînsk, Solikamsk, Usolie și multe altele.

Atunci, în vremea de demult, a ajuns plutind până-n ținuturile pustii ale Volgăi Kuzma Stroganov însoțit de mulți oameni. Acesta a săpat bordeie, a ridicat lăcaș, a întărit cetatea de pământ cu tot felul de întărituri și a început a-și duce traiul acolo, întru înmulțirea bunurilor sale.

Potrivit părerii unor istorici Stroganovii se trag din

negustorimea de la Novgorod.

Potrivit altor legende, părintele lui Kuzma — Spiridon — era un mârza tătar, creștinat. Marele cneaz al Moscovei Ivan III, în dorința, chipurile, de a pune la încercare credința creștinatului mârza, l-a trimes, în fruntea unei mici cete, să zdrobească posturile de strajă ale Hoardei de Aur, așezate la hotarele cnezatului Riazan. Ceata moscovită fu înfrântă, iar Spiridon însuși fu prins, suferind acolo nenumărate chinuri. El nu s-a lepădat însă nici de credința în Hristos și nici de cneazul său. Tătarii au cioplit carnea prinsului, cu cuțitele, până la os, din care pricină, întreaga gintă a lui Spiridon a căpătat numele de Stroganov (Cioplitul).

Cu limbă de moarte, Kuzma îi porunci fiului său Luka:

— Seamănă grâu cât mai mult, seamănă cât poți de mult. Ca paserile vor zbura spre tine oamenii, știind că ai pâine, iar câștigul tău va crește. Omenește-i pe cei care-ți vin, nu te zgârci nici la bucate, nici la daruri, nici la cuvinte frumoase, ei vor duce departe faima ta, așa cum e: bună sau rea... Să te dedai negoțului; din copeică să faci rublă... Iată unde zace bogăția ta și a copiilor tăi... — Kuzma își dădu sfârșitul cu mâna întinsă spre răsărit.

În afara vânatului și albinăritului, urmașii lui Stroganov s-au apucat să prepare salpetru și sare, au început să ducă negoț spornic cu popoarele de pe Kama și de peste Ural; cu adevăruri sau minciuni îi scoteau pe țărani din cuibarele lor, cumpărau de la micii fabricanți de sare cuptoarele cu teren, cu oameni cu tot; cumpărau libertatea rușilor, prizonieri ai Hoardei, deveniți tătari și-i așezau pe pământurile lor, silindu-i să lucreze la prepararea salpetrului sau sării, să scoată argint și minereu din adâncuri; răscumpărau din temnițe prinșii nemți sau lituanieni și, sub aprigă supraveghere, îi trimeteau peste hotare pentru a face negoț cu blănuri.

Oameni de încredere, trimiși în taină în Rusia, rătăceau pe fluvii, pe drumuri, prin târguri și prin făgăduieli ori arvuniri îi ispiteau să vină cu ei pe acei fără căpătâi.

Din pricina foametei ori incediilor, spre Kama se îndreptau familii întregi de țărani, șerbi fugiți, și tot felul de vagabonzi.

Rătăcind peste tot, vânătorii ruși ajungeau și la negustorii sărari unde găseau adăpost și alint pentru a duce apoi departe faima bunului lor nume, vorbindu-i de bine.

De demult și-au îndreptat privirile țarii Moscovei dincolo de Volga și Ural. Locurile erau pustii pe-acolo, târgurile ca și cum n-ar fi fost: aveau puțini locuitori și se aflau la sute de verste unul de altul. Ținutul se cerea a fi populat, natura era întru totul îmbelșugată.

Întărindu-și stăpânirea asupra Volgăi, Moscova purcese la război cu țările baltice. Iar față de vecinii săi din răsărit, Ivan cel Groaznic se purta cu mare grijă și, până una alta, nu se hotăra să înceapă o luptă deschisă cu ei. Îi ațâța deseori, în schimb, la cotropire pe negustori și vânători: dacă nu izbuteau, el rămânea de-o parte.

Norocul le surâse Stroganovilor.

În scurtă vreme negustorii din neamul Stroganovilor căpătară pământuri și înlesniri în ținutul Ustiug, pe Kama, din Lîsîva până-n Ciusovaia, pe Ciusovaia și afluenții săi — până la izvor.

Iată una din gramote, prescurtată un pic, de dragul armoniei:

„Noi, țar și mare cneaz Ivan Vasilievici al întregii Rusii, l-am poftit la noi pe Grigori, fiu al lui Aniki Stroganov, ce plecatu-s-a nouă și ne-a zis precum că în ocina noastră mai jos de Marele Perm, la de optzeci de ori câte opt verste pe râul Kama — sunt locuri pustii, codri întunecoși, râuri și lacuri sălbatice, ostroave și grinduri pustii, iar tot acel pământ pustiu măsoară o sută patruzeci și șase de verste. Și nici înainte pe acele locuri brazde nu s-au fost ridicat, și nici curți nu s-au fost orânduit, ba nici în vistieria mea crăiască biruri din acele locuri n-au ajuns de niciunele, iar azi nu sunt date nimănui, și nici înscrisuri negustorești ori de-ale ocârmuirii asupra acelor locuri n-au fost nicicând. Iar aici la Moscova, vistiernicii noștri l-au întrebat despre acele locuri pe Kadaul ce sosit-a din Perm cu tribut din partea tuturor permitienilor. Iar permitianul Kadaul a spus, despre locurile de supusul nostru Grigori amintite, că acele locuri zac pustii de la începutul veacurilor, iar folos de pe urma lor vistieria noastră n-a văzut niciunul, și nici cei de prin Perm nu trag niciun folos de pe urma locurilor acelora. Și e precum supusul nostru Grgori și Kadaul au zis, dinspre acele pustii locuri tribut nu ne-a sosit, și nici acum de-acolo tribut nu ne vine, și nici permitienii nu trag vreun folos de pe urma lor, nici bir celor din Kazan nu plătesc, și nici înainte niciun fel de câștiguri nu dădeau permitienilor sau celor ce le străbăteau. Și iată, noi, țar și mare cneaz Ivan Vasilievici al întregii Rusii, l-am poftit pe

Grigori, fiu al lui Aniki Stroganov, i-am poruncit ca pe locul acela, mai jos de Marele Perm, la optzeci de ori câte opt verste pe râul Kama, pe partea dreaptă a râului Kama, de la vărsarea râului Lîsîva, iar pe partea stângă a râului Kama, față cu Pîskorskie Kurii, în jos pe amândouă părțile Kamei până la apele Ciusovîie, să ridice cetate în inima codrilor, unde va găsi un loc ferit și lesne de apărat, iar în cetate să rânduiască tunuri și pușcoace, iar tunari și pușcași i-am poruncit să ia cu el pentru a-l feri de nogai și de alte hoarde și, împrejurul acelei cetăți, pe lângă râuri și lacuri și până-n vârf să taie pădurea și să are pământul, să întemeieze gospodării, iar oamenii aceia să nu plătească dări. Iar din Perm și din alte cetăți ale împărăției noastre Grigori să nu cheme și să nu primească la sine pe șerbi ori pe cei supuși dărilor. Iar pe hoți și pe oamenii boierilor ce-au fugit de la aceștia precum și pe tâlhari să nu-i primească. Iar dacă va sosi careva la Grigori din alte cetăți ale împărăției noastre, sau din județe sosi-vor oameni birnici cu neveste și copii, și vor începe a trimite după acei oameni, și Grigori pe acei oameni cu femeile și copiii lor să-i trimeată din nou în acele cetăți care au trimis după ei, numindu-i. Iar pe lângă sine pe acei oameni nici să-i ție, nici să-i primească. Iar acelor oameni care veni-vor în cetatea aceea a împărăției noastre din alte ținuturi, cu bani sau cu marfă, sare sau pește, sau alte lucruri să cumpere și acelor oameni fără opreliști mărfurile sale să le vândă, și de la ei să cumpere fără nicio vămuire. Iar dacă vor găsi pe undeva sare, lui Grigori se cuvine a ridica sărării și a face sare, iar în râurile și lacurile acelor locuri să pescuiască nestingherit. Iar unde va găsi argint sau aramă sau cositor, despre acele minereuri Grigori va scrie deîndată vistiernicilor noștri, iar el însuși să nu topească acele minereuri fără știința noastră, iar așezările și locurile de pescuit ale celor din părțile Marelui Perm să nu le încalce. Înlesnirile îi sunt date pe două zeci de ani de la Blagovestenia leatului 1558 până la Blagovestenia leatului 1578. Iar care oameni veni-vor să se statornicească la el în oraș, în posade ori în jurul cetății, pe ogoare, și la sate, și pentru meserii veni-vor să trăiască nesupuși dărilor, iar Grigori de la acei oameni în răstimpul celor douăzeci de ani să nu ia dări pentru țar, nici bani de poștă, nici clacă să nu facă, nici alte biruri să nu plătească și nici zeciuieli pe sare sau pește să nu li se ia în acele locuri. Iar dacă vor trece oameni pe lângă orașul acela din împărăția noastră cu mărfuri

sau fără, nici acelor oameni să nu li se ia vamă, fie că fac ori nu fac negoț. Iar dacă va căra Grigori sau va trimite acea sare sau acel pește către alte cetăți și lui să i se ia vamă pentru acea sare sau acel pește la fel cum e vămuit orice neguțător la noi. Iar pe cei supuși lui îi judecă și-i stăpânește Grigori, după cum îi e voia. Iar dacă oamenii altor cetăți vor avea vreo treabă cu Grigori, și acei oameni să trimită aci către Grigori gramote și, potrivit acelor gramote, amândouă fețele să se ivească la Moscova, în fața vistiernicilor noștri, la aceeași vreme, la Blagoveștienie. Iar deîndată ce răstimpul legiuit va trece, Grigori Stroganov va aduce toate dările la Moscova, în vistieria noastră, în aceeași zi de Blagoveștienie, fapt pe care pisarii noștri îl vor înscrie. Dacă vor pleca trimișii noștri din Moscova către Siberia, sau din Siberia către Moscova, sau se vor duce trimișii noștri din Kazan la Perm, sau din Perm la Kazan, pe lângă cetatea aceea a lui, și Grigori, și toți supușii lui trimișilor noștri siberieni și tuturor celorlalți trimiși ai noștri, în acei douăzeci de ani de înlesniri — trăsuri, călăuze și nutreț să nu le dea; iar pâinea și sarea și orice marfă să le țină în cetate, iar trimișilor și solilor și celor aflați în trecere să le vândă la prețul la care vând și cumpără între ei, iar care și luntri și vâslași și cârmaci să năimească precum orice călător care are nevoie. Grigori să nu ia bir de la permitieni și nici socoteli cu aceștia să nu țină în răstimpul celor douăzeci de ani. Iar dacă Grigori ne va înșela în supușenia sa, ori va făptui altminteri decât scrie aci, ori va încerca să tâlhărească, această gramotă a mea nu va mai fi în putere.

Dată această gramotă la Moscova, leatul 1558, aprilie ziua 4“

Gramota cea autentică purta, atârnată de un șnur, o pecete roșie. Iar pe dosul scrisorii era semnat astfel:

„Țarul și marele cneaz Ivan Vasilievici al întregii Rusii.

Fost-au de față curtean Feodor Ivanovici Umnoi, și Alexei Feodorovici Odașev, și vistiernic Feodor Ivanovici Șukin, și Hozeain Iurievici Tiutin, și diacul Drujina Volodimirov“.

După câțiva ani, printr-o gramotă care poruncea a se întări cu tărie tot felul de cetăți și în ținuturile Siberiei, și după Stânca Iugorski pe Tahcei, și pe râul Tobol, și pe Irtîș, și pe Obi, și pe alte fluvii — țarul le dădu cu adevărat mână liberă Stroganovilor.

În acest fel, precum grăiește cronica, *din înalta țarului milosârdie și cu voia lui Dumnezeu,* trudă după trudă adăugind,

Stroganovii răzbăteau, din neam în neam, din tărie în tărie, spre mai bine.

14

Pe Kama de sus, la malul unui ochi limpede, se afla, întărit în toate zidurile, ca o nucă tare ca piatra, orășelul Orei, înconjurat de șanțuri și valuri de apărare.

Zidurile de bârne aveau trei porți și, în fiecare colț, turnuri prevăzute cu guri de tun, pușcoace și arcuri. Pe turnuri se aflau gheretele străjerilor, în gherete, străji de sine stătătoare.

Deasupra porților principale se înălța un turn cu două caturi, cu ferestruici și clopot de alarmă, precum și, într-un chivot cioplit, icoana cu chipul sfântului Nicolae-Făcătorul de minuni.

Pe dâmburi de pământ erau așezate tunuri, ghiulele de piatră turnate-n plumb. Tot acolo se vedeau archebuze de tot felul și, pregătite pentru ele, plumbi și ghiulele. Pe niște scuturi de lemn se rânduiau arcurile și, tot acolo, tolbe de piele cu mănunchiuri de săgeți bine ascuțite.

Nearătoasă, bisericuța din bârne avea acoperișul sculptat în motive. În biserică erau icoane de lemn și piatră, icoane suflate în argint, vase de cositor, lumânări de seu de fabricație proprie, un candelabru de aramă, nu prea mare — operă nemțească, un Evangheliar tipărit în Lituania, o psaltire stropită cu ceară, lucrată în mânăstire: rânduri înflorate se răsuceau cu iscusință pe pergament, jucând din titlurile scrise cu aur.

În fața bisericii se-nălța ca turnată casa lui Stroganov însuși; alături de ea casa popii și casa călăului; mai departe risipite cum s-au nimerit casele vechililor, casele sărarilor, ale tunarilor precum și izbele oamenilor de rând.

Ca lipită de oraș stătea mahalaua. În mahala erau gospodării țărănești, bordeie de sărăntoci, cerșetori și slugi, iurte și colibe locuite de tot felul de neamuri, care — noaptea, mai ales — nu erau lăsate să intre în oraș.

În Orei locuia Nikita Stroganov.

Unchiul Semion și vărul Maxim, care nu s-au împăcat cu el, au coborât pe râul Ciusovaia și au construit acolo târgușorul Ciusovskaia.

În marele Perm, în orășelul Cerdîni, era voievod Vasili Perepeliț în, locțiitor al țarului.

Trăiau Stroganovii ca niște crăișori.

Mari erau întinderile ocupate de pășuni, exploatări și mine,

mineritul se făcea fără știrea țarului.

Porneau războaie împotriva neamurilor sălbatice, construiau orașe și cetăți, pe propria lor socoteală. De-a lungul fluviilor și-n locuri tăinuite, pe drumul nogailor și siberienilor, ridicau ostroguri și turnuri de stradă.

Stroganovii întreținеau legături de negoț de la Marea Albă până la nogai și de la Volga până-n pământul Iugorskaia, ce se întindea pe povârnișurile dinspre miazănoapte ale Uralilor și părțile de jos ale fluviului Obi. Oamenii lor erau trimiși cu mărfuri mărunte pe toate fluviile și-n toate ținuturile. Iscoadele adulmecau ani întregi prin țări îndepărtate, tot întrebând și ochind unde, cine și cum trăiește. Întorși înapoi, cu blăni de samur și vulpe schimbate pe tăișuri de cuțit, povesteau totul negustorilor.

Prăvăliile de sare și blănăriile Stroganovilor erau deschise la Ustiug, Kaluga, Moscova și Vologda.

La gurile Dvinei de nord, în propriile lor șantiere, Stroganovii construiau corăbii, iar pe țărmul dinspre Murmansk se alcătuise piață nemțească, la care veneau pe mare, în fiecare vară, negustori din alte țări.

Aflând din gura unui om de încredere, care plecase spre Kazan cu un car cu sare, că pe Kama iernează cazaci, Nikita, cu o troică, porni glonț către târgul Ciusovskaia.

Vuia-n vârteje viforul ninsoare viscolind.

Casa cea mare a Stroganovilor nu era încă isprăvită. Ferestruicile prin care ieșea fumul, înghețate, ca niște urși, cu obloane de blană, abia lăsau să răzbată lumina. Lavițe largi, nevopsite, creșteau parcă din pereții afumați, ca și tavanul, de fumul feștilelor. Întreg colțul din față era ocupat de icoane pictate, suflate ori bătute în aramă. În lumina pâlpâitoare a candelei pietrele prețioase scânteiau aruncând luciri multicolore. Chipurile severe ale sfinților păreau vii.

Nikita intră în casă, se-ntoarse către colțul din față și, neisprăvind a-și face cruce, începu să povestească despre cazaci.

— Sunt multe acele adunături? întrebă Maxim.

— Asta, frate, n-o știu. De zărit, omul meu i-a zărit, dar s-a temut a-i număra.

— Cum așa?

— Sunt năbădăioși, pare-se, căzăceii. Iute pun mâna pe armă și-s viteji în luptă. Toată Volga-i știe.

— Io-te-te!

După ce află cum stau treburile în construcția orașului și-n exploatări, Nikita rosti pe neașteptate:

— Dacă i-am azmuți pe căzăcei asupra asiaților noștri, mult i-ar mai speria pe procleți.

— O-o-o!... își făcu cruce unchiul Semion. Apără-ne, Sfântă Născătoare. Ei sunt și mai răi decât Hoarda și ne vor lăsa goi-goluți, de se va alege praful de noi... Ce crezi, Maximușka?

— După mine, dacă ceva, cumva, să-i momim dezlegându-ne punga.

— Iar după mine, spuse Nikita, trebuie să le trimitem căzăceilor o scrisorică de chemare, să vină să ne apere.

— Ne vor apăra de ne-or merge fulgii.

— Dacă n-or vrea pe degeaba — îi vom năimi. Oare nu i-a poruncit măria sa părintelui nostru să chemăm în aceste ținuturi oameni liberi?

— O-o-o, nu-mi prea plac vorbele tale, nepoate. Tații și moșii noștri socoteau rușinos târgul cu tâlharii și ne-au oprit a-l face.

— După mine — să ne dezlegăm punga!

— Vită! „Să ne dezlegăm punga“!... Nu-i vom chema noi, vor veni ei singuri, și n-ai să te-ascunzi de ei sub brusture.

— Înțeleg.

— Dacă-i așa...

— Stai, îl întrerupse frate-su. Cum o să-l socotească țarul ăst bun plac al nostru?

— Să nădăjduim că toate astea n-or să ajungă la urechile Moscovei, precum multe n-au ajuns nici pân-acum.

Maxim își prinse-n pumn barba neagră, numai inele și se-ncruntă.

— Dar dac-au s-ajungă?

— Nu-i mare lucru, spuse Nikita. Îi prieste lui mai mult să stea-n hardughiile Kremlinului, în spatele nostru. Noi încolo, noi-încoace, noi — în toate părțile, tot cu punga noastră, iar el... Nikita dădu din mână a lehamite și adăugă: Nu suntem numai noi în mintea lui, pân-o să iscodească...

— Pușchea pe limba-ți spurcată! se mânie unchiul Semion și apucă sfeșnicul de aramă de pe masă. Nu-l huli pe unsul lui Dumnezeu! Nu din miluirile sale trăiește toată starea negustorească? Nu din mila lui ești și tu viu încă, scârnăvie?... O-o-o, necuratule, piei din fața mea, altminteri — te tămâi!!

Maxim se vârî între ei.

— Nu te mânia, tătucule, Semion Iakovlevici. Nikita nu le trântește din răutate, ci din prostie. E groaznic, dar n-avem cum să nu-i chemăm în ajutor pe cazaci.

Nikita se grăbi spre prag, smulse cojocul din cuiul de lemn și, cu căciula-n mână, fugi-n curte și-i strigă omului său:

— Pune șaua!

Caii se-ncordară dintr-o dată și-o porniră iute.

La-ntors Nikita cugetă tot timpul, în toate felurile.

Era îngrozitor a-i recunoaște pe cazaci, dar nici a trăi fără o apărare de nădejde nu era cu putință: rar trecea câte-un an fără ca vreun prințișor de peste Ural să nu atace locurile stăpânite de Stroganovi.

Negoțul cu străinii era avantajos, dar drumurile colcăiau de răufăcători.

Nu-i convenea nici să se certe tare cu fratele Maxim — unchiul nu mai era pus la socoteală: răpus de-o boală, se-ndrepta cu pași repezi spre mormânt.

Nikita hotărî să se sfătuiască în această treabă cu primul său sfetnic, Petroi Petrovici.

Administratorul șef Petroi Petrovici Jarkov era un călugăr fugar și-l slujise și pe tatăl lui Nikita, Grigori Anikievici. Șiret și instruit, el ținea registrele de intrare, de contracte, de socoteli și de venituri, cele pentru cereale și sare; cunoștea graiurile și dialectele băștinașe; știa câte sate, cătune și gospodării țărănești sunt în fiecare ostrog, câți copii, frați, veri, nepoți, cumnați, copii înfiați sunt în fiecare familie — îi știa pe toți pe nume și după porecle, știa câte ogoare au fost arate, câte pârloage au rămas, știa pădurile, locurile bune de pescuit și de vânat, câtă zeciuială să ia de la fiecare.

Chemat fiind din exploatări îndepărtate, unde se afla pentru a împărți oamenilor hrana hotărâtă, Petroi Petrovici se ivi fără zăbavă.

Stăpânul ședea în odaie și se cinstea cu vișinap. Petroi Petrovici intră în fugă și se-nclină până la pământ.

— M-ai chemat, Nikita Grigorievici?

— Ia pune-ți, frățioare, căciulița pe cap, teamă mi-e că-mi răspândești păduchii pe care i-ai adunat... Și trage-o mai în jos, înfundă-ți-o pe cap să nu iasă afară... Hai, povestește.

— Suntem cu toții sănătoși, slavă Domnului, începu iute

Petroi Petrovici.

— Nu bate apa-n piuă, îl opri Nikita. Spune de-a dreptul că după vorbele tale trei zile mi-e mintea numai funingine.

Petroi Petrovici zâmbi larg, își descheie caftanul de dimie căptușit cu burți de veveriță, dădu poalele-n lături și, întorcând buzunarul pe dos, vărsă pe masă un pumn de argint nativ.

— Uite, în fața mea au trecut prin sită vreo zece lopeți.

Stăpânul prinse între degetele-i groase un bulgăraș cafeniu, îl rostogoli-n palmă, suflă asupră-i, îl jucă-n mână, îl mușcă între dinți:

— E bun argintul. De unde?

— De la poalele muntelui Vzdohni.

— Și ce mai e pe-acolo?

— Aiureli, tătucule Nikita Grigorievici. Dijmașul Demidka Savin a ochit-o pe Lușka Veatceanka.

— Departe griva de iepure.

— I-am tot spus-o, nici nu vrea s-audă. „Mă-nsor“ și gata, atâta știe să spună.

— Așa, or să vrea toți să doarmă lângă neveste. Cine o să-mi mai păzească avutul atunci? Trimite-l pe Demidka într-o mină umedă de lângă muntele Vzdohni, acolo o să i se liniștească iute sângele cel necurat. Iar pe Lușka, pe Lușka trimite-o înapoi la ceaprazărie, căci altminteri ăia, ticăloșii, au să-i ciugulească toată mândrețea. Și spune-i... sau nu, mai bine să vină singură la mine.

— Așa o să fac, tătucule Nikita Grigorievici.

Nikita tot sugea din băutura cea înmiresmată, un licăr șiret îi juca-n ochii verzui, iar Petroi Petrovici îi turuia înainte:

— Dincolo de Vișera, zârenii au început din nou să-și facă de cap, îți dau foc pădurilor, umblă după vulpi prin locurile noastre, l-au omorât în bătaie pe unul din oamenii noștri și l-au înecat apoi în mlaștină. Nu era nimic de capul lui, dar deh, totuși, un suflet de om. Avea o datorie de o jumătate de rublă: s-a dus, ba mai luase și un sac de secară pentru lăsata secului, și o pereche de cizme de iuft, și...

— Lasă-mă cu astea acum, nu-mi arde mie...

— S-au obrăznicit de tot cei din Hoardă, nu mai știu de frica nimănui.

— Am o treabă cu tine, Petroi Petrovici, d-aia te-am chemat. Și Nikita îi povesti despre cazaci și despre întâlnirea sa cu

fratele și unchiul. Mă gândesc să-i chem.

Vechilul se dădu un pas înapoi și-și făcu cruce.

— Ce-ți veni, tătucule, Doamne ferește! Ești în toate mințile? Să-i chemi pe cazaci e ca și cum ai aduce și ai hrăni lupii în turmă. Nu mai poți scăpa și așa de acești sălbatici. Îi cunosc eu, i-am tot văzut. Ne vor jumuli ca pe niște gâște și ne vor clefăi cu potroace cu tot.

— Mare-i mila Domnului.

— Cum crezi... Nu sunt decât o slugă.

Fără a mai întârzia, Nikita mai făcu o vizită celor din Ciusovskaia, de unde sosi vesel foarte, îl chemă pe vechil și-i spuse cu hotărâre:

— Scrie.

Petroi Petrovici scoase de după icoane uneltele de scris, dizolvă într-o farfurioară chinovar albastru și, dându-și caftanul jos de pe umeri, eliberă mâna dreaptă de sub povara mânecii, o agită — să pună sângele-n mișcare — așezându-se apoi la o masă de stejar.

— Zi-i, tătucule.

— Scrie. „În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh. Din partea negustătorilor ruși Semion, Maxim și Nikita Stroganov, hatmanului de cazaci Ermak și tovarășilor săi, care cazaci iernează pe fluviul Kama, lângă Volga. Avem cetăți și pământuri, dar puțini oșteni. Veniți la noi ca să apărați Marele Perm și ținuturile din răsărit ale creștinătății...” Scrie. „Basurmanii ne calcă pământul cu război și, prin năvălirile lor lipsite de lege, multe rele și pustiiri pricinuiesc orașelor și posadelor noastre, fac numai fărădelegi și nu-i chip a-i bate. În vara leatului 1572, ceremâșii și bașkirii au ucis optzeci și șapte de negustori ruși pe Kama. În vara leatului 1573, de Suntilie, sultanul Mametkul, venind din țările Siberiei, de pe fluviul Tobol, bătu, cu mârzacii și ulanii săi, drumurile dinspre partea noastră, rusească, ucise mulți târgoveți, duse-n robie nevestele și copiii lor, iar pe Tretiak Cebukov, trimisul țarului și pe oștenii tătari care mergeau împreună cu el spre Kazan pentru a sluji în rândurile Hoardei, pe care-i ucise, pe care-i duse-n robie...” Scrie, dar mai mieros... „Bine-ar fi să plutiți până la noi, cazaci de aceeași credință, și să ne slujiți nouă. Pentru slujba voastră voim a vă da leafă în pâine și bani. Vă trimetem, deocamdată, niște mici daruri: un batman (zece puduri) de silitră și atâta plumb cât cere silitra, și unelte

pentru pescuit, și cuie, și bani v-am trimete, dar nu știm câte capete sunteți. Vă trimitem două măsuri de postav *nastrofil,* zece jumătăți de postav de Iarenek, zece jumătăți de postav de Iaroslav și zece jumătăți de postav *gagreț.* Vă trimetem șaizeci de saci cu pesmeți de secară, șapte saci cu crupe, zece saci de făină de ovăz, douăzeci de cofe cu miere și două butoaie cu vin de câte cincizeci de vedre. Iar dacă veți binevoi a călători până la noi, încredințându-vă trimișilor noștri, ei vă vor călăuzi pe drumuri sigure. Amin“

În postul mare, după ce se împărtășesc și se-nchină la icoane, Petroi Petrovici cu oamenii și darurile amintite, se-ndreptară cu săniile către gurile Kamei unde, din spusele băștinașilor ciuvași, găsi tabăra căzăcească.

15

Încleștată de ghețuri Volga adormi. Adormi și Kama bârdogită-n pufoase ninsori. Gerul rupea din arborii scorburoși, gerul scotea scântei de gheață din pietre. Sânge-ntunecat încremenea-n stejari. Deasupra ochiurilor de apă neînghețate se roteau cețuri. De ger, paserile piereau în zbor.

Cazacii săpară bordeie de câte cinci stânjeni între colțuri și viețuiră acolo.

Prindeau pește în copci, săpau capcane pentru lupi și cerbi, puneau curse cu vorbe de vrăji.

Codri peste tot, codri plini de sălbăticiuni.

Mordvinul Ziuzea ieși afară noaptea, ca să urineze: lupii l-au luat chiar din ușa bordeiului. Doi inși s-au rătăcit prin codru și au înghețat. Un altul s-a pierdut prin mlaștini: ochiuri lacome de nămol nu-nghețau toată iarna.

Departe, într-o râpă, Mamîka dădu peste bârlogul unui urs. Edecarul se legă cu o frânghie, capătul liber înnodându-l de-un buștean. Coborî apoi în vizuină și-njunghie ursul somnoros, iar ursoaica cea tânără o aduse în tabără și începu să trăiască împreună cu ea într-un bordei al lor. Curând o-nvăță să facă tot felul de giumbușlucuri. Dormeau nas în nas, se-ncălzeau unul pe celălalt, mâncau din aceeași strachină. Mamîka sforăia, iar ursoaica mormăia.

Zburau prin vifore zilele cenușii, zburau nopțile străpunse de șuierul vântului și de-eeh! — ce jale grea!

În vuietul viscolului multe basme și-ntâmplări au fost povestite. Felurite neamuri se-adunaseră, și umblate: unul fusese-n Crimeia, altul ajunsese până-n Turcia; unul trecuse prin Lituania, altul prin Ungaria; câte unul nu fusese nicăieri dincolo de Volga și Don, dar povestea atâtea că nici cei mai umblați nu-l întreceau.

Până la urmă iarna se frânse, se-nmuie și-ncepu a da-napoi

Cum se ivi primăvara, când începea a se topi zăpada, pe ultimul drum de sanie sosi Petroi Petrovici cu oamenii și darurile.

Adunat pe țărmul înalt, sfatul cazacilor era numai vuiet și larmă.

Martian citea cu glas tare epistola de chemare a Stroganovilor:

— „Avem cetăți și pământuri, dar puțini oșteni...”

Peste umărul popii, minunându-se de înțelepciunea Domnului, sutașul Foka Volkorez privea cu atenție gramota. Nu-i era urechea ascuțită, nu-i era ochiul ager? Auzea foșnetul rățoiului de peste-ntreaga Volgă, ochea noaptea după măcăit rațele din tufișuri...

Martian citea mai departe:

„...sultanul Mametkul, venind din țările Siberiei, de pe fluviul Tobol, bătu, cu mârzacii și ulanii săi, drumurile dinspre partea noastră rusească...”

Foka aștepta: uite-acuș se vor înfiora rândurile, și va răzbate printre ele luciul apei, va licări flacăra, va fulgera tăișul... dar scrisul zăcea neclintit: rândul curgea în liniște jucând din majuscule... Sutașul se-ndepărtă, oftând din greu.

Îl ascultau pe Martian și, care în gând, care cu voce tare, repeta:

— Nădragi pentru toți.

— Crupe...

— Pulbere...

— „...și rachiu două butoaie de vreo cincizeci de vedre...” începură să țipe, să foiască:

— Pune-aici rachiul!

— Ni s-a uscat gâtlejul, udă-l!

— Butoiul fă-l încoa!

Ermak:

— Zurbă liberă, nu mai croncăni! Haita să urle cântece mai bine, da de vorbit trebuie să vorbim câte unul. Gândiți-vă bine,

să nu iasă rău pe urmă.

Iar chelarul șef Gurtovîi le arătă celor care răcneau pumnul său încercat, zdrelit, mare cât un cap de vițel:

— Iaca!

Abătuți rămaseră gălăgioșii: știau că chelarul nu le va da niciun vârf de pulbere atâta vreme cât treaba nu-i hotărâtă.

Tăcură mult timp, își adunară gândurile, pe urmă se împărțiră în grupuri și-i dădură drumul la vorbă:

— Pe Volga dacă trăim, hoți o să fim.

— Până la Don e drumul lung, fraților.

— Nici apele de jos nu-s o ispită.

— Da, în jos nu mai avem cum ne-ntoarce.

— Negustorul de-aici e cam speriat, nu-i rost de pradă.

— La Kazan e voievodul țarului, Murașkin, cu drujina sa. Dacă-i cădem în gheară ne va prăpădi pe toți, iar pe hatmanii noștri îi va spânzura până la unul.

— Mari sunt oamenii, ha-ha, mare prețuirea!

— N-are decât să-ncerce Murașka și țundrarii săi. I-am ciomăgit și altădată, o să-i mai ciomăgim.

Cu mâinile după chimir, cu ochii închiși pe jumătate, Petroi Petrovici stătea de-o parte împreună cu oamenii săi, se minuna de vizuina asta de tâlhari și, ascultând defăimările și cumplitele înjurături, șoptea în barbă o rugăciune.

Iar războinicii se mâniaseră bine.

— Nu-i frumos, urla Mamîka, nu-i nicio bucurie să ne tocmim slugi la negustori. Libertatea...

— Lupu-i liber, dar cântecul lui e trist...

— Gura, mortăciune!

— Sunt cam mic, dar voinic, la tine însă, prostălăule, și-n barbă doar păduchii mai saltă, n-ai pic de minte.

— E-eh, măăă, clisă rîncedă!

— Încetați, ocnașilor!

— Boale ce sunteți!

— Nu-i necaz!... Nu-i pescarul îmbrăcat, dar bea ciorbă de-mpărat.

— N-aveți suflet de cazac, nevolnicilor!

— D-apăi voi, cioflingarilor?

— Nu vă-njurați, băieți, aveți-vă ca frații.

— Încetați! Vorba lungă sărăcia omului.

— Vom fi sătui acolo. O să mai dăm de bine, o să ne odihnim,

o să ne mai întărim, și vom mai vedea.

— Zic că ne dau totul și-o să vedem cotul.

— Așa-i, Lukașka, n-avem cum să mâncăm pește cu negustorii: ne vor scuipa oasele-n obraz.

Vorbă pentru vorbă, dinte pentru dinte.

Doi din ei s-au luat la bătaie, alții au apucat să-i despartă, și se stârni o trebușoară, de săreau peticele care-ncotro.

Mamîka se zburli și se trase lângă bătrâni: n-avea pereche în toată ceata de voinic ce era, nu sărea la bătaie niciodată, după ce, era gata-gata, într-un rând, să omoare un om — cu un bănuț trimes din vârful unghiei drept în frunte.

Bătrânii râdeau privind harța, trăgeau din pipe, ba chiar îi mai și zădărau pe bătăuși:

— Înjurați cât vă e voia, băteți-vă acasă până vă săturați, așa vom avea bună pace la drum.

Mult au trebuit să aștepte bătrânii până ce bătăușii s-au liniștit.

Martian ridică o mână și rosti:

— Gata, băieți! Cugetați cu-ntreaga minte, ce anume se cuvine să facem și cum să fim.

Războinicii își frecau cucuiele, își mângâiau nasurile rupte, și tăceau a mâhnire. Mari meșteri în bătaia cu ghioaga gata oricând de joc și șiretlicuri, unii dintre ei nici la muncă nu sendesau, dar limbile tuturor erau cam strâmb așezate.

În numele cazacilor, Ivan Bubeneț zbieră:

— Să plutim!

Edecarii se împotriviră din nou:

— Nu!

Cazacii, într-un glas:

— Plutim, plutim!

Mamîka:

— Oricât am sta și ne-am gândi, o sută de altâni nu-s bani... Dacă-i pe plutite, apoi să plutim!

— Am pornit!

— Să iasă hatmanul!

După un răstimp, ascultând părerile, Martian rosti:

— Fiecare cu capul său. Liber, cine vrea — călătorie sprâncenată... Cine-i cu noi, grămadă lângă mine, cine nu-i cu noi — dă-te de-o parte.

Se clătinară, se-nșopotiră precum trestiișul în vânt.

Unii se dădură de-o parte, dar, după ce schimbară priviri între ei, își scărpinară cefele și se-ntoarseră la ceata comună.

— Păi dac-am hotărât să plutim, începu din nou Martian, trebuie să alegem un hatman peste toți pentru drumul pe Kama. Pe cine binevoiți?

— Pe Ermak!

— Ermak să fie!

— E bun Ermak, a dat un drac, pe el, pitac, dar s-a țicnit.

— Pe Nikita Pan, e deștept...

— Deștept, dar tămâie, se-ncurcă-n călcâie.

Răsună un hohot de râs ca o salvă de tun.

— Ne trebuie unul mai isteț și mai cumplit.

— Pe Ivan Kolțo.

— Jos cu Kolțo! E mai năvleg ca un iepure bleg.

— Trage la măsea și-i muieratic. La Astrahan și-a băut pumnalul și nădragii. La Dubovka s-a-ntors la noi fără nădragi. Ho-ho...

— Să-l facem hatman pe Meșcereak.

— Nu-i bun, nu-i bun! N-o să ne conducă pe noi, cazacii, un gâscan al edecarilor?

— Pe Ermak!

— E-e-eermak!...

Martian:

— Și eu tot la Ermak mă gândeam. Îl iubiți au ba?

— Iubim!

— E bun!

— Iubim, îl iubim!

Ermak își scoase căciula, căciula cu fund zmeuriu: ciuf ondulat se ivi de sub căciulă.

— Mulțumescu-vă, fraților, pentru vorba bună și alint, numai că sunt hatmani mai vechi ca mine.

— Te iubim!

— Fi-ne șef!

— Bătrânii sunt plini de colb.

— Îl vrem pe Er-ma-aa-ak!...

Ermak refuză îndelung, precum cerea obiceiul și se tot dădea în spatele celorlalți.

Bătrânii îl scoaseră la braț și-l așezară în mijlocul cercului.

— Îl iubim!

Ermak făcu o plecăciune:

— Păi, dacă-i așa, bine... Numai că, *iakar mar,* feriți-vă. Eu sunt aprig.

Cercul gemea, urla:

— Îl iubim! E bun!

Martian îi dădu lui Ermak o mică bâtă noduroasă, bătută-n ținte de aramă.

— Miluie-l pe cel drept, lovește-l pe cel vinovat.

Oricine dorea, se apropia de hatmanul ales și, potrivit unui vechi obicei, îi mânjea capul cu noroi și cenușă din cuptorul de campanie și-i vâra în guler câte-un pumn de pământ, rostind:

— Fii cinstit, precum pământul și tare ca apa.

Chelarul Gurtovoi rostogoli un butoi cu rachiu dăruit și clopoti cu căușul de căuș:

— Haideți, șoimilor!

Ulcioarele se rotiră roată, răsunară cântecele, ceata liberă își scălda hatmanul cel ales.

Vânt urluit sufla peste câmpie.

Zăpezi afânate coborau în văi. Coțofene sinilii ciuguleau mugurii sălciilor în floare. În poienile din fund de codri, se zbenguiau în razele soarelui pufoșii pui de vulpe.

În cârâitul stolurilor de cocori, în foșnet de prundișuri primăvara sosi, generoasă.

Se-nvârtejiră cumva în joacă Mamîka și ursoaica și dărâmară bordeiul la pământ. Fornăind, amușind putredul strat din ace de brad, ursoaica se-nfipse-n pădure cu atâta iuțeală încât nici n-apucă edecarul să bage de seamă că se și pierdu-n desiș. Așa cum era, cu un picior desculț și-n capul gol, acesta se luă după ea și pieri ca-nghițit. Se-ntoarse după o vreme, dar se-ntoarse singur.

— Lasă, îl linișteau prietenii, la toamnă va-ncepe să bată codrii puiul tău îmblănit, ba chiar să-i tulbure pe diavoli prin mlaștini.

Nici înainte nu-i prea plăceau oamenii lui Mamîka, dar acum se sălbătici cu totul — jale de tuci îl copleși pe viteaz.

Noaptea

apa se clinti

fluviul porni pe vale...

Treziți de foșnetul și trosnetul ghețurilor plutitoare, rătăcitorii ieșiră din vizuinile săpate-n lut și, holbându-și ochii, făceau mari cruci.

— O-ho-ho!... Și-a dat drumul maica!
— A pornit-o!
— Să fie-ntr-un ceas bun!
— Bravo, fârtaților! Țineți-vă bine!
— Hai, să-i zicem, fraților, într-un glas:

Ia-n toată noaptea neagră
Lungă și-ntunecată
haide
drumul!...
Ne-ndeamnă gâscanul „Haide!“
Și-i dăm drumul, tare
ha-a-ai,
haide!...

La mal se-aprinseră focuri și zurbe, cântec izbucni și sonor bocănit de topoare, miros iute de smoală în clocot. Care-mpletește frânghii din curmeie, care cioplește cuie din lemn de stejar.

Risipi Kama sloiurile, pieptiș porni Kama: ba ocolește câte-un ostrov, ba se proptește cu umărul în mal și-l surpă.

Iar Volga, jucând și sunând în soare din sloiuri ca din scut, apucă lungă cale cu-ntreaga-i tărie.

Frunza începu a se desfășa-n copaci; pasărea-n freamăt cuib împletea; stoluri de gâște și lebede zburau precum norii mânați de-un vânt de amiază; primăvara se revărsă: ploaie de verdeață, zbucni ca o minune-n văi, aprinse codrii, năvăli-n câmpie și-n luncă...

16

Pluteau, odihnind în fericite popasuri.

17

Vestită-i Kama cu nisetrii săi!
Ceru-i sus
depărtarea albastră.

Somnoros vuia vântul peste vârfuri de arbori. Soarele se cufunda în apă, soarele se legăna pe ape, se-neca și din nou se ivea, luminând peste ape și sol. Florile se scuturau din mălini și din merii sălbatici, vesel parfum suia din acele flori. Rouă beau galbene albine. Și, din amurg până-n zori licărea și suna cânt de privighetori.

Pluteau.

Ape de primăvară duceau cu ele trunchiuri, frunzișe, căpițe

de fân. Clocoteau temutele ape, crengi smulgând din hățișuri venite-n întâmpinare. Malul spălat se prăvălea-n geamăt. În vadul cel iute, se clătinau și piereau oglindiri de mesteceni plecați peste volburi. Pescăruș vălurind din aripi de argint alerga-n țipăt zorit după pescărușe.

Pluteau.

Pe lângă viroage, pe lângă ruinuri de vechi cetăți de bulgari ori tătari. Se iveau sătucuri fără nume, iar copiii, provodind caravana, mult mai fugeau pe mal, țipând fără rost. Dormitând în verde hățiș lacurile se umpleau de liniște și lumină. Cârduiau peste lacuri paseri fără număr, luntri întregi adunau cazacii de ouă de gâscă și rață.

Pluteau.

Prindeau cu unelte neiscusite pești plini de icre, vânau, pentru a face provizii de carne, urși și mistreți. Într-un rând o hoardă de veverițe tăie calea luntrilor. Mânate de-o putere cumplită, cu cozile băț, două zile și două nopți de-a rândul trecură sălbăticiunile cele mici peste fluviu — cazacii le apucau cu mâna, le ucideau cu bâtele și, din blănițe de veveriță își croiră șube și plăpumi ușoare.

Pluteau.

Gânganii rodeau peste tot — niciun șiretlic, nimic nu te putea apăra. Țânțăretul îți intra-n ochi, în gură, în urechi, n-aveai cum îți trage sufletul, ba, de zumzetul lui nu se mai putea auzi nici plesnetul valului, nici vuietul codrului. De groaza țânțarilor, cerbii părăseau desișul pădurii și ieșeau la loc deschis, se culcau în apă și așa, dormitau cu botul scos afară. Unul își încurcă prin desișuri coarnele și-l prinseră viu, îl tăiară în hălci, dar n-apucară să aprinză focurile că țânțarii supseră carnea până la os, de nici câinii nu se-nvredniciră a gusta carne de cerb. Uneori, când bătea vântul se cocoța pe câte-o movilă, în geamăt, un urs ciupit de țânțari. Istoma Bes, din Astrahan, prins fiind cu ocaua mică, fu despuiat și legat de-un stejar din porunca hatmanului său: țânțarii roiră în juru-i în vuiet toată noaptea și, spre dimineață îl lăsară mort. Când fierbeau bucatele, bucătarii adunau polonice întregi de țânțari căzuți în cazane. Țânțarii ciupeau, muștele roiau, muscoii înțepau mai tare ca acul. Storși de vlagă oamenii se-năbușeau de fumul înțepător iscat pe luntri și-n jurul taberei, se foiau, dădeau peste focuri și nu-și găseau mântuire nicăieri. Chelălăit și forfot de câini înnebuniți; zăvozii

se-ngropau în nisip, se-nfigeau în desișurile ghimpoase, ori, dându-se peste cap, alergau ca apucați prin lunci, prin păduri, dar aprigile hoarde de țânțari îi găseau peste tot, se lipeau de rănile însângerate, rodeau pielea goală din urechi, de sub coadă, de pe pântece, șfichiuiau buzele, botul, tâmplele, atât de tare încât ochii se umpleau de sânge. Orbiți, câinii urlau alergând după caravană pe mal și, istoviți, rămâneau în urmă, piereau.

Pluteau.

Așteptau vânt tare, precum o sărbătoare.

O poveste spusă de sărarul Pankrașka Loskut:

„...S-a-ntâmplat asta demult, fraților, în acele preafericite vremi când mieii pășteau cu lupii dimpreună.

Trăia în munții de hrișcă Fedul-împărat, și crunt era el cu poporul său. Avea o scăfârlie cât un butoi de bere, dar minte-n ea nu era de loc. Știa să cânte cântece, să-i zică din fluier, iar treburile toate le-nvârteau și le răsuceau înțelepții cugetători. De-atâta viață trăită-n voie, ori din prostie, i-a crescut împăratului o barbă atât de mare că de nimerea o vrabie în ea, nu-și mai găsea, sărmana, ieșire.

Crescu, pe lângă taică-su, fiica Svetleanka, frumoasă nespus.

Iată, se duse odată împăratul Fedul la vânătoare și trimise înainte-i o mie de slugi. Acestea făceau pe dracu-n patru: tăiau lemne, coseau iarbă, spărgeau pietre, dădeau cu măturile, așterneau covoare. Iar împăratul venea într-o caretă aurită, doar roțile ce mai răsunau. De-o parte și de alta călăreau bufoni și slugi: care alunga muștele din fața împăratului, care-i cânta câte-un cântec, care bătea darabana, care-i pieptăna barba fir cu fir, care-i vâra cu lopata bucate drept în gura deschisă, care-i scărpina spinarea cea păroasă, care aducea laude trupeșiei și frumuseții sale, care-i slăvea mintea și bunătatea, care-i înjura pe mujici în fel și chip.

Se sătură împăratul de vânat — îi grămădiră în față munte de sălbăticiuni — osteni și se culcă să prindă pui de somn la umbră de stejar. Visă acolo vis ciudat. De se trezi lac de sudoare, îi chemă pe înțelepți și-i întrebă:

— Ce să-nsemne oare?... Zac eu chipurile de-a curmezișul unui râu, ca un stăvilar, și apa curge pe deasupra mea. Din urechi, din nări îmi crește grâu... Ce-i asta?

Trei zile cercetară înțelepții cărțile, trei nopți cugetară, dar

nimic nu izvodiră.

Se mânie împăratul și rosti:

— Cui îmi va tălmăci visul, aceluia îi voi da jumătate de împărăție și pe fiica mea de soție!

Fu chemat un mustăcios de pescar. Acesta nu se gândi prea mult și spuse scurt:

— Ce mai vorba, împărate, mâine ți-e dat să mori.

Se-nspăimântă împăratul Fedul, iar părul din cap i se ridică măciucă.

— Mâine, strigă el, voi pune, împielițatule, să se smulgă pielea de pe tine.

— Fie și-așa, îi răspunse pescarul. Vezi să treacă ziua de mâine și după aceea smulge pielea de pe mine.

Împăratul mâncă miere cu lăcomie mare, iar spre dimineață își dădu sufletul. Nu-i dădu pescarului jumătate din împărăție, ba îi refuză și mâna fiicei. Totuși, înainte de a muri îl puse mai mare peste înțelepți.

Trăiau mai departe.

Pescarul bea rachiu, mănâncă ouă cât îi e pofta, și se tot dă pe lângă tânăra împărătească. Svetleanka domnește, dar nu-l lasă pe pescar să vină mai aproape de-un stânjen. Înțelepții, și ei, erau aprigi, cuprinși de pizmă că un pescar își vârâ nasul în trebile împărăției, nu pregetau a se gândi cum să scornească vreun vicleșug care să ducă pescarul la pierzanie.

Vine un înțelept la împărătească și-i spune:

— Am avut o vedenie și vocea tătucului tău am auzit-o. Ne-a poruncit să-l trimitem pe pescar acolo, la el, să-i prindă niște bibani cu undița.

Svetleanka încuviință. Pescarul se chinuia în palat, mahmur, după chef. Slugile îl prinseră, îl înfășurară într-o plasă și-l târâră la râu. Moviliră pe mal o grămadă de copaci, îl trântiră pe pescar deasupra, aduseră vreascuri și le dădură foc. Gândeau că, o dată cu fumul, sufletul său se va înălța la cer. Pescarul strâmbă din nas — cam miroase a ars, se trezi deodată și-și zise: „Mi-e cam greață de viață, dar nici să mor n-am zor“. Se descurcă din plasă și, tot în fum, lunecă ușurel în apă și înotă până ajunse la o insulă. Ce s-au mai bucurat înțelepții că au scăpat de el și-au început din nou să-nvârtească după legea lor treburile împărăției.

Trăiau mai departe.

Nu trecu mult, că pescarul se ivi precum nimic nu se-ntâmplase și se duse drept la împărătească.

Așa și așa... Aproape-i, departe-i, lung îi, scurt e, jos e, sus îi, dar am cam fost până la tătucul tău și peștișori i-am prins și i-am pus la sare.

— Ce-a vorbit el acolo cu tine? îl întrebă fiica.

— Ce să vorbească el cu mine, un neisprăvit ce sunt? răspunse pescarul. A rugat să-i trimiți pe aceeași cale pe toți înțelepții, ca să aibă o discuție mai de soi.

Că hâr, că mâr, că-i așa, că-i pe dincolo, dar înțelepții n-avură încotro. Din porunca împărătesei fură îmbrânciți cu toții pe-un rug și arși în răpăit de tobe. Nefiind el prost, pescarul își luă de soție împărăteasa și se făcu împărat. Tot poporul se bucură. Și-am fost și eu acolo, și-am încălecat pe-o șa, și v-am spus povestea așa...“

Primăvara zvâcni
prea frumoasă luci.

Se zbătu Kama între maluri, se-ndesiră pădurile, iar pădurile gem de călină, zmeură și vișine sălbatice să le cosești nu alta.

Zorile zori întâmpinau.

Acolo-n codri murea cucul de dor, la praguri șalăul dădea iama în puiet, iar noaptea — pe furtună — peste vârteje plescăiau somnii mari precum porcii.

Bine se mai doarme în șuierul vântului, sub plescăitul valurilor.

Pluteau mânați de propria lor forță, cu vâsla și gundirul, trași cu frânghii de tătarii și ciuvașii năimiți și înhămați pe drum, zburau duși de vântul prielnic al pânzelor.

Ciuruiau ploile, biciuiau valurile.

Plin de sete sălbatică de libertate, de putere neîmblânzită Ermak nu cruța nici oasele altora, nici pe ale sale: mereu înainte. Se trezea înaintea tuturor, își făcea-n grabă rugăciunea la o icoană afumată ce se strângea plic și zgâlțâia șeful de caravană:

— La drum!

Șeful îi trezea la rândul său pe mai-marii cetelor:

— La drum!

Șefii de cete își trezeau oamenii:

— La drum!... La drum!...

Zdrențăroși, rupți, cu mutrele umflate de înțepăturile țânțarilor, aceștia își făceau cruce întorși către răsăritul ca de purpură, înghițeau pe fripte fiertura pregătită dinainte de bucătari și, mestecând în drum scovergi unsuroase, se năpusteau asupra bărcilor.

— La drum!

— Împinge, mișcă! Proptește-ți vâsla în mal!

— Vâslașii, la vâsle!

Luntrile se-nșiruiră de-a lungul malului.

— Măi fraților, ce-am mai dormit, dacă m-ar fi ciugulit în ochi o cioară, nici că m-aș fi strâmbat.

— Cum ne mai chinuie hatmanul pe toți, îmi intră coastele una-n alta.

— E zorit de felul lui.

— E iute tătucul, nu-i chip să te fofilezi.

— Răbdați, oase, vom fi oaspeți.

— Se știe, d-aia și petrecem...

— Amarul nostru petrece...

Făceau popasuri în plină arșiță. Mestecând în grabă ce se nimerea, se răspândeau prin hățișuri și, înfofolindu-și capetele-n cârpe, se dedau odihnei. Pârâiaș murmura somnoros în liniști de amiază, clătinând pietre prea spălate. Plecate peste unda pârâului, sălciile dormitau ca-ntr-o vrajă.

Și din nou hatmanul îi mâna prin tabără pe cei rămași în urmă.

— La drum!

Cam pe la miezul verii au ajuns în orășelul Orei: turlele de lemn ale acestuia se vedeau din depărtare.

Era-n toi o zi de sărbătoare.

În clopotniță gureșeau micile clopote. Malul vuia, năpădit de lume, într-un bairam de rubăști și sarafane multicolore.

Nu departe copiii rostuiseră scaldă — așa cum se dădeau de-a dura pe grindul de nisip păreau ouă de Paște, vopsite cu foi de ceapă. Fete goale zăceau culcate pe nisipul luminos, una lângă alta ca nisetrii cei cârni la prăjit.

Gâtlejurile căzăcești prinseră a clocoti-n hohot și șuier:

— He-ei! albinuțelor!... miere!

.....

— Hei muierilor, date la canari ar fi să fiți, altminteri o dăm naibii...

Fetele puseră mâna pe veșminte și fugiră-n hățișuri fulgerând din goliciunea lor atât de tare că petrecăreții noștri se frecară la ochi.

Barcazul hatmanului lovi ușure țărmul. Îmbrăcat în haină de postav verde, Ermak păși peste bord.

— Pace taberei!

— Pace! răspunse Stroganov.

— Slavă lui Iisus și Maicii Domnului!

— Amin!

Așa precum îi învățaseră stăpânii, mujicii își scoaseră clopurile de pâslă și căzură în genunchi.

În spatele lui Ermak, stăpâniți, esaulii se lăsau când pe un picior, când pe altul. Din luntri, cazacii se grăbeau să sară pe mal.

Stroganov păși în întâmpinarea hatmanului:

— Cu pâine și cu sare ne-nchinăm vouă, cazacilor celor vestiți.

Ermak luă-n mâinile sale pâinea de-un pud și solnița din scoarță de mesteacăn, plină vârf cu sare grunjoasă.

Fata lui Semion Anikievici trecea cu o cupă de argint plină prin fața esaulilor. Esaulii goleau cupa, își sugeau mustățile, și aruncau în ea câte-un galben.

Drujina părăsi luntrile și se-ndreptă către biserică. Portarii deschiseră larg porțile cetății, iar oaspeții pătrunseră-n orășel. Drumul era așternut cu pânze albite, casele împodobite cu ramuri verzi.

18

Ospăț mare, cuvânt rostit la chef.

— Ia mâncați, oaspeți dragi, cât vă e pofta, beți cât vă cere inima!

Hatmanul și esaulii sunt plini de cuviință, iscusiți la vorbă.

— Noi, gazdă dragă, ascultători suntem în gospodăria altuia — ce ni se pune-n față, aia bem.

Stroganov făcu semnul crucii cu cuțitul deasupra pâinii, o tăie în felii uriașe și turnă primul pahar.

— Pân-la fund cine va bea, parte de bine va avea.

Ermak:

— N-am venit mari ospețe să facem, ci pământul Permului să-l străjuim și, așa precum sluji-vom, dreptatea noastră căzăcească să v-o arătăm vouă... Așa-i, fraților?

— Așa e, așa-i!

Mai vârstnicul dintre Stroganovi, Semion Anikievici, închinându-se, făcu-nconjurul mesei pentru a ciocni cu fiecare.

— Plăcută mi-e vorbirea ta, Ermak Timofeevici. Avem același Dumnezeu și același țar. Preaînțeleptul țar i-a speriat pe tătari gonindu-i de pe Volga, pe leși îi scoate afară din Smolensk, afurisita Lituanie o strânge de gât. Ce-s pentru el novgorodenii încăpățânați? Astupători de geam! Îi bate, îi ucide, îi scaldă-n sânge! Ce-s pentru el sfetnicii boieri ori cnejii cei îngâmfați? Pulberea drumului! Le smulge pielea de pe ei cu cnutul, ba, unora le și retează capetele... Cele dintâi ajutoare ale țarului suntem noi, negustorii și voi, cazacii fără frică. Slăvitul țar, ochi cumplit...

Mamîka hohoti, flacăra lumânărilor pâlpâi:

— Ce ni-l tot lauzi, precum țiganul iapa? Nici noi nu-l hulim și nici la față nu l-am văzut, dar slugoii lui, mamă, tare-s răi!... Așa-i fraților?

— Așa e, așa-i!

— Da, așa e!

— Ce-i drept, e drept!

Îmbătat fiind, Matvei Mereșceak se ridică, vărsă o cupă plină de rachiu și rosti:

— Nu gândim rău despre Rusia. Domnească țarul la Moscova lui de cremene, iar noi cazacii — pe Don și pe Volga.

Esaulii strigară într-un glas:

— Adevăr grăiși, Mereșceak, așa e!

Negustorul izbucni într-un râs cam fără voie:

— Eh, cine n-a păcătuit în fața Domnului, cine n-a greșit în fața țarului? Ce rost are să vorbim de toate astea?... Muzica!

Mai tare ca vocile cele aspre, sunară flautele, bătură în tact timpanele. În palate se făcu parcă mai multă lumină, mai mult loc.

Mereșceak își propti pometele în pumn și-i zise:

Suflă vântul
Pe ponoare

Bate vâsla
Dar, pe mare..

Iar Ivan Kolțo, cel iute la limbă, se așează lângă gazdă și-ncepu a se lăuda pe sine:

— În viața mea, patruzeci de biserici am jefuit. Și azi popii de pe Volga și din Riazan mă blesteamă și mă afurisesc. Ha-ha-ha!... Eu, barbă, am fost în lupte, m-am bătut cu hoarda, i-am tâlhărit pe negustori și i-am înecat în Volga...

Stroganov se dădu-n lături:

— Domnul Dumnezeu, frate, și hatmanul tău să-ți fie judecători.

Ermak:

— Fir-ar să fie de scăfârlie... Luați-l de-aici!

Breazga dădu să-l care pe scandalagiu afară, dar acela se mânie:

— Pe Volga...

— Gura, moară!

— ... orașe și sate-am ars, nenumărate! Am fost prins de tătari și-am fugit de la tătari. La Astrahan, am fost ferecat de zid precum dulăii, cu un lanț de două puduri, dar și acela s-a rupt și-am fugit la Volga. Se spune că țarul însuși mă blesteamă. Da nici blestemul țarului nu-imi va sta piatră de mormânt pe inimă... Ha-ha-ha!...

— Emelea, Emelea, scornești numai rele... Legați-l!

Breazga îi vârî zurbagiului drept în gâtlejul deschis o căciulă de blană și-l târî până-n tindă.

Pe mesele acoperite cu fețe de masă înflorate aidoma — un nisetru lung de-un stânjen; și un jambon de ren; și o spată de urs pregătită cu usturoi și bureți murați; și piroști coapte cu pește; și buză de cerb în sos sângerat; și ridichi rase-n miere; și cegă afumată și zvântată; și mere albe stropite cu purpură, cât pumnul de mari; și, pe o mare tavă de lemn, copt din cocă, un cazac călare, cu suliță.

Ospătarii schimbau bucatele cu sârg.

Paharnicii turnau în pocale bragă, rachiu și vișinaț, vinuri aduse dinspre Marea Albă și hidromeluri de casă: dulce, din poame de pădure cu ierburi înmiresmate, roșu, ținut în butoi smolit pân-ce capătă o tărie grozavă, cu maia și crustă de secară arsă.

Nikita Stroganov presăra sare multă peste bucățile oferite lui Ermak și-i spunea:

— Mănâncă sare multă, să-mi cunoști casa.

Ermak îi răspundea pe plac:

— Sare și pâine să fie un veac.

Martian:

— Pustii sunt locurile pe la voi. Tot plutești și plutești, și nu vezi niciun fum înălțându-se, n-auzi niciun glas.

— Drept grăiești, părinte Martian. Stăm ca niște cucuvele în ocina noastră. Dăm foc pădurii, smulgem buștenii, desțelenim ogoare noi, dar pământu-i cremene, nici plugul, nici grapa nu-l răzbate. Unde iese afară sarea, ridicăm sărării și scoatem sare, și coșuri de sare și fântâni pentru fierberea sării facem.

— Ce popoare se-nvecinează cu voi?

— Pe Ireni și pe Slîva rătăcesc ostiacii și tătarii, pe Iaiva și Kosva — vogulii, iar dincoace de Cerdîni și, mai departe, pe Ustiug statornicesc zârianii și votiacii... Afurisit meleag!

— Pe tătari i-am cunoscut, dar de zâriani, voguli și ostieci nici c-am auzit.

Luă cuvântul Stroganov cel vârstnic:

— Neamurile acelea nu cunosc niciun meșteșug și continuă să ducă o viață sălbatică crescând vitele pe pășuni, pescuind ori vânând. Au în scârbă obiceiurile și trebile noastre toate, și credința noastră creștinească. Nu vor și nu știu să presare sarea și nici să scoată minereu din adâncuri ba, de când ne-am pus noi pe treabă, ne pizmuiesc. În milosârdia sa, țarul Ivan Vasilievici le trimite, prin mâinile noastre, daruri acestor nemernici, doar-doar nu-i vor mai da iasakul sultanului siberian Kucium, ci lui însuși. Eu însă, păcătosul de mine, ultimul postav trimis mi l-am oprit: nu-ngrași porcul cu mazăre, ha-ha-ha... Trăiesc, mânca-i-ar relele, așa-ntr-o doară nici gospodărie, nici hambare. Pădure de jur împrejur, iar podeaua lor e de lut. Le e silă să taie o creangă dreaptă pentru bici, înnoadă un curmei de-un retevei, și-o iau la goană. Iarna vitele-ngheață în bătaia viforului, iar vara le mănâncă tăunii. Se-neacă-n smârcuri și mlaștini, dar n-au iscusința de a face o punte. N-au decât un gând: să mai facă vreun pocinog rușilor veniți. Ne ferim de dușmanii cei răi prin tot felul de întărituri și șiretlicuri, dar multă jale și mult necaz ne fac.

Îndelung au mai vorbit, întrerupându-se unul pe altul, frații

Stroganovi, jeluindu-și soarta cea amară.

Ceata chefuia afară.

Gemeau mesele de pâine, pirоște cu pește și scorușe, tăvi cu bucate și mari tingiri cu ciorbă de carne, kiseluri și kașă. La foc se frigeau porci și berbeci întregi.

Geamăt lărmuit plutea peste chiolhan, în desimi de fum unsuros și vorbă multă. Sătui peste măsură, cazacii ședeau ori zăceau culcați într-o rână pe cușme și veșminte întinse pe lutul bătătorit. Unul se ținea de istorii vechi, altul se lăuda cu faptul că a spurcat o sută de fecioare...

Petroi Petrovici se plimba printre ei și-i tot îndemna:

— Vă rugăm, cinstite fețe, să beți și veseli să fiți. Cinste oaspetelui nostru, alintat fie de noi.

— Păi, bătrâne, mâncăm dulce, ne purtăm bogat, muncim ușurel.

— După faptă și răsplată.

— N-am venit cu gând războinic, ci pe bune.

— Dacă pe cele bune ați venit, bine veți fi primiți.

Edecarul Kaftannikov pășea la braț cu cazacul Lîtka și-i zicea apăsat:

— Frate...

„Văleu-văleleu“... începu să cânte Lîtka.

— Frate, în Rusia mujicii trăiesc mai rău ca ursții...

Lîtka atinse strunele balalaicii și râgâi în voie:

— Așa-i, nea Lupane, mai bine-i să plutești: ba ți-e căciula plină cu galbeni, ba ești gol până la buric... „Văleu-văleleu, gaură-n botfor...“

— Ursul trage toată iarna la aghioase, își suge laba, dar țăranul tot trebăluiește — și iarna și vara...

Lîtka se opri, îl privi fix pe edecar, îl răsturnă cu o lovitură de pumn, păși mai departe cântând cât îl ținea gura:

Văleu-văleleu
Gaură-n botfor
M-au furat furii și nu
Mi-au lăsat un chior...

Iar Kaftannikov, mânjindu-se cu sânge pe mustăți, striga:

— Frate, stropește-mi inima!

Se plimbau roată, înclinându-se la fiecare pas, paharnici cu ulcioare de rachiu și bragă.

La gârlice erau așezate butoaie cu cvas: cvas îndulcit cu miere, cvas de zmeură, cvas de vișine, cvas de grâne, cvas dospit.

La pomana din curte se pripășiseră ciorchine, babe și moș-negi vlăguiți. Pe unul din ei, gata-gata a-și da ortul popii, îl aduseră fiii săi târâș; dacă sorbi o gură de rachiu, se-nvioră și începu să-i zică un cântec. Pe după hambare în întunecime, cerșetorii și nevârstnicii sorbeau din butoaiele golite drojdia și zoile.

Adunată în jurul lui Kuziomka Zlîcioi slugărimea asculta cu gurile căscate. Kuziomka mințea de-ngheța apele, te mirai că-l mai răbda pământul...

— La noi pe Don, ducem viață bogată, cazacii poartă cizme, iar muierile toate-s pântecoase. Tare-i bine, fraților, tare! Aur, argint, catifeluri și stambe câte o sută de arșini de fiecare. Iar pământul taurii îl ară la noi cu coarnele, caprele îl boronesc. Paserile fură grăunțe din Rusia și, întorcându-se la Don, seamănă pământul căzăcesc. Soarele paște poienile, Dumnezeu le scaldă-n ploi. Nici n-ai apucat să te uiți bine c-au și dat în pârg holdele. Snopii vin singuri în curte, muieretul îi treieră, tot ele macină și coc lipii, iar noi, cazacii, înfulecăm și stropim bucatele cu rachiu de Don. Iar albinele sunt — pe Don și pe Doneț — mari cât oile. De prea pline zumzăiesc că și crengile trosnesc. Acolo-i de trai!

— Dacă ne-am lua după tine, căzăcele, înseamnă c-ați dus o viață acolo pe Don precum vrabia-n zmeuriș. Dar ce anume nu v-a priit acolo?

— Noi suntem neamuri de zurbă, trecute prin ciur, nu ne place să stăm locului... Fost-a vreunul din voi însă în munții Jiguliovî? Dacă te sui pe munții ăia poți atinge soarele cu sulița. Odată mi-am legat calul de cornul lunii, iar eu m-am culcat. Mă trezesc și mi se pare că visez, Maică Preacurată! Luna plecase, pe cal îl luase. Băiat isteț fiind, îmi vâr degetele-n gură și-i trag un fluierat, mamă! Calul era semeț, mă auzi, rupse frâul și bâldâbâc în Volga. Nu trecu mult și ieși din apă la chemarea mea... Eh, Volga, apă iute, somnii se zbat în tine de ridică trâmbe pân-la cer!

Râsetele rândașilor copleșeau istoriile lui Kuziomka...

Foka Volkorez bătea din palme.

— Hei, ce mai loc, hoț de iarmaroc!

Negre, palmele bătură, iuți, picioarele jucară.

Bătură cazacii ce bătură din palme, dar n-au putut să dovedească bucatele, nici să bea toată băutura. Câte unul își desfăcea nădragii și mânca în picioare să încapă-n el cât mai mult; altul alerga în câte-un loc mai ascuns, își vâra un deget în gură, dădea afară tot ce mâncase mai înainte și, tot dansând, venea să se-așeze din nou la masă.

— Înfulecă, Mitiuha, moale-i colacul, mare-i gura!

Li se făcu dor de Don, plânseră Volga în cântece...

Esaulul Ostașka Lavrentiev — ochi de foc, sprâncene negre — și, alături de el câțiva cazaci mai treji își înfioară zulufii și se duseră-n mahala, la fete.

Din turnurile cetății străjerii se strigară noaptea-ntreagă bătând toaca în niște scânduri de tuci.

Chefliii urlară la cântece până-n zori — zbierătul lor plutea ca o văpaie deasupra orașului...

19

Trecea toamna, grindurile prindeau în chingi largul apei. Aceasta curgea, tomnatică, licărind. Speriate de foșnetul frunzelor în cădere, sălbăticiunile părăseau fundul codrilor nimerind în locuri deschise. Vântul despletea cosița ruginie a mestecenilor. Umed corb, croncănind răgușit, se clătina pe creanga golașă.

I-au săturat Stroganovii pe cazaci și i-au copleșit cu daruri. Împărțiți în mici cete aceștia stăteau de strajă prin ostroguri, unde arătau cum e *dreptatea lor căzăcească.*

Striviți de nefirescul bir, ceremisii și bașkirii de pe Kama se răsculaseră. Cazacii plutiră până la ei, îi atârnară-n ștreang pe cei mai dârji, iar pe ceilalți îi înspăimântară și-i siliră să dea bir îndoit.

Furișându-se ca un lup prin desișuri, murza Begbeli cu ostiacii și vogulii săi ajunse în preajma târgului Ciusovski și ostrovului Sîlven. Cazacii îi zdrobiră pe atacatori, ucigându-i până la unul, iar pe Begbeli însuși îl prinseră și-l închiseră într-o temniță săpată în pământ.

Tot pe furiș, folosind șiretlicuri și curse, pătrunse până la Perm murza Kihek cu tătarii din Tiumen și zârianii kosvini. Cazacii i-au prins și pe acești năvălitori, i-au măcelărit, iar

sotnicul Cerkiz l-a împușcat în timpul atacului pe Kihek însuși, lipindu-i arma de tâmplă.

Nedorind să părăsească locurile unde statorniceau din vechime, locuitorii unui aul de pădure au ținut sfat, au săpat vizuini în pământ, le-au întărit cu proptele din vergi, și s-au ascuns acolo cu toate vitele și tot avutul lor. Apoi trimiseră în fața bravilor cazaci pe cel mai bătrân dintre ei, îmbrăcat în veșminte mortuare. Acesta căzu în genunchi și rosti:

— Trăim pe aceste meleaguri din vecii vecilor și tare mai suntem legați de smârcurile, pădurile și pajiștile noastre...

Cazacii se minunau de tăcerea aulului: parcă era mort de mult. Se puseră să-l întrebe pe moșneag dacă-i mare avutul lor și unde-au ascuns fetele?

— ... prindem pește-n lac, vânăm sălbăticiuni prin codri, asta ni-i hrana. Niciodată n-am făcut război nimănui, nici peste noi n-a venit nimeni cu război.

Ivan Zadnea-ulița îl răsturnă c-un brânci — vârful cizmei lui Ivan era potcovit cu aramă — și urlă:

— Nu ne mai duce de nas! Spune, pe unde-s toate!

Bătrânul pe-a lui:

— Culegem din codru miere sălbatică și smulgem scoarță de copac, fierbem rășină și facem bere, ne rugăm...

Iliușko Ciagrai îl ridică de păr deasupra ierbii:

— Spune, dacă vrei să scapi cu viață, unde vă sunt fetele, unde-s uneltele cu care prindeți fiarele, unde sunt toate — cele câte le mai aveți?

Trimisul înțelese că smerenia nu-i e de niciun folos și-ncepu a scuipa, a înjura și a rosti blestemele și farmecele vrăjitorilor cosvini și kondini:

— Rămâne-v-ar în gât păcatele voastre, cărbuni aprinși să vă arză ochii, ace de brad să vi se-mplânte în ficați, să nu vă mai simțiți oasele de durere!... Pfu! pfu! pfu!... Așchii și pietre-n pântcce, furnicile de pe șapte plaiuri în ochi, raci în barbă! Aleanul vă roază ochii precum fumul!

— Gura, moșnege, de-ajuns cu flecăreala, rosti Ciagrai și, legându-i funia de gât îl târî spre trunchiul unui brad

Bătrânul scoase un fluierat și locuitorii codrului gemură, smulseră proptelele din vergi și se-ngropară în pământ cu toate vitele și cu tot avutul lor.

Mult se mai întinse stăpânirea Stroganovilor.

Băieșii scormoneau prin galerii în piatră și pământ, ivind minereu de fier și de aramă, precum și argint de Kama, irizat în albăstrui.

Olarii făceau ulcioare în poieni, iar în fierării se făceau din fier propriu fiare de plug, de lăncii și tot felul de obiecte necesare pregătirii sării.

Oameni rămași la iernat în codri abăteau copacii pentru arătură, îi tăiau pentru lemne, îi ardeau pentru cărbune, dezbușteneau locul.

Fumegau și licăreau sărăriile. Fie din lacuri, fie din puțuri adânci, oamenii scoteau apa sărată și umpleau cu ea albiile din care sărarii, după ce apa se prefăcea în abur, culegeau sarea.

Cazmaua scotea dangăt scurt, lovită de pietre, biciul surugiilor șfichiuia, băieșii se vârau în sânul pământului. Acolo-n galeriile întunecate, ochii orbeau, frigul de mormânt pătrundea osul, dar loviturile răsunau cu îndârjire, scânteile fulgerau sub ciocane. Ce mai scârțâia roata care suia la suprafață, din fundul minei, coșurile cu rocă!

În sărării sarea creștea buză la tivul baliilor și coveților, sarea se scurgea pe sub picioare, țurțuri de sare atârnau de loitrele și oiștea carelor, sarea se presăra precum chiciura pe drumurile ce duceau de la sărării la hambarele de sare și mai departe, la Kama, către șlepuri.

Muierile cărau fie cu caii, fie trăgându-le pe apă cu curelele, lemne către sărării.

Băieți și fete tot veneau și se-ntorceau pe cărări de munte și de codru purtând în spinare coșuri pline cu cărbuni.

Graiul apăsat al celor din nord se-mpletea cu vorbirea colorată a celor de pe Volga, oameni cu limba iute. Vălurea cusut cu jale sonoră, drag și urechii rusești fiind, cântecul asiaticului. Dinspre îndepărtatele cherhanale vântul aducea refrenul gemut al *Dubinușkăi.* Prinși în grindurile de nisip, plutașii se povârneau peste cârme, gemând precum diavolii în mlaștină.

Dinspre fluviu răzbăteau larma și râsetele muierilor.

Aici — fornăie gealăul, dincolo — lovește toporul, acolo — vechilului nu-i mai tace gura, mai scapă câte-o ocară peste umăr...

— Nu trândăvi!... Iute, iute!...

Munca nu înceta zi și noapte
munceau pentru pâine și apă.

În taberele lor proprii trăiau și măruntele neamuri uralice. Nici acestea nu scăpau de milostenia Stroganovilor: îi hrăneau cu pâinea putrezită în gropi; le dădeau veșminte rupte, ajunse de multă vreme niște zdrențe; le dădeau pe veresie tot felul de mărunțișuri trebuincioase: ace, sule, amnare, topoare, sfoară pentru năvoade. Tot ce pescuiau aceste neamuri în lacuri și râuri era luat de negustori drept plată pentru datorii. Toate paserile și blănurile animalelor vânate, mierea și nestematele mergeau în contul datoriilor. Cei ce erau mai bogați și mai îndrăzneți fugeau cu familiile lor dincolo de Brâul de Piatră[1], unde nimereau sub dublul jug al cnejilor voguli și tătari. Nevoiașii veneau la exploatări pentru a-și plăti datoriile prin muncă. Stroganovii își asmuțeau oameni asupra celor mai rău-platnici cu porunca: „Ucide-l pe bătrân ori scoate-l și alungă-l din iurtă, iar nevasta și copiii ia-i pentru tine, să-ți muncească, iar tu cu ei dimpreună — să-mi muncești mie“. Acelorași neamuri, negustorii le smulgeau, fără știrea țarului, biruri pe tot ce le trăsnea prin cap.

Băieșii de la mine din preajma Vișerei, aflând că intendentul exploatării, învățat la rândul lui de vechilul Svirid, le pune în kașă untură de dihor, se revoltară și lăsară lucrul.

Li se alăturară sărarii celor două exploatări învecinate.

Turbat de mânie Svirid puse câinii pe băieșii trimiși la el, iar unuia din ei, Ivașka Redkin, îi smulse un ochi cu biciul.

Atunci Ivașka, rugi înălțând Preasfintei Născătoare și însoțindu-se cu alții, năvăli în puterea nopții asupra izbei vechilului. Scoaseră din țâțâni ușa de fier a acesteia și, după ce-l bătură crunt, îl siliră pe vechil să înghită un șoarece mort, iar apoi, mâniindu-se mai tare cu fiece cuvânt, amintindu-și de vechile și nenumăratele obidiri îl trecură pe vechilul Svirid în moarte.

O ceata întreagă se năpusti apoi asupra sărăriilor — dădură foc la două magazii; dărâmară stăvilarele și dădură *fără veste* drum apelor care inundară câteva mine, curând însă se înspăimântară ei înșiși de propriile lor fărădelegi și amuțiră. Bătrânii ferecară în lanțuri două dintre căpeteniile lor — pe Redkin și pe Rîjanko — și începură să aștepte, fie ce-o fi.

[1] Este vorba de crestele munților Urali.

Nikita Stroganov alergă la cazaci.

— Nenorocire!

Văzând că negustorul e-mbrăcat pe jumătate și înspăimântat de moarte, Ermak răcni strigătul de luptă:

— Vatarba!

Smulgând armele de pe pereți, esaulii întrebau:

— Năvală?

— Hoarda?

— De unde?

— Mai rău! se prăvăli pe-o laviță gazda, ducându-și mâna la inimă. Mai rău!... jefuirea avutului meu, răscoală și omor... Hatmane, dacă tâlharii nu vor fi pedepsiți din porunca ta, apoi mă pot aștepta ca mai târziu să-mi facă rele și mai mari. Oamenii mei sunt veniți din ținuturi felurite, n-au astâmpăr...

Ermak adună o sotnie de nădejde și porni călare către exploatări.

Zăngănind din cizmele lor croite din tablă, băieșii și sărarii îi înconjurară pe cazaci și începură să se plângă:

— Tătucă...

— Ermak Timofeevici...

— Miluiește-ne!

— Nu ne da pieirii.

— Toți ne-au lăsat și ne-au părăsit.

— În tine, hatmane, stă nădejdea noastră!

— Primește-ne în ceata ta...

Ermak, cum mai tresări sprânceana stufoasă a lui Ermak:

— De-alde voi nu-mi sunt de trebuință, pe cei ce sunt ca voi chiar de-ar fi de-ai mei — în sac și-n apă... La ce, hainilor, v-a cuprins puterea necurată? Vă voi muta coastele, iar limbile vi le voi bate c-un singur cui în aceeași scândură!

Căzură-n genunchi și-și smulseră de pe capetele tunse scurt tichiile din scoarță de mesteacăn și clopii de pâslă.

— Iartă-ne, hatmane!

— Și fără tine e cin’să ne bată...

Mâinile roase de sare se-ntindeau o dată cu ruga; fețele, pârlite de dogoarea focului, erau numai jale. Cu mâinile și picioarele ferecate, Ivașka Redkin — în al cărui ochi scurs era-nfundată o cârpă înroșită de sânge — săltă, zornăind din lanțuri, chiar lângă hatman.

— Omoară-mă pe mine mai întâi! Tot trebuie să pier! Voi

muri pentru lumea toată, voi suferi întru adevărul lui Hristos!

Sărind, ca apucat de diavoli, tot pe sub botul calului, el striga mereu ceva de ne-nțeles.

— Nu te mai fasoli atâta, Vanșa, lasă povestesc eu, așa cum a fost — se ridică-n genunchi, zăngănind din lanțul ruginit sărarul Rîjanko: pieptul lui era lat de-un stânjen. Își netezi șorțul de piele, ars tot de scântei, cătă încruntat la cazaci și rosti rar: Noi nu suntem niște răsculați oarecare, noi ...nu ne mai ajunge răbdarea! Vechilul Svirid strângea de la noi bani pentru a ridica lăcaș, iar banii aceia îi bea dimpreună cu feciorii săi... Nu suntem necredincioși, iată, purtăm cruci atârnate de gât și nu vom îngădui să ni se spurce sufletul cu grăsime de dihor...

Voci, freamăt:

— Nu, nu vom îngădui!

— La ce să mai răbdăm?!

— Nu ni s-a tăiat buricul aici!

— Suntem de fel din Tver și din Suzdal...

— Ne-au frânt datoriile.

— Cu viclenii și silnicie negustorul ne-a robit muncii.

În mulțimea răsculaților se foiau zâreani, bașkiri și tătari. Iultama, împins fiind în față, spuse șovăitor:

— Stapin, Dumnezeu știe la el, un zi — tare bun, alt zi, tare rău... Un zi pâinică dădea, opincă dădea, halealâ dădea. Alt zi, venea stapin, peștișori tot lua, păsărele lua, blaniț lua, căluț lua, tot lua.

Rîjanko îl potoli pe Iultama.

— Oprește, avem aici grijile noastre...

— De ce griji la tine? Burta ta halește vrea, burta mea halește vrea — un singur grij...

Ermak:

— N-am treabă cu legea și obiceiul vostru.

Toți în cor:

— Adevăr grăim!

— Nu zic nu.

Unii cazaci priveau cu jale, alții cu-ncruntare.

— Ai-ai-ai, nu-i bun treaba, murit trebuie, spuse zdrobit Iultama.

— De murit nu trebuie să murim, trebuie să fugim, rosti încet careva din mulțimea de tătari.

Rîjanko vorbi din nou:

— Numai Dumnezeu știe cum ne ducem zilele aici! Din mila stăpânului suntem sătui patru zile pe an: de Paște, de Crăciun, de sâmbăta morților și de aceea a sfântului Dimitri. Ne dă o pâine care nici nu miroase a pâine. De hrănit nu ne hrănește, dar ne tot silește să scoatem sare mereu mai multă decât înainte. Ne dăm sufletul de-atâta trudă, n-ai vreme nici să-ți ridici privirea, nu vedem soarele. Eu trudesc, nevasta trudește alături de mine, copilașii trudesc și ei, iar cel mai mic — n-are nici șase anișori — a fost pus să facă fâșii din scoarță și să-mpletească la coșuri Părintele meu care de-abia mai merge și se clatină de slăbiciune a fost trimis, pentru un singur cuvânt mai tare, de către vechil, să muncească în mină, în putreziciune. Tot muncind pentru stăpân la arat și la sare, ni s-au zdrențuit veșmintele, de umblăm goi și desculți. N-avem când să prindem pește pentru ciorbă, și, de cum vine primăvara, ne hrănim, eu, nevasta și copiii, cu iarbă. Unii din noi au fugit în Rusia, alții au murit de foame sau boli. Pentru cea mai micuță vină, ba chiar și fără vină, gâdele Abdulka ne ciomăgește, pe noi, creștinii, lovind fără milă și ne arde cu fierul roșu, ne atârnă de gât lanț cu ghiulea și coarne de fier ne țintuiește în cap. Ne trimite stăpânul cine știe pe unde, iar el împreună cu vechilul ne calcă izbele cu gând spurcat, ne fură nevestele și fiicele, ba mai și râde de noi pe urmă. Nu se teme a păcătui negustorul, nu-i e rușine de lume. Ne poruncește să ne ducem la biserică la fiece sărbătoare a bisericii sau a stăpânirii. Cine nu se duce, întâia oară îi ia câte două grivne, a doua oară un groș, iar aceluia care nu vine nici a treia oară, îi smulge un altân întreg, poruncind călăului să-l aducă pe acel necredincios în curtea bisericii și, ca să nu uite cumva drumul ce duce la sfinți, să fie bătut cu vergile. De ce să mergem la biserică? Popa nu slujește pe rusește, ci pe latinește: ciulești urechile, iar le mai ciulești, și pleci cum ai venit, fără să-nțelegi boabă .. În încăperile unde-s icoanele atârnate, stăpânul îi trage la lulele de tutun, iar pe noi, dacă ne prinde cu tabac, poruncește să fim biciuiți și ne pune pecete pe frunte c-un pitac înroșit în foc. Și tot el, cu silnicie, de ziua Buneivestiri, mână poporul în curtea sa și ne tunde pletele. Adaogă apoi la părul nostru lână de oaie și le face pâslari vechililor săi, iar noi, sărmanii...

— Cu legea și obiceiurile voastre n-am treabă, repetă Ermak și arătă cu nagaica spre Rîjanko și Ivașka Redkin, cel strâmb: Pe

ăștia să-i puneți în fiare și-n groapă cu ei, stăpânul va face ce va voi cu capetele lor. Ceilalți să fie biciuiți și, fără zăbavă, trimiși la muncă.

Călăul Abdulka țâșni de sub cotul hatmanului; mutra lui rotundă, parcă turnată în aramă roșie, lucea de grăsime.

— Să-i biciuiesc, taică?

— Bate-i pe toți până la unul, da' bate-i în văzul lumii, ca muierile și copiii să-și mute gândul de la răscoală.

Mulțimea se clătină-ntr-un geamăt:

— Diavolul ne-a-ndemnat, taică!

— Nenorocire...

— Ne smulg carnea de pe oase!

— Mai bine n-aș mai fi!

— Doar la Dumnezeu mai putem găsi alinare!

— Ține minte, hatmane... Sângele nostru are să-ți stea în gât — otravă.

Abdulka și cu ajutoarele lui începură s-aleagă nuielele din car.

— Culcat!...

Oamenii se-apropiau cu buzele albite de groază, spuneau rugi pe șoptite și, dându-și nădragii jos se culcau supuși.

Scurt oftat, scrâșnet de dinți, șuier de bice și vergi peste trupurile așternute jos; iar acestea erau schilave, pieile roase, jupuite, pline de bube mustind din pricina sării.

Bătăușii loviră fără mânie până la primul țâșnet de sânge, când, cuprinși de turbare, se puseră pe treabă cu-nverșunare.

Abdulka se rotea ca un diavol, țipând:

— Mai iute, mai tare!

Ajutoarele îi răspundeau:

— Nu merge pe uscat!

Stăpânul trimise după rachiu.

— De-ajuns, nu-mi mai mânjesc mâinile cu sânge, spuse peste câteva zile cazacul Vaska Struna și, adunând o ceată, fugi la Volga.

După Vaska urmă „gâscanul" Trofim Repka.

— Toropeala-i mai rea ca moartea, zise el și, vorbindu-se cu alții, alcătui o ceată fugind la Volga pe ultimele ape înainte de-ngheț.

Venea iarna cea grea.

Cazacii trăiau, întăriturile țineau.

Siberie, Siberie, țară a blănurilor, ținut al marilor fluvii, drum al popoarelor...

În vremea de demult, cuceritorul mongol Cinghidi trimise în Siberia un cneaz de-al său, pe Taibug, care a ridicat pe malul Turei orășelul Cinghi — azi Tiumen — și sili să-i dea tribut neamurile care rătăceau prin acele străfunduri din vecii. După Taibug, stăpâni fiul său Hodja, după Hodja — Mar, cel însurat cu sora lui Upak, cneazul Kazanului. Iată ce spune cronica mai departe: Upak îl ucise pe Mar, cuceri Tiumenul, iar băștinașii au început să dea bir celor din Kazan. Mamet, nepotul lui Mar, îl ucise pe Upak, distruse Tiumenul și ridică pe malul Irtîșului, orășelul Sibir, azi Tobolsk; țara-ntreagă a început a fi numită după acest orășel, Sibir. După Mamet stăpâni nepotul său Agaș, și fiul Kazi, și feciorii lui Kazi — Ediger și Begbulat. Pe urmă sosi din stepele Mongoliei Kucium, fiul lui Murtazli; acesta îi ucise pe Ediger și Begbulat și se făcu singur han.

Rusia porni asupra Siberiei cu sabia, rubla și crucea.

Îndemnați de negustori sau din a lor voie, ușkuinicii din Novgorod pătrunseră dincolo de Brâu, urmând străvechiul drum al Peciorei. Tot ei pluteau dinspre Murmansk, pe vase firave până la bogatul în blănuri Mangazei, port aflat în ținut de miazănoapte, între Obi și Enisei, unde negustorii liberi făceau schimb de mărfuri cu neamurile băștinașe.

Voievozii moscoviți, trimiși de Ivan III să supună Permul, stăpânit cândva de negustorii novgorodeni, supuseră Permul și, din propria lor voință trecură Uralii în ținutul Iugorsk, îi siliră pe localnici să li se supună și să le dea tribut.

Cu o sută de ani înainte de Ermak, cneazul Feodor Kurbski, împreună cu tovarășul său Saltîk Travin și drujina lor, au luptat împotriva vogulilor pe Tavda, i-au bătut pe tătarii din Tiumen și, trecând de râurile Tura și Tobol ajunseră pe Irtîș, de unde plutiră pe Obi până-n țara Iugorskului. Iată, povestită pe scurt, într-o dare de seamă, una din aceste campanii:

„Trimise marele cneaz al Moscovei pe Piotr Feodorovici Ușatîi, și i-a dat în grijă pe copiii de boieri vologjani, și au mers pe râuri, până la vadul numit Pinega, cale de două mii de verste, iar acolo

i-au așteptat și s-au întâlnit cu dvinenii, cu pinejanii și cu vajanii, pornind apoi, de Sfântul Ilie, pe râul Koloda și au mers o sută cincizeci de verste. De la Vadul Cerbului au plutit pe multe râuri până ce au ieșit pe Peciora ajungând la Ustaș-grad. Și aici voievozii s-au întâlnit: cneazul Piotr cu cneazul Semion Kurbski și cu Vasili Ivanovici Gavrilov, iar acolo și-au petrecut toamna dulgherind un oraș. Voievozii s-au îndepărtat de râul Peciora din ziua Sfintei Născătoare. Iar de la Peciora, voievozii au mers până la Brâu două săptămâni și acolo s-au răspândit voievozii: cneazul Piotr și cneazul Semion prin trecătoarea Brâului, ce nu poate fi văzută din cauza norilor și dacă-i vânt, acesta spulberă norii, iar lungimea Brâului e de la mare la mare. Și au ucis voievozii pe acolo samoezi, cincizeci de oameni, și au luat două mii de reni. De la Brâu au mers o săptămână până la primul târg, al lui Leapin. Cu totul au mers prin acele locuri patru mii șase sute cincizeci de verste. Din Leapin, au întâlnit de la Odor, cneji iugorani pe reni, de la Leapin voievozii au mers pe reni, iar oastea a fost trasă de câini. Leapin odată cucerit au mai fost luate încă treizeci de așezări, și au luat prinși o mie nouă oameni dintre cei mai buni, și cincizeci de cneji au adus cu ei. Iar Vasili Brajnik a luat opt orașe și opt cneji, iar pe oamenii de rând, pe toți i-a ucis. Și-a dat Dumnezeu de s-au întors la Moscova, sănătoși în ziua cea mare la țar“.

Oamenii umblați povesteau tot felul de minunății despre pământul Siberiei, ba aduceau de acolo destule blănuri, aur și pietre prețioase. Țesăturile erau peste tot proaste și scumpe. Blănurile siberiene mergeau atât pe piețele din Europa, cât și în întregul Orient asiatic.

Dm vechime Moscova strângea blănuri siberiene pentru a le revinde în Apus.

În afara negustorilor, dincolo de Brâu ajungeau și trimișii țarului.

Ediger, cel ucis de Kucium, plătise câtva timp tribut rușilor și, urmându-i pilda, au dat bir Moscovei, în nădejdea că vor fi lăsați în pace, și câțiva cneji băștinași.

Depărtarea și lipsa de drumuri împiedicau statornicirea unor legături trainice cu acele ținuturi.

Cucerind Volga de la tătari, Ivan cel Groaznic începu să privească Siberia ca pe o posesiune a sa, dar nu se atingea

deocamdată de ea, abătându-și toate forțele asupra livonienilor și krâmlenilor. Socotea însă că tocmai prin Siberia va duce el negoț cu neștiuta Chină și îndepărtata Indie.

Iată ce-i scria Kucium, țarului moscovit, în 1570:

„Bogat e Dumnezeu!

Om liber fiind, noi, Kucium-țar, am auzit că tu, mare cneaz și țar alb, puternic și drept ești. Dacă vom porni război unul împotriva celuilalt, atunci se vor război între ele și popoarele țărilor noastre, iar dacă nu vom porni război atunci și ele vor trăi în pace. Tatăl tău a trăit în bună pace cu tatăl meu, iar neguțătorii erau primiți de amândouă părțile, pentru că pământul tău e aproape. Oamenii noștri nu-și căutau sfadă și nu se isca ceartă între ei, iar oamenii de rând trăiau în pace și bună învoire. Azi însă, în vremea mea și a ta, oamenii de rând nu trăiesc în pace. N-am avut prilej a-ți trimite vreo epistolă până acum. Azi, dacă vei voi să fie pace, pace va fi, dacă vei voi război — ne vom război. Prinși dacă ții închiși, ce-i pasă țării de asta? Îți trimet un sol și neguțători, și hai să ne-mpăcăm, numai să vrei pace cu noi. Iar tu, pe unul din acei oameni ai mei, pe care-i ții prinși, lasă-l liber și trimete-l la noi împreună cu un olăcar de-al tău. Cu cine tatăl s-a dușmănit se cuvine a se dușmăni și fiul. Iar cu cine a fost prieten, și lui se cuvine a fi prieten. Se cade oare ca fiul să fie dușman aceluia pe care tatăl l-a ales de prieten și frate? Ci să ne-mpăcăm și azi cu tine — frate mai mare. Dacă vei voi pace trimite sol la noi pe cal iute. Acestea zicând, cu plecăciune îți trimit gramota de față.“

Nu erau prea șirete planurile lui Kucium. El ar fi dorit să aibă un protector puternic, pentru a-și înspăimânta dușmanii cu numele acestuia.

Ivan cel Groaznic nu putea îndrepta oaste mare în Siberia, și se temea să trimită una mică. A fost, de aceea, mânat la Tobolsk un sol și un primitor al tributului. Dându-și seama că nu va căpăta sprijin din partea Moscovei, Kucium îi ucise pe trimișii țarului și se proclamă om liber.

Puternic neînfrânt e Irtîșul cu apele sale, faimos în viituri.

Jucând din oglinzi, răsucindu-se-n inele, curge liniștit Irtîșul prin stepele kirghize; rostogolește apă tulbure peste smârcurile barabinice; vuiește Irtîșul și dă de-a dura pe fundul albiei pietre

șlefuite în defileurile Altaiului.

Curgeau apele
iar după ele curgea viața.

Bătrânii își încheiau veleatul în taifasuri și rugi.

Înțeleptul era vestit prin înțelepciunea sa, bogatul — prin bogăție, săracul se hrănea din truda sa.

Cei tineri zburau în luptă, chiuind și scrâșnind din dinți.

Casele strămoșilor putrezeau în pământ; îmbrățișările celor tineri nu cunoșteau istov, oftatul le era dulce, lacrimile fierbinți. Noaptea, la fluieratul prudent al iubitului, fata alerga pe furiș ca o vulpe — lumina stelelor juca licărind în ochii îndrăgostiților.

Rătăceau neguri prin văi.

Luntre de pescar luneca pe fluviu, vâsla lucea, măturând strqpii. Năvodul târa urzicând pe nisipul cel galben hoarda în freamăt a peștilor.

Plugarul fălcos trudea pe ogor, răscolind în măruntaiele solului cu un ciot de brad.

Pe malul lacului, năpădit de hățișuri, se furișa clătinând trestiișele vânătorul, privirea-i luneca ușor, ușor pășea talpa-i, ușoară și bine țintită șuiera săgeata.

În taigă, strânși în jurul focurilor, pe blănile așternute pe jos, dormitau vânătorii de fiare.

Peste tot mai albastra stepă-n amurg se revărsa plânsetul străvechi al cornului ciobănesc. Alergau cirezile-n nouri de colb purpuriu bătut de razele asfințitului. Peste căciulile iurtelor, urca, sfredel, fumul. Acolo, în iurte, oamenii se nășteau, mureau, râdeau și plângeau...

Kucium trăia în bogăție.

În iarba văilor, printre lacuri, se-ngrășau turmele sale multe, de nu le mai puteai socoti, herghelii de cai, cete de cămile pentru cărat și călărit. Săracii rătăceau pe urmele iurtelor hanului și-i păsteau turmele.

Revărsări de stepe
verzi întinderi
goană după fiare.

Fulgerau străpunse de lumină pâraie sinilii. Vânt albastru legăna ierbile, gonea în valuri colilia. Peste pajiști de luncă pline cu flori purpurii, lunecau umbre de nori. Încordând coarda arcului său ușure, Kucium călărea pe pământul său, geamătul fiarei lovite de moarte îi înveselea sufletul de moșneag.

Printre neveste hanul se plimba ca-ntr-o livadă plină de roade.

Nevestele în vârstă, cu copiii lor, trăiau împreună într-o curte mare, nevestele cele tinere, fiecare-n curtea ei, iar preatânăra Suzghe trăia în fața târgului, dincolo de fluviu, într-un cuib numai al ei.

Tributul neamurilor supuse se scurgea de peste tot în vistieria hanului.

Sărăntocul îi dădea hanului o iapă cu mânz, bogatul îi aducea câte ceva din bogățiile sale, pescarul îi căra, legat de luntre, un nisetru de-un stânjen, vânătorul așternea în curtea largă a hanului piei de castor căprui, de vulpi negre și roșii, de samuri și jderi stacojii. Calmucii aduceau drept tribut cai fremătători, de stepă. Locuitorii taigăi cărau miere și ceară, piei de urs și, argintii cu negre ineluri, piei de panteră, care prețuiau cu deosebire pe piețele din Tebriz, Samarkand, Bagdad și Țarigrad. Meșterii aduceau din ținutul Kuznețkului cupru verde și roșu în cazane și lighene, zăbale pentru cai, cositor în farfurii și tăvi, precum și-n lingouri sau bare subțiri. Drept dijmă, neamurile de păstori smulgeau din blana fiecărui berbec câte un ghemotoc de lână, cărau către micii cneji bucăți de pâslă, piei și plăpumi cusute din petice multicolore de blănuri de vacă sau cal.

În județe statorniceau împuterniciți — mârza. Aceștia erau mai mari peste micii cneji care, la rândul lor, erau mai mari peste șutași.

Hanul Kucium și, împreună cu el, toți curtenii și slugile sale, cu nevestele, copiii și câinii lor, slavă aducând lui Allah, erau hrăniți de mâinile poporului lor.

Primăvara — pe zvântate — iuțeau către gurile Irtîșului caravane de negustători din Altai, Nogai și Buhara.

Vântul răvășea cocoașele cu ciuf ale cămilelor.

Cânt de jale, țipete de cărăuși — fețele lor erau la fel de prăfuite ca pietrele de pe drum — și plesnet puternic de bice făcute din curea, cu șfichiul din păr împletit.

— Aaa-aa-șg!...

Prin stepa amorțită-n verde somnolență, răzbătea până departe răgetul de trâmbiță al cămilelor lunecând măsurat sub povara baloturilor cu mărfuri.

Bazarul umplea orașul și, prin mânecile ulicioarelor se scurgea în stepă.

Câte nu se puteau găsi aici!

Tot felul de stămburi și caftane matlasate, marochine și pânzeturi cu desene iscusite, cușme cu motiv îngropat, mătăsuri de Buhara, arse de soarele sudului și covoare afgane țesute în culori atât de vii încât privindu-le, orbeai. Vase pictate, grâu sarazin, leacuri în pulberi sau foi, agate și rubine cizelate, chihlimbar, uleiuri, dulciuri și tabac chinezesc, tăiat atât de mărunt încât putea sta alături de părul de om, tocat. Herghelii de argamaci și karabairi sălbatici, mulțimi de prinși cu juguri la gât, tinere fecioare aduse de negustori din fundul Asiei pentru a fi schimbate pe blănuri.

Puteau fi întâlniți prin iarmaroacele siberiene și negustori de prin părțile rusești. Aceștia își durau tabăra mai aproape de fluviu, se spălau și se odihneau după drum lung, apoi ridicau în grabă dughene, desfăceau sacii de piele, deschideau cutiile de lemn și, pe tarabe așezate alături, își rânduiau mărfurile lor modeste: topoare și amnare, tigăi și cazane, clopoței și piepteni, nasturi de cositor și solnițe din coajă de mesteacăn, sfoară pentru năvoade și funii smolite, cupe turnate și oglinjoare din argint de Ural cu mate luciri albăstrui; ciorapi și cingători de lână, turtă dulce colorată și tăișuri de cuțit, stofe de dimie și pânză rară bună doar de scurs zerul.

Vânătorii și nomazii erau vestiți prin naivitatea lor și trăiau într-o neprihănire primitivă.

Pentru un ac cu ață negustorul căpăta o iapă cu mânzul ei, pentru o pereche de nădragi peticiți și o cămașă își alegea cele mai bune piei de castor și vulpe, un vârf de fier pentru săgeată avea prețul unei blăni de samur.

Vuia bazarul
nechezau caii
răgea vântul
dănțuia Irtîșul, săltând spumă căruntă.

22

Iarnă. Frigeau gerurile. Căzuse zăpadă multă: nu se mai vedeau coșurile izbelor. Nea pufoasă și ușoară ca un nimb. Pulbere geroasă fulgera ascuțit în bătaia lunii.

Tare ești rea, slujbă molcomă, fără lupte.

De sărbători, mânați de-un plictis de moarte, cazacii și

localnicii se luptau cu pumnii. Se luptau cazacii și între ei: era desfătarea lor cea mai îndrăgită.

Bătrânii îl plictiseau pe Ermak:

— Tot ținându-se de beții, oamenii se bat și se taie între ei pân-ce se omoară, nu poartă cruci la gât, nu țin posturile, își fac de cap cu fetele din mahala și, întorcându-se, apucă pâinea fără a se spăla pe mâini și-și ocărăsc hatmanii și esaulii ca pe niște slugi... Prin tăcerea ta, Ermak Timofeevici, înlesnești făptuirea tuturor acestora... Vaska Struna a fugit la Volga, edecarul Repka a fugit și el la Volga...

— Ducă-se învârtindu-se!

— Dă-le oamenilor de lucru, hatmane, altminteri se vor împrăștia în toate părțile.

— Va fi și treabă de făcut, când va veni vremea.

— Au înnebunit de urât, se reped cu cuțitele unul asupra celuilalt. Bine-ar fi să-i silești pe cei mai iuți să muncească la sare și la mine.

— Naiba-i mai poate sili să muncească, s-au lenevit câinii. Și mai e ceva: truda cu sudoarea frunții nu ne stă în obicei, iar de argățit pentru negustori nu ne-am tocmit niciodată.

...Departe mai pleca la vânat Ermak însoțit de câini. Acolo era o zăpadă moale, pe topite — loc ales de cerbi. Acolo urma lăsată de fiare se-mpletea cu urmele micilor sălbăticiuni; veverița sălta de pe o creangă pe alta — de pe sprâncenele verzi ale brazilor cădeau petice de zăpadă; din tufiș o zbughea fără veste iepurele cel iute; vulpea cu coadă lungă prindea gotcanul din zbor...

— Orel, șo pe ea!

Câinii hau

vulpea-n cerc

și țuști!

— Să-ă-ă-i!... Ha-ha-ha-ha!... Numără-i purecii din blană!

Se rostogolea vulpea aurie, înota-n zăpada pufoasă.

În urma ei, amușinând urma încurcată, alergau glonț câinii într-un nor de nea răscolită. În frunte, la distanță, gonea hatmanul câinilor, Orelko. Una cu lătratul, ceata pierea din priviri.

Într-asfințit țiuia schiul sub talpa vânătorului, zburda vântul prin bărbile negre.

Vulpea se pierdea în ascunzișuri de neajuns, măturându-și urmele cu coada.

...De sărbători, după amiază, Stroganov îi poftea la plăcintă pe hatman și pe esauli. Oricum s-ar fi rotit discuția, negustorul făcea ce făcea și aducea vorba despre Siberia:

— Ce ținut bogat!

— Ai fost pe-acolo?

— De mers n-am mers, dar câte ceva am mai auzit.

— Merită să crezi vorbă streină?

Nikita își răsucea-n pumn barba blondă, viclenia ca de iepure prins juca-n ochiul său ca negura cerului.

— Nu culeg vești din vânt!

— Spune!

— S-au întors acum o săptămână oamenii mei — au fost cu marfă până la Mangazei și fiecare a adus câte zece samuri, cam câte douăzeci de pui de samur, vreo cincizeci de piei de samur și optzeci de cingători din burți de samur; vulpi albe și albastre au adus, și castori, și blăni de iepure o grămadă și câte o plapumă, și câte o șubă, precum și tot felul de petice ...Minunată țară!

Cazacii căscau gurile:

— I-auzi!

— Da-a merită, e un os de ros!

— S-au pricopsit — pe țar nu l-au păgubit.

— Dar aici?... Trăim cu deștu-n gură!

Cugetau.

— Drumu-i greu, într-adevăr, rostea grijuliu Stroganov. Ținut sălbatic, depărtări, drumuri închise de codri.

— Dacă pornim, zburăm: pe unde-o apucă fiara, pe-acolo o ia și cazacul.

— Codrii au crescut peste drumuri, iar râurile sunt năvalnice, cu praguri și capcane multe.

— Nu ne pasă, Nikita Grigorievici, pe apă și de pe urma apei trăim noi.

Ermak cugeta și, zâmbind trist, răspundea:

— Am trăit, am băut, e vremea, *iakar mar,* și bărbile să ni le ștergem.

— Dac-ar fi după mine, rămâneți aici și o sută de ani, își

desfăcea brațele neguțătorul de parc-ar fi voit a-i cuprinde. Vă vom hrăni vreme cât ne va lăsa Domnul și va dăinui neamul nostru.

— Bate ceasul!

Tot sugând la rachiu se obișnuiau încet-încet cu gândul că trebuie să pornească spre Siberia.

Stroganov:

— Dacă veți gândi să plecați către Siberia — Domnul fie cu voi. Drumul vostru va fi plăcut lui Dumnezeu, țarului și bănos pentru noi. Facem negoț cu Buhara și Hiva, și ducem mărfuri pe ocolite — pe mare, pe Volga, pe Kama — spre paguba noastră. De multă vreme țarul ne-a dat în stăpânire ținuturile de dincolo de Ural, dar nu ne ajung mâinile până acolo. Locurile sunt sălbatice, n-au văzut nicicând topor sau coasă, tot felul de sălbăticiuni mișună-n voie, iar oamenii ce trăiesc acolo nu-s viteji și nici nu se pricep la luptă.

Naivul Nikita Pan o trânti:

— Nu-i oare la voi un munte atât de înalt încât să pot cuprinde cu privirea întreaga Siberie?

— N-avem un munte ca ăsta, răspunse binevoitor negustorul, minunându-se de prostia bărbosului. Munte n-avem, dar drumurile ce duc în Siberia sunt deschise oricui.

Cugetau.

— Haide, fraților hatmani, într-un curaj! Odată ajunși acolo — Dumnezeu cu mila!

— Nu mai bate câmpii, Pan!

Dar Nikita Pan, beat mort, urla:

— Dacă n-ajungem pe munte, pluti-vom pe ape, și tot vom trece prin foc tătărimea, o vom trece prin tăișul săbiilor, o vom tuna cu tunul! Vom da cu mătura până la marginea lumii, vom cuceri Siberia fără plumbi ori pulbere.

Stroganov, cu duioșie:

— Ce rost are să suferi dacă nu-i nevoie? Vă vom da și plumbi și pulbere. Vă vom da prapor sfânt și icoana sfântului Mikola cel tare, el, tătucul, vă va fi de-ajutor împotriva neîncreștinaților.

Iar Ermak rostește, mustața-și răsucește:

— Dacă ne vom apuca de treaba asta, Nikita Grigorievici, trebuie să ne dai oameni. Icoane avem și noi destule. Să ne pregătești muniții, pesmeți și toate câte sunt de trebuință... Dacă vom aduce pradă din Siberia îți vom plăti totul cu pri-

sosință.

— Vă voi da și oameni de nădejde, arcași iscusiți și umblați, care știu să vorbească tot felul de limbi.

— Nici limbile noastre nu-s bețe, ne descurcăm noi cu ele.

Cugetau.

În odăi era cald, duduia focul. Fumegau feștile de seu făcute în lumânăriile Stroganovilor. Viscolul zgâria cu gheara-i ascuțită ferestruicile-nghețate. Vinul roșu făcea spume-n grele cupe, vinul înfierbânta capetele. Ascultând larma vocilor, negustorul gândea: „Siberia — țarului, iar tot ce-i în Siberia — nouă”.

Șefii cazacilor rosteau către războinici:

— Uite-așa, sau așa, fraților...

— Siberia...

— Cuib de aur...

Cazacii aveau păreri diferite:

— La ce Siberia! Nu-i rău nici aici.

— Ne-am cam săturat să stăm locului — asta așa e!

— Viața-i veselă, da, dar n-ai în cine da! Ha-ha...

— Să pornim!

— E timpul. Să pornim!

— Unde să ne ducem!... Cu capu-n zid.

— Să dăm vrabia din mână pe cioara din gard!

— Dar aici ce clocim?

— Pentru un viteaz — cu bucate-i plină oala, pentru leneș — nici ciorbă goală?

— Ne vom îmbogăți...

— Ce-i trebuie averi cazacului? Bogat ori sărac, tot un mormânt te-așteaptă. Mai bine s-o ducem într-un chef!

— Ni s-a făcut de drum.

— Așa-i, Mikișka.

— Să pornim!

— Să plutim!...

— Împarte, hatmane, oamenii pe sotnii!

— E iarnă afară!

Ermak:

— Plăcute mi-s vorbele-ndrăznețe. Gândesc: porni-vom când va bate ceasul, deocamdată să trimitem în Siberia iscoade, ca să n-o feștelim.

— Să trimitem.

— Pe cine?

— Gândiți-vă.

I-au tot ales pe cei ce urmau a fi trimiși și, în cele din urmă, s-au hotărât să trimită patru inși: Foka Volkorez, un cazac înțelept și încercat; Zaruba — brav și rezistent; sotnicul Cerkiz și-a amintit, printre altele, cum, la o vânătoare, Zaruba a dormit o noapte-ntreagă în zăpadă fără să-și sufle-n pumni măcar o dată; l-au ales pe Kuziomka Zlîcioi cel cu limba iute, ca să le pară mai vesel drumul; ca tălmaci pleca tătarul Mulgai, proaspăt botezat.

Ermak i-a chemat pe cei aleși în izba hatmanului și le-a lămurit î*n amănunt* totul:

— Vă veți cățăra peste Brâul de Piatră, și iată-vă-n fața hoardei tătărăști. Să aflați dacă sunt multe râuri dincolo de Brâul de Piatră și pe susul cărora putem pluti. Să vedeți care sunt fântânile și izvoarele. Unde sunt vaduri, care sunt râurile ce duc spre tătari. Câte verste putem pluti pe fiecare râu? Spre a cui stăpânire duce râul și care sunt neamurile pe al căror pământ ajunge? Mare-i împărăția lui Kucium, multe oști are acesta, unde sunt răspândite cele mai mari așezări? Să aflați care sunt neamurile și popoarele care rătăcesc jur-împrejurul împărăției lui Kucium; sunt ele puternice și îndrăznețe, ce arme au, cu ce se hrănesc și căror zei se roagă? Să aflați, în afară de asta și tot ce ne-ar putea folosi apoi, în drumul nostru.

Trimișii schimbară priviri între ei.

— Așa vom face.

— Tu, Foka, dă-te drept stăpân, ai o barbă frumoasă, iar voi ceilalți sunteți slujitorii lui.

— Bine, hatmane. Vom afla totul.

— Și, dacă vă vor prinde, fiți bravi, nu scoateți niciun cuvânt de prisos, să nu pătați faima căzăcească.

— Dumnezeu cu noi și mintea căzăcească.

Iscoadele s-au gătit în negustori și, alcătuind o caravană încărcată cu mărunțișuri, au pornit la drum către nemaicălcata și nemaiștiuta Siberie.

În acel răstimp, prințul Iarlaș de dincolo de Ural, adunând oaste de tătari, se năpusti fără veste asupra ținuturilor Permului atacând Cerdînul și ostrogurile din jur. Ce-a apucat a ars, pe creștinii care i-au căzut în mână i-a ucis, iar pe alții i-a dus cu el. Cazacii n-au prins de veste și, din pricina depărtărilor și lipsei de drumuri, n-au ajuns la vreme pentru a da ajutor. Nici Stroganovii, de altfel, nu i-au îndemnat pe cazaci să facă asta:

n-avea decât, chipurile, voievodul Cerdînului să se apere cu oștile sale: i-au plătit astfel negustorii o veche datorie voievodului.

23

Martian veni la Ermak, să-și ia rămas bun:

— Plec, Ermolaiușko.

— Încotro?

— La hoardă.

— Cum asta?

— Simt că mă povârnește bătrânețea și-mi scad puterile. Voi ca, de acum înainte, să-l slujesc pe Domnul și să capăt astfel iertare pentru păcatele mele.

Auzind asta, cazacii au intrat grămadă în izba hatmanului. Iată ce le spuse Martian:

— Plec, fraților, rămas bun! Am obosit să tot fac rău, sufletul mi-a înghețat de frig.

Karp cel Mare și Karp cel Mic rostiră:

— Nu trăim creștinește, ci după bunul nostru plac. Ne rugăm noi în bordeiele noastre, dar dacă vin la noi păgânii, toate necurățeniile intră-n urma lor, curat ca o coadă. Și-așa, dăm drumul la tot soiul de draci, iar noaptea ne strâng ei de gât.

Martian privi la ei cu jale.

— Negustori și slugi, țari și cneji — cu toții se trag din Adam. Rusul și cerkassul, tătarul și leahul — cu toții sunt din neamul lui Adam. Noi însă, călcând pravilele și vrăjilor diavolești dedându-ne, multe fărădelegi am făptuit.

— Și fiarele se sfâșie între ele, ce-au ele de împărțit? Nu sunt oare de aceeași credință? întrebă Gurtovoi.

— Fiara e o ființă necuvântătoare, omul însă a fost făcut după chipul și asemănarea Domnului... Mă duc. Îi voi învăța pe tătari dreapta credință. Căzu în genunchi la picioarele cazacilor. Rămas bun, fraților, Domnul să vă judece!

Ermak îl ridică de jos și-i spuse:

— Voia ta, tătucule Martian Danilîci, nu cutez a te ține. Du-te, seamănă cuvântul lui Hristos și roagă-te pentru noi, păcătoșii.

Și se duse Martian, rătăcind prin codri și mlaștini, îndulcindu-și însingurarea prin cântarea psalmilor.

Zâreanii și ostiacii se închinau focului, apei și idolilor; limba

lor era întunecată și schilavă, dar Martian o deprinse iute.

Mergea pe căi bătute, trecea prin codri și peste munți, îi ajuta pe locuitori să spargă lemne, să tragă năvoadele, îi învăța să coacă pâine, propovăduia cuvântul Domnului, ridica troițe și paraclise, cioplea icoane din lemn, cu atâta iscusință încât ele plăceau sălbaticilor mai mult decât idolii acestora.

Aţâţate fiind de magi, neamurile se năpusteau asupra propovăduitorului cu ţipete şi ameninţări, el însă, folosind cuvinte mângâioase le potolea mânia ca prin farmec şi, prin smerenia lui învingea puterea cugetului vrăjmaș supunând cele mai îndârjite inimi.

După plecarea lui Martian, locuitorii unei așezări au uitat iute de Dumnezeul rusesc și și-au făcut din nou un idol. Când s-a reîntors Martian cu luntrea din susul apei, ei au început să alerge de-a lungul țărmului, în râsete și, ca să-i facă-n ciudă rupeau veverițe în bucăți și le mâncau de vii. Martian îi binecuvânta din luntre rostind liniștit: „Nu știți, fiilor, ce faceți” — și, prin acea smerenie a sa, pe mulți i-a întors din nou pe calea credinței celei adevărate. Într-o altă așezare, vrăjitorul Pama se luă la harță cu Martian:

— Cum să te cred pe tine, cel venit dinspre partea rusească? întrebă Pama. Voi ne asupriți din vecie popoarele cu biruri grele și silnicii. Putem oare aștepta de la voi adevăr și bunătate? Ne închinăm zeilor noștri, în mila cărora de multă vreme ne aflăm. Să-i schimbăm oare pe un singur zeu necunoscut?

— Dumnezeul creștinilor e mai puternic decât toți zeii voștri.

— De ce să credem aceasta?

— Hai să-ncercăm puterea zeilor cu foc și apă.

Într-un cazan cu apă clocotită a fost vărsat nisip. Potrivit unei străvechi legende, Martian scoase cu mâna un pumn de nisip din fundul cazanului și rosti:

— Dumnezeu mi-a dat putere. Să vedem acum, dacă și zeii tăi te vor ajuta să scoți din cazan măcar un vârf de nisp.

Rușinat, Pama plecă să trăiască dincolo de Brâul de Piatră, la ostiaci.

Martian propovădui și pe râul Vișera, într-un ținut pietros, unde gloata cioplea pietre de moară. L-au luat drept vrăjitor și au început a-și bate joc de el, a-l trage de păr, a-i scuipa în blid. Potrivit unui cronicar anonim, Martian rostogoli o piatră de moară în apă, se sui pe ea și începu să plutească. Recunoscând

în el un sfânt, cei de pe mal strigară: „Întoarce-te!“ — el însă le răspunse: „Rămâneți cu Domnul”. Pietrarii au început a se închina izvorului din care băuse apă bătrânul.

Ținuturile se ruinau, atât cele rusești, cât și cele siberiene. Peste tot mișunau trimișii Stroganovilor și ai altor negustători, mici negustori din Vologda și Ustiug. Ba cu vorba bună, ba cu șiretlicuri, aceștia obțineau blănuri, pietre de preț, pește și paseri înghețate. Vogulii cei războinici pustiau ulusele vecinilor. Și în acel an plin de rele ei trimiseră oști puternice pe pământul zâreanilor. Le veni în întâmpinare, într-o luntre mică cioplită din trunchiul unui copac, Martian, în odăjdii. Chipul său li se păru înspăimântător vogulilor celor sălbatici, iar el însuși li se ivi ca înconjurat de flăcări și aruncând săgeți de foc. Vogulii fugiră și se temură din acea clipă de moșneagul rus, socotindu-l un mag atotputernic.

Într-un an de secetă Martian se duse la Ustiug, de unde aduse care multe cu grâne. Curând însă îl mânie pe voievodul de Perm, Vasili Perepelițîn, om de rea faimă: pentru dreptatea sa fu bătut cu vergile în curtea voievodului și, după o scurtă suferință, răposă întru Domnul.

Pe urmele lui Martian veniră streliții, năvăliră haite de călugări din Solovki și alte mănăstiri. Aceștia ridicau ostroguri, înălțau mănăstiri, puneau stăpânire pe cele mai bune pășuni și ogoare, locuri de pescuit și vânătoare.

Cazacii au tot așteptat — i se va face dor lui Martian și se va-ntoarce, dar, auzind de moartea lui și-au ales popă nou — pe Semion Cernîșev. Leneș de felul său, Semion mult s-a mai bucurat de această alegere. Deși nu se pricepea la rânduielile bisericești, necunoscând nicio rugăciune până la capăt, chiar și acele puține cuvinte ale Domnului, pe care le știa pe de rost, aveau o înrâurire atât de mare încât drujina era mulțumită. Iată ce spunea Eroșka Dun despre preotul său: „Nu-i prea tare el în cele sfânte, dar știe niște cuvinte — că-ți ia boala cu mâna“.

Se mai afla printre cazaci și magul Mitea Kosoi. Popa și magul trăiau în prietenie: acolo unde puterea Domnului nu dovedea — diavolii erau chemați într-ajutor.

Țarul trimise Stroganovilor o scrisoare de amenințare.

Negustorii se-nfricoșară.

— Tu i-ai chemat, tu să te descurci, îi spuse Semion Anikievici nepotului său.

Nikita Grigorievici fugi la Ermak.

— Nenorocire, hatmane!

— Iar vii cu veşti rele. Zi-i.

Nikita povesti cele cuprinse în scrisoare:

— ...I-aţi trimis pe cazacii din ostrogurile voastre să se lupte cu voteacii, vogulii şi tătarii, să aţâţe în tot felul pământurile pelâmice şi siberiene, ba pe sultanul siberian l-au făcut să se certe cu noi. Iar dacă pe hatmanii de pe Volga i-aţi chemat la voi, înseamnă că aţi tocmit furi în ostrogurile voastre, fără poruncă din partea noastră. Iar dacă nu-i veţi da afară din ostrogurile voastre pe cazacii voljeni, va cădea asupră-vă mare scârba noastră, iar pe hatmanii şi cazacii care v-au ascultat şi v-au slujit, care pământul nostru l-au trădat, vă poruncim să-i spânzuraţi...

Ermak-drujinei:

— Vatarba!

Cazacii săriră-n picioare.

— Nu vom cădea noi, cazacii, în mâna voievodului!

— Nu va vedea voievodul supunere din partea noastră, cum nu-şi vede urechile!

— Să fugim, fraţilor!

— Înapoi, la Volga!

— În Siberia, în Siberia!...

Ceata se-mparte pe sotnii, juma-sotnii şi desiatce. Sunt aleşi hatmanii de campanie. Fiecărei sotnii i se dau prapori şi icoane. Stroganovii au dat şi ei câţiva oameni de-ai lor. Mamîka le-a fost numit hatman.

Nikita Grigorievici îl trimise şi pe primul său administrator, împreună cu cazacii.

— Să-ntocmeşti, Petroi Petrovici, o carte fără greş. Să povesteşti drumurile şi luptele. Să culegi bulgări de minereu şi pietre de preţ, dacă-ntâlniţi în cale. Să scrii cum arată sălbăticiunile, păsările, peştii şi ultima gânganie. Blănurile pe care le vor dobândi căzăceii, cumpără-le şi trimite-mi-le mie. Ai grijă de oamenii noştri...

— Aşa voi face, tătucule...

Au făcut corăbii pentru întreaga oaste. Au încărcat corăbiile cu pulbere, plumbi, făină, pesmeţi şi sare, carne afumată şi peşte uscat.

Ospăţ de rămas bun

zi și noapte
fără contenire.

La sfârșit băură-n fața bisericii câte-o bărdacă de adio și se-ndreptară-n cântece spre luntri.

Privind cu ochii spuziți de lacrimi cefele rase ale cazacilor, bătrânul sărar Makarka rosti, plin de invidie:

— Oameni de viață, în cântec au venit, în cântec au plecat... Eh, să fi fost eu mai tânăr!

Făcându-și cruce, cazacii se-ndepărtară de mal.

Pentru a le netezi drumul, poporul isprăvea-n piață rachiul nebăut...

Departe, pierea vaier de cântec mult...

24

Pluteau.

25

Aprigi stau codrii Uralului.

Oftând și gemând a jale, șerpuiau râuri strivite de munți. O cascadă atârna peste abis înspumat. În munți păștеau turme de pașnice lacuri ferecate în piatră. Dimineața pe apa ca oglinda soarele torcea ca un fus uriaș de argint răsădit într-un taler albastru. Suia pân-la cer stâncă lată-n umeri, năpădită de mușchi. Din abrupt coborau în tumult retezat șuvoaie...

Râul Ciusovaia se zbătea printre pietre ca o știucă-n vintir.

Taigă-ntunecată
maluri pustii
surde întinderi.

De-a lungul râului, vălurea ca o cusătură un șuvoi gros cât mâna. Clocoteau și gemeau apele tulburi la praguri.

Pluteau, multe având de învins — n-aveau obicei a fugi de belele.

Trăiau cu toții în bună pace: nu degeaba sună zicala „Nevoia te-nvață ce nu ți-e voia“.

Se minunau și râdeau ne-ncetat de oamenii Stroganovilor. Se-apucau de pildă opincarii să fiarbă papară-n același cazan.

Fiecare-și avea bucata lui de carne, legată de-un curmei, o cufunda în cazan și făr-a o lăsa să se fiarbă bine, o-nghițea pe nemestecate. Zăbunele lor erau atât de grele că atunci când ploaia le înmuia, mujicii nici că se mai puteau mișca sub povară; nădragii și cămășile erau din pânză atât de tare că dacă te-ai fi atârnat de-o cracă, atârnat rămâneai pe vecie.

Legendele spun că de pe Ciusovaia o cotiră pe Serebreanka.

Plutiră-n sus pe Serebreanka, trecând peste nespuse piedici. Râul acela-i abrupt și iute ca focul, năvălind printre munți înalți. Grelele corăbii fură părăsite, plutiră cu cele ușoare. Curând însă nici luntrea ușoară nu mai putu să răzbată.

Atunci au prins a stăvili râul cu pânzele corăbiilor: apa urca, iar ei pluteau cât puteau.

Ajungând în susul Serebreankăi, dulgheriră târgul Kokui, săpară bordeie și iernară.

Sosi iarna deodată, vremea-și făcu de cap.

Gerul rupea cu zgomot stâncile golașe. Somn liniștit dormeau codrii. Sub vuiet de viscol, somn adânc dormea ursu-n bârlog.

Râul zăcea fără suflare.

Se istoviră cazacii, tot șezând în vizuini, îi mâncară păduchii, îi smuci fierbințeala.

— Eh-ha-ha!...

— Nu mai ofta, scumpule, dacă te doboară jalea la cea dintâi luptă te va-nghiți mormântul.

Se plictiseau fără muieri și fără treburi. Gândurile toate — la muieri. Vorbele, visele: pline de muieri. Îi ispitea primăvara, visau la grabnică înavuțire. Cei mai zurbagii, fără a ține seama de depărtări, năvăleau în așezările ostiacilor și vogulilor — cărau de-acolo carne de urs și de cerb, pește afumat și înghețat, cărau tot ce era blană, tot calabalâcul, luau câinii cu ei, goneau renii, cărau tot ce se putea lua — până și nădragii sau șubele, iar pe voguli și ostieci îi lăsau în iurte, goi și flămânzi.

Rău zvon s-a răspândit iute-n întreaga țară, despre acele cruzimi.

— Dumnezeu a poruncit ca și de vită să ai milă, spunea Osokin, un moșneag cumsecade, la vorbele căruia însă nu căta nimeni.

Se mai și lăudau:

— Am apucat-o de șold și i-am șoptit: „Nu te teme de mine, eu nu sunt ca Vanka de pe Serebreanka“. Țipă ca o iepșoară și

hap! mă mușcă de mână. Eu însă, fraților, nici că bag de seamă propriul meu sânge cum fierbe, o duc târâș, precum un os câinele, drept în colț și dă-i și-o pupă...

— A fost bine?

— După poftă.

— Nu-i cine știe ce — nici buze, nici nas, parc-ai pupa o lopată.

— După mine: din covată, da' pe săturate.

— Ho-ho!

— He-he!

— Se nimeri și o bătrână... Au târnosit-o și au ciugulit tot ce era pe-acolo.

— În câmp și lăcusta-i carne... Cred că până-n ziua de azi îi plină de recunoștință, numai dacă nu și-a dat sufletul în mâinile Domnului...

— Dacă vă mai duceți, luați-mă și pe mine, se rugă cu glas subțire Elisei Krucina, un moș de peste o sută de ani, iar ochii lui rotunzi, ca de vultur licăriră de poftă. Nu vă uitați că-s pleșuv: calul bătrân nu greșește brazda.

Hohotele de râs ale celor tineri tunară drept răspuns.

— Ești iute!

— Da-a, la mâncare și la muieri e tare grăbit.

— Să nu râdeți de mine, fiilor, ăi bătrâni trebuiesc cinstiți.

— E timp să mai și mori, rozi din văleatul altuia! îi zvârli de dragul vorbelor rele esaulul Ostașka Lavrentiev și, înăbușindu-se de râs, întrebă: Krucinușka, ți-a intrat te pomenești diavolul în coastă?

— Sunt un păcătos, voinicilor, mă chinuie necuratul, nopțile.

Se rostogoleau prin viscole zilele tulburi, zburau nopțile cu albe aripi, zobite de șuierul vântului, de jalea cumplită...

Trăiau cazacii ca lupii, nesătui, iar pe tălmaci și călăuze nici nu-i mai hrăneau, silindu-i să-și dobândească merindele prin furt ori tâlhărie.

Unii pieriră de boli și de foame, alții fugiră.

26

Din nou sosi primăvara!

Păduri albăstrii alergau pe povârnișuri, pierzându-se-n văi pline de cețuri alburite. Râu cu râu se-nfrățea, ape jucau între

maluri. Șoimul desena pe cer un cioc ascuțit. Răget de fiare hăulea munții. Ardea sub focul razelor de soare lunca fumegată...

Porni furnica
pornirăși cazacii.

Greu, posomorât zăcea Taghilul între șirurile de munți

...Fugind de munți departe, numai stropi și spumă, Taghilul se cufunda în râul Tura.

Tura șerpuia ca beată printre luncile-nverzite, tot grăbind către soare-apune, pentru a se vărsa-n Tobolul cel bogat în ape primăvara.

Pluteau.

Copleșită era privirea rusească de zurba sălbatică și neguroasă a naturii siberiene.

În față, în văzul oștii, luneca luntrea de strajă. Coborau în urma ei vreo două sute de barcaze, bărci, și bărcuțe. În coadă — o plută îngrădită cu nuiele pe care se aflau vitele și merindele, în soare luceau gras bârnele proaspăt strunjite, vâsla bine adusă cânta în cuibu-i de lemn, apa clocotea în plesnetele dimpotrivă.

Cea dintâi știre despre urgie au dus-o muierile din așezarea lui Iapancea.

Bătrâna Samurga, a cărei față era asemenea unui bulgăr de noroi întărit, plecă în zori la râu, după apă și trezi maluri pustii cu un țipăt nebunesc:

— Alla, alla!

Cei din aul alergară la țărm.

— Acolo-s oameni, mulți oameni streini! arătă bătrâna spre miazăzi.

Rotind în șuvoaie tulburi, pluteau pe apele râului așchii proaspete, smocuri de paie putrezite, pene de paseri și crengi.

Muierile începură a șopoti, adunate roată.

Câinii lătrau a nenorocire, lătrau scurt și se opreau, ascultând parcă.

Copiii pescuiau din apă și, scoțând țipete victorioase, înfulecau coji de harbuz pân-atunci nevăzute.

Așezați la minte, bătrânii se sprijineau în toiege, își mângâiau bărbile cănite și discutau în șoaptă:

— Către noi plutesc oameni.

— De departe vin.

— Duc urgia cu ei.

— Negustori?
— Nu, nu-s negustori! Nu-i încă vremea acelora.
— Ruși?
— Ruși, altcineva n-are cine să fie...
— De mult umbla zvon rău.
— Nenorocire, bătrâni!
— Ruși...
— Război va fi, vai și amar va fi. *Subkanallah!*

Noaptea întreagă auzul gingaș al omului de stepă prindea bocănitul îndepărtat al topoarelor, lătratul de departe al câinilor, și vocile de cazaci abia deslușite-n toiul cântecului. Iar din vârful pinului celui mai înalt din viroagă, se puteau zări pâlpâirile ușoare ale focurilor.

Cetatea cneazului Iapancea se-nălța pe buza unei viroage, iar dinspre partea mai ușor de luat, adică dinspre stepă, era încinsă cu un val de pământ și-un zid de bârne. Colibele învelite-n lut se grămădeau strâns unele intr-altele. Bordeiele jalnice păreau vizuini de bursuci. Trăiau în ele doar iarna. De cum venea primăvara, plecau cu toții, de la mic la mare, să rătăcească prin stepă.

Din fum în fum
din stână-n stână
gonea-ntr-un nor de colb

ruginiu, călăreț mânat de Iapancea fluturând în vârful suliței un petic verde.

— Alacea!

Din crupele calului zburau șfichiuite ghemotoace de păr.

— Tamașa... Tamașa...

Pe drumuri, pe poteci și de-a dreptul prin țarină, tătarii iuțeau călare, îndreptându-și caii spre cetate.

Șuier și țipăt:

— Arga bulga... Alacea-a-a-a!...

Ridicară în grabă zidul cetății surpat intr-un loc, brăzdară drumul ce ducea la fluviu și, umplute fiind tolbele cu săgeți penate, începură să-l aștepte pe vrăjmaș.

Noaptea întreagă fumegară focurile în aul, behăiră berbecii sub cuțitul parlagiilor, clocoti carnea în ceaune.

Dar n-apucară a miji zorii, iar peste stepa încărunțită de rouă să se reverse primele raze ale soarelui, că de după o ridicătură, ținând firul apei, se ivi luntrea de iscoadă iar curând, în lucirea

armurilor limpezi, se ivi și-ntreaga drujină.

Scrâșneau lăcașurile sub vâsle, de pe vâsle apa se scurgea strălucind...

Pe unele bărci oamenii nu se treziseră încă, pe altele clopotul apucase a suna, fluierele de trestie răsunau pe diferite glasuri, cântec fără ifos împleteau degetele iscusite ale polonezului Ian Zubolomicz, la armonica făcută de el însuși.

Dinspre bărci — hohote de râs.

— *Aman ba!* (Salut)

Dinspre țărm, cam sfios:

— *Aman,* Rus!

Cazacii:

— Cap de șaitan!

— Tu șaitan... Pfui, *dongus!*

Esaulul Ostașka Lavrentiev se ivi la prova galerei hatmanului cu trâmbița-n mână și sună — ta-ta-ta-a, ta-ta-ta-a-a... adunarea pentru luptă.

Mișcare în bărci.

Pentru a-i înfricoșa pe cazaci, cneazul Iapancea, rânduise chiar la marginea malului povârnit oastea lui întreagă — și arcași și lăncieri și călăreți. El însuși, înconjurat de preoți (abâzi), ieși în față, vârî în degetul mare al mâinii sale drepte un inel lat, de os, folosit la întinsul corzilor, își puse dinainte un arc uriaș sprijinindu-l de pământ și zvârli prima săgeată.

Luntrile vâsleau către țărm, din luntri se auzeau strigăte:

— Hei voi, haită de lupi!

— Înapoi!

— Îți vine să râzi — nu-s porci, ci abâzi!

— Mai suie poalele că le mătur!

— Pe cneazul vostru să ni-l dați, ca să-l facem cârnați!

La cazaci — care îndrepta spre țărm gura tunului și sufla în fitilul fumegat, care mai trăgea din lulea răzimat de pușcoace, așteptând comanda.

Nori de săgeți ascuțite zburau cu zumzet ca de bondari, asemeni unei piezișe ploi.

Un abâz începu să cânte:

— *Allah var... Allah sahih...*

Urletul sălbatic al tătarilor:

— Al-la-a!...

Iar în întâmpinare:

— Nu-i cruța!

Cazacii traseră o salvă de ghiulele.

Din vârful țărmului câțiva se prăbușiră măturând colbul ruginiu, bufniră pe povârniș și lunecară cu plescăit în apă.

Vaier:

— Al-la!

Dimpotrivă:

— Foc!...

Din nou o salvă.

Hoarda se trase îndărăt, într-un urlet, din fața tunurilor încă nemaivăzute, ce vărsau foc și moarte.

Călare și-n care hoarda se pierdu în stepă, mânând înainte turmele de oi, caii și cămilele. Pieri în grabă și bătrâna Samurga târând după ea un țap îndârjit, cu șold zdrelit.

Șuierul și țipetele învingătorilor urmăreau hoarda.

Popa Semion stropi cu aghiazmă malul din căldărușă, cazacii aburcară râpa.

Cetățuia fu jefuită și arsă.

Trăiră acolo cât le fu voia, apoi vâsliră mai departe.

Tătarii stăteau de strajă, în multe locuri, unde erau malurile mai înalte ori fluviul mai îngust, dar nu se pricepeau a pricinui vreun rău.

Acolo unde nu puteau birui prin luptă cazacii biruiau prin viclenie: împletiră odată niște scuturi ușoare din nuiele în care se-nfipseră toate săgețile trimise de pe mal.

Într-un loc prielnic, gândind a-i înșela pe creștini, băștinașii deschiseră un stăvilar — fluviul mugi, se-nălță val de-un stânjen, dar cazacii puseră la vreme luntrile pieziș și se pitiră în spatele plutei. Valul mătură făina de pe punte, duse cu el o parte din merinde și muie pesmeții.

Locuitorii târgușorului lui Maitmas bătură în fund, în chiar gârla apei niște țăruși suind cu vârful ascuțit până la trei coți sub apă. Luntrile din lemn de mesteacăn ale neamurilor din Ural își sfredeliră fundul în țăruși ori se răsturnară. Cazacii însă trecură lesne, îl uciseră pe mârza Maitmas și-i nimiciră cetățuia de lut.

Într-un alt loc îngust, vogulii închiseră fluviul cu lanțuri, dar cazacii trecură și de data aceasta și uciseră o grămadă de voguli. Aceștia erau îmbrăcați în zdrențe, ce pradă să le mai iei morților, dar cazacii nu se lăsară nici de data asta: jumuliră

cadavrele, le legară de glezne cu niște curmeie și, agățând morții în ciorchine de câte zece de-o bârnă, le dădură drumul pe apă spre spaima celor care trăiau în josul fluviului. Făcură niște sperietori din iarbă, le-nveșmântară în acele zdrențe ale vogulilor, le așezară în luntrile de rezervă și le dădură drumul în jos pe apă, o dată cu căderea nopții. În aburul zorilor oamenii din cetățuia Babasan încremeniră de groază la vederea unei caravane de bârne de care zăceau atârnate picioare goale și de numeroase luntri cu oameni care lunecau în tăcere în josul apei, scoțându-i din minți pe acei oșteni.

Din Tura vâsliră până la Tobol.

Jefuiră și arseră Tiumenul și, cuprinși de lăcomie, încărcară atâta pradă încât sub povara ei luntrile începură a se scufunda. Păstrară ce era mai de preț, iar restul fie că-l îngropară în pământ, fie că-l ciopârțiră cu topoarele.

Pe cneazul Alîșai îl asediară și-l izgoniră.

Așezările vogule ale cneazului Koșuga le jefuiră și le arseră.

Târgul Ceandîr fu jefuit și ars, luară de aici multă miere, secerară grânele încă necoapte — cu ele se și hrăniră, iar pesmeții lor mucegăiți îi dădură câinilor și peștilor.

Izgoniră din cetate pe cneazul Kaskar și uciseră aci mulțime de basurmani: lângă cetate se afla un iezer de vreo patruzeci de stânjeni, în el fură măturați cei uciși, iar după câteva zile leșurile se ridicară la suprafață, atât de multe că nu se mai putea zări apa. Lăsară-n viață un singur ins căruia-i dădură drumul să povestească despre puterea și cerbicia căzăcească.

Urmând albia Turei și a Tobolului, au jefuit și ars ținuturile Kalîmei, Vorleakovului și multe ulusuri de lângă ape.

Nomazii și pescarii pașnici își părăseau cuprinși de groază așezările, pierzându-se împreună cu nevestele și copiii în locuri de neajuns.

27

Noaptea-n taiga și cumplită liniște.

Doar clipocitul somnoros al apei lunecând peste pietre mai clatină tihna. Pe celălalt mal, în neagra draperie a hățișurilor plutesc, strigându-se înfiorat, o rață și-un rățoi. Mai oftează câte-un câine-n somn, mai cântă o bufniță, mai vorbește-n somn cazacul despre Don și Volga, apoi totul se-nvelește din nou în

tăcere.

Cazacii dormeau în luntri și pe mal. Lângă foc dormea cazacul de strajă Busîga, dormita Igrionka, și el de strajă, iar un al treilea — Iakunka Dediuhin, în luptă cu somnul, povestea un basm din iad:

— ...și mergea voinicul nostru pe pietre înroșite — iată acolo clocotește smoala, dincolo șuieră un vierme uriaș. Peste văpăi se rotesc păcatele oamenilor, aţâţând flăcările iadului. Ucigașul de frate cade drept în ascuțișul săbiei, sabia se răsucește sub el. Diavolii cară apă pe spinări de otrăvitori, taurii pasc barba hrăpărețului. Zace ferecat în lanțuri un monah cu două capete — un cap râde, altul plânge. Fu cuprins voinicul de mâhnire la vederea tuturor acestora. Apucă el în loc de rachiu un ulcior cu smoală clocotită și se puse a-i zobi pe diavoli. Cuprinși de spaimă necurații fugiră din preajma lui care-ncotro și mulți păcătoși călcară în picioare. Rupse cazacul cozi de draci, legă cozile funie, ieși, cu ajutorul acelei funii din iad. ba atâtea suflete păcătoase câte se agățaseră, le scoase afară o dată cu sine...

Spărgând liniștea
trosniră tufișurile
din tufișuri
glas înfiorat:

— Fraților...

— Cine-i? strigă speriat Igrionka și puse mâna pe sabie; în lucirea focului ea fulgeră atât de tare încât Busîga se trezi și apucă bâta:

— Sfinte tare...

Atunci strigară toți trei în cor:

— Cine-i?

— Eu.

— Care eu?

— Zaruba.

— Minți?

— Ba!

De după tufișuri se ivi un ins în zdrențe. Străjile își recunoscură tovarășul, dar:

— Ia fă-ți cruce!

Zaruba își făcu cruce:

— Spune o rugăciune!

— Preasfântă Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioară... Fraților!

— Ești singur?

— Singur.

— Pe unde ți-ai pierdut tovarășii?

Zaruba se lăsă lângă foc, își întinse picioarele desculțe, numai răni. Zdrențele abia-i ascundeau goliciunea. În locul urechilor tăiate din rădăcină: două găuri negre.

Tabăra se trezi; din obișnuință dormeau iepurește; oamenii se apropiară de foc să audă ce povestește iscoada întoarsă din Siberia.

Iată ce ne putem închipui că le-a povestit Zaruba:

— Din târgul Orei am ajuns tot pe drum până-n ținutul Tura, iar de-acolo, ne-a dus cu el cel dintâi râu siberian — Tura. Drumul, acolo, ține vara, dacă duci încărcături grele, șapte zile, iarna însă patru zile. Pe Tura trăiesc voguli și tătărime, vorbind limbile lor, vogulă și tătară. Drumul e-atât de rău că și ursul își poate frânge laba. Părăsirăm cămilele, așteptarăm primăvara, iar mai departe plutirăm cu luntrile. În Tura se varsă râurile Taghil și Nița. Ținuturile siberiene și cele rusești, cum bine ați văzut și voi, sunt despărțite de munți, care ating cu unele vârfuri norii. În munți cresc diferiți copaci, în păduri își găsesc adăpost tot felul de sălbăticiuni — unele folositoare pentru hrana omului, iar altele pentru veșminte și împodobire, zboară paseri cântătoare, cresc ierburi bune pentru hrana vitelor, și-și avântă frumusețea flori de tot felul. Din munții aceia izvorăsc multe râuri: unele coboară spre partea rusească, altele către pământul Siberiei. Apele din pâraiele de munte sunt nespus de bune, iar pește se găsește destul: în brațele râurilor, primăvara se adună atâta pește că poți merge și călări pe el ca pe-o punte. Pământul e roditor, bun de ogoare și pășuni... Tura se varsă în Tobol, Tobolul în Irtîș. Dacă pleci cu poveri dinspre Brâul de Piatră ajungi acolo în trei săptăinâni.

Dacă te grăbești, în zece zile. Irtîșul se varsă în Obi, iar Obi nu se știe de unde vine și unde duce, atât e de mare. De-a lungul râurilor trăiesc tătari, kirghizi, mugali, voguli, hoarda bălțată a ostiacilor și samoezilor, precum și multe alte limbi, toate din necredincioși. Plutim, facem negoț și luăm aminte la viața din jur... Tătarii se țin de legea lui Mohamed, kirghizii și mugalii trăiesc după rânduielile lăsate de strămoșii lor. Hoarda ostiacă și

vogulii n-au lege, se-nchină la idoli, ghicesc după zborul și cântecul păsărilor, își stăpânesc casele prin șiretenii vrăjitorești. Am văzut cum, într-un orășel, locuitorii se închinau la idoli de lemn. Tăiaseră, în fața unui idol, un câine mare, negru, apoi șamanul cel mare își înfipse vârful cuțitului în pântece, stoarse din rană un pic de sânge, îl bău și mânji apoi cu sângele său botul idolului, începu să sune din tamburină să dănțuiască potolind orice diavol. După el începură cu toții să sară și să joace precum dracii înainte de ivirea zorilor... E un popor sfielnic, îl înfioară toate fleacurile: se teme de furtună, se teme de fulger și tunet, de săgeata ce nu nimerește în țintă, dacă trosnește un vreasc sub pasul lui, se teme și de aceasta. Mănâncă numai prospături, nu cunosc pâinea, înghit bucăți de pește crud, mănâncă ierburi și rădăcini din mlaștini, mănâncă tot felul de sălbăticiuni și beau sânge spurcat de fiară, precum apa. În iurtele lor e-atâta putoare că un creștin n-are vreme nici să-și tragă sufletul. Dacă moare vreunul din ei nu-i îngropat în pământ: pământu-i tare, e-nghețat. Unii își fac veșminte din piei de pește, alții din piei de fiare sau reni. Nu se duc nicăieri fără câine și topor. Cos pânze din piei de pește. Călătoresc trași de câini sau reni. Aleargă prin mlaștini și vara și iarna folosind niște tălpice scurte și o prăjină: ochiurile din mlaștini nu-ngheață oricât de tare ar fi gerul. Facem negoț, îi întrebăm de felul cum își duc viața, plutim într-o luntre și mai tragem după noi două luntri cu blănuri... Iată și râul Șueta — apa sa e neagră: orice copac ar cădea în ea împietrește în scurtă vreme. Paserile nu cântă prin acele locuri... În Râpa Neagră, pe Obi, se află o capiște închinată paserii Tauksi. Aici sosește în fiecare primăvară hoarda cea bălțată, cu daruri. Șamanul ce trăiește în preajma paserii primește darurile și prezice neamurilor viitorul. Au mulți zei, fiecare tabără își are zeul său, dar zeii aceia nu sunt aducători de spaimă, doar necuratul e înspăimântător. Cât am mai rătăcit prin acele locuri, e greu să povestim. Odată am rămas pentru noapte pe-un mal noroios. În timpul nopții apele scăzură, iar noroiul era atât de lipicios încât a supt pe-ntotdeauna luntrile, nici cu pârghiile, nici cu puterea noastră nu le-am putut trage afară. Am oftat, am înjurat... Păcat de luntri, dar a trebuit să le părăsim. Am meșterit o plută și am plutit mai departe. Pădure măruntă, numai mlaștini, peste tot locul puhoaie de țânțăret. Locuri uscate erau puține. Locuri triste, nici

cerbi, nici câmpii. Poporul nu poate fi numărat — duce viață rătăcitoare, nu stă la un loc. Îi gonește vântul din loc în loc de parc-ar fi nisipuri. Sunt scunzi, lătăreți, au nasul mic, dar sunt ageri la pândă și arcași iscusiți. Peștii îi prind cu botnițe de nuiele, garduri de crengi și cârlige de os. Renii sălbatici sunt prinși cu scuturi de lemn și cu lanțuri așezate-n copaci de-a lungul cărărilor ce duc la adăpători sau pășuni. Așază lațuri și sapă gropi pentru a prinde și alte sălbăticiuni, paserile și iepurii sunt prinși cu plasa, vulpea, țiștarul și cacomul — cu ajutorul capcanelor. Țin mulți câini, iar câinii lor sunt atât de răi încât pe vreme de foamete se mănâncă între ei, ba unii stăpâni se tem de câinii lor. Vogulii sunt buni fierari, fac topoare, vârfuri de lăncii și săbii: pentru ei și pentru schimb cu băștinașii ceilalți. Luptă cu arcul și lancea. Prind castori, samuri, vulpi, vidre, veverițe, hermine. Unii din ei știu a vorbi cu paserile și fiarele. Au și vraci: dacă lăuntrul vreunuia nu-i sănătos, ei îi taie pântecele și scot boala din el. Omul fie că moare după aceasta, fie se însănătoșește. Se-nmulțesc prin acele locuri samuri minunați — acest animal e frumos și rodnic, blana lui își capătă însușirile-i minunate odată cu gerul și ninsoarea. De cum se topește zăpada, o blană de samur își pierde frumusețea... Tătarii sunt un popor plin de iscusință, cunosc diferite meșteșuguri: sunt plutași, olari, postăvari, fierari, ară și pământul, dar puțin. Vânează, prind castorii din râuri, smulg hameiul, pescuiesc. Grânele le usucă în colibe: afumat, grăuntele nu se strică multă vreme. Grânele sunt treierate în cursul iernii, într-o arie de gheață măturată pe râu, de măcinat macină cu mori de mână, neavând atâta minte să ridice mori de apă. Stepele sunt minunate și codrii deși prin părțile tătărești... Am început să ne gândim la întoarcerea în ținuturile rusești, am căutat a afla care-i drumul. Era o sărbătoare mare a lor — saltă pe cai, cântă din zurne, luptătorii se rotesc față-n față, încercând a se prinde de curmeie. Au început a ne pofti la carne de berbec și rachiu *araka.* „Buni cai aveți, le spune Foka Volkorez, dar ai noștri, pe Don, sunt mai buni“. Se mânie șeful tătar, dar tăcu, nu zise nimic. „Tari și ageri sunt luptătorii voștri, spuse Kuziomka Zlîcioi — dar la noi, pe Volga sunt mai tari“. „Nu-i cu putință, se-mpotrivește șeful tătar. Avem un voinic aici: doboară calul cu pumnul“. Întărâtat de beție Foka strigă: „Adă-ți încoa luptătorul! Îl voi ridica într-un pumn și-l voi lovi cu celălalt — va fi cam ud

pe-aici“. Își aduseră ei voinicul, nu era prea înalt, dar tare și vânos. Se luă cu el la bătaie Foka, merse roată o dată, merse de două ori și ochind clipa cea potrivită dădu cu el de pământ — aceluia îi plesni pielea și-i țâșni sângele pe nas și pe gură... Ar cam fi trebuit s-o ștergem, dar Foka mai trase o dușcă și-ncepu să-i ocărască pe cnejii siberieni, lăudându-i pe hatmanii săi de pe Don. „Las-că vom veni noi iute și vă vom goni din aste locuri..“ Tătarii ne prinseră, ne duseră în aul și ne puseră în fața mârzei lor, pe nume Karacea. Karacea îi descusu pe tătari și porunci să fim puși la cazne. „Ian să ne spuneți ce fel de oameni sunteți“. Lui Foka îi smulg barba șuviță cu șuviță — el tace. Lui Mulgai îi scobesc ochii — tace. Mie îmi taie urechile — tac. Iar Kuziomka, n-aibă parte de bine nici pe astă, nici pe cealaltă lume, supus fiind caznei focului, ne dădu în vileag toate tainele; ne-au târât, tot așa mereu, către sultanul siberian Kucium în orașul Isker... Mi-a fost dat să fug, cu voia lui Dumnezeu, din drum, nevătămat. Ba nu numai pe tătari i-am păcălit — pe câinii lor de asemenea: am făcut semnul crucii de jur împrejurul meu, în mlaștină, au cotrobăit peste tot prin smârcuri, dar n-au dat de mine, căci stăteam afundat în apă, doar nasul mai ieșea afară acoperit de un brusture... Veni iarna, iar eu, orfanul de mine, trebuia să alerg desculț prin stepă, să fug prin mlaștini și să-mi julesc mutra de crengile codrilor. Am săpat într-o vizuină, am dat de-o cârtiță, am strâns-o de gât, am jupuit-o și-am mâncat-o. Alergam cuprins de foame. Am doborât cu bățul o coțofană și-am mâncat-o crudă. Apoi am scos o vulpe din capcana meșterită de voguli, am sfâșiat-o și-am mâncat-o. Am trăit la mugali, am trăit la voguli... Cât am îndurat — n-aș putea să povestesc într-o noapte, dar nici voi n-ați fi în stare să ascultați.

Zaruba înghiți pe nerăsuflate un cazan de kașă, după care, se prăvăli în fundul unei luntre și se puse pe sforăit. Dormi el o săptămână-ntreagă: deschidea ochii din când în când, își scotea capul peste bord, își potolea setea și se cufunda din nou în somn...

28

Pluteau luptând și nimicindu-i pe siberieni.

Rotea și-nvârtea Irtîșul apă ruginie.

Revărsări de stepe răscusute de râuri leneșe, colilii vălurite, licărul ochilor sinilii de apă. Pe-un gorgan, cuprinzând depărtări în privirea-i somnoroasă, dormita vultur cărunt dăltuit în vecie.

În oraș intră-n goană iscoada Ciumșai. Căzu în pragul iurtei hanului și rosti:

— Mare-i Dumnezeu!

Kucium porunci să fie adus în fața lui.

Ciumșai se târî pe pântece, precum câinele, în iurtă și, neîndrăznind să-și ridice ochii plini de nisip și bube, rămase pironit locului.

— De unde vii?

— Din Tobol, hane.

— Ce vești aduci?

— Rele.

În marea iurtă a lui Kucium, căptușită până sus cu mătase verde, se adunară cneji și mârze, șefi de gintă și de oaste.

Înmuindu-și vorba hârâită cu politicoase intonații, Ciumșai spuse:

— Multă vreme trăit-am în mijlocul cazacilor, le-am aflat obiceiurile, le-am ascultat vorba, am mâncat din același ceaun cu ei...

— Moșu-meu, îl întrerupse mârza Beiterek Cemlemiș, moșu-meu, mila lui Allah pogoară-se asupră-i, ne zicea: „Un cal bun, o fiară vitează și un popor curajos cu măsură mănâncă. Nu trebuie să te temi de cel ce se gândește mai ales la pântecul său“. Spune, Ciumșai, mănâncă mult cazacii?

— Mult mănâncă, dar dacă nu-i destulă hrană se mulțumesc și cu puțin, fără a cârti. Rachiul amar pe care-l beau cu bărdaca nu li se pare amar, și-l trec prin fiere de lup. Sunt puternici și tare cruzi. Poartă cu toții bărbi. Un hatman are o barbă atât de mare, încât îi înnoadă capătul de cingătoare să nu i-oncurce vântul. Au niște voci că de-njură sau râd, încep să cadă frunzele de pe copaci, iar de spaimă fiarele se tupileaza prin bârloguri.

— Ce arme au?

— Săcuri cu coadă lungă și ghioage care sparg și capul ursului ca pe-o nucă. Cuțite și săbii. Iar mulți dintre ei au pușcoace de fier din care zbucnesc în tunet foc și fum și moarte. Nici ruga, nici vraja, nici zalele nu te pot scăpa de aceste pușcoace.

— Sunt oameni de rând sau știutori? Care li-i credința? Ce cneji stau în fruntea lor? întrebă una din căpeteniile oștirii.

— În fruntea lor se află hatmanul Ermak, călit în fier și hatmanul Mamîka — puterea acestuia e atât de mare încât dintr-o smucitură împlântă întreaga vâslă în nisip, precum și alți hatmani, iar fiecare din ei stăpânește o haită întreagă. Se roagă zeilor lor rusești, din care au mulți de tot. Iar deasupra zeilor stă un hatman numit sfântul Nicolae, bărbos și el, întunecat la chip și crunt în priviri. Cazacii îl socotesc mai presus de ceilalți zei ai lor.

Kucium închise ochii și spuse încet:

— Negustorii Stroganov, iată cine i-a asmuțit pe cazaci împotriva mea. Se răzbună pentru relele pe care i le-am făcut... Du-te, Ciumșai.

Iscoada se-nclină și o șterse.

Babasan-mârza, cel al cărui obraz era asemenea unei copite de cal, le istorisi oftând cum au sosit cazacii la Tiumen în cetățuia lui și cum s-a luptat cu ei.

Iapancea și alți cneji și mârze din Tura și Tobol, înspăimântați de tunetul pușcoacelor cu care au tras cazacii asupra așezărilor lor, începură a povesti care mai de care cât de cruzi sunt noii veniți și cât de nemaipomenită e puterea armelor lor, cerând hanului să-i apere.

Kucium tăcea
șefii oastei tăceau
gândurile li se ciuntiră.

În fundul iurtei stătea pe vine Mametkul, nepotul hanului. În aproape întunericul din jur ochii săi iuți, de pisică, licăreau; puteai ghici în ei umbră palidă de zeflemea. El își socotea dinainte dușmanii ca fiind prada sa, se năpustea asupra lor fără a-i mai întreba căror zei se roagă ori cât sunt de tari. În fruntea unei sotnii de ulani prăda ca un haitic de lupi ținuturile de peste Ural, asurzea cu chiotul lui de izbândă tundra mereu înclinată să trădeze, potolea și supunea neamurile războinice ale nomazilor rătăcind prin stepele kirghize.

Beiterek Cemlemiș dădu glas cel dintâi:

— Rușii au pătruns în țara noastră. Și-au adăpat săbiile cu sânge siberian, iar noi stăm. Gâtlejul rusesc va-nghiți tot

pământul nostru, iar noi stăm mereu, și spaima ne-a încleștat limbile. Rușii plutesc spre noi, nu mai sunt așa de departe, iar noi stăm și mâinile noastre sunt goale... Vorbiți voi, cei în vârstă, noi ceilalți, mai tineri, vă vom asculta.

— Vorbiți, bătrânilor, rosti cu-nflăcărare Mametkul. Fie ca vorbele voastre să fie pline de bărbăție și să curgă șuvoi ca apele unui râu — într-o singură parte!

— Gâtlejul rusesc ne va-nghiți pământul, repetă Babasan. Ei vor răscoli mormintele părinților noștri, iar oasele celor morți le vor căra câinii.

— Se-apropie iarna... Cămilele zac în cenușă... Se-apropie iarna, bătrânilor. Dacă nu le vom da drumul cazacilor în oraș ei vor îngheța pe ape și-n stepă.

— Cum să-i oprești? rosti tărăgănat cneazul Kaskar. Au ucis pe cei mai buni luptători din cetățuia mea. Cei viteji zac fără suflare, iar cei tari au ajuns la capătul puterilor. De jale abia-mi mai țin sufletul în mine.

Tăinuind un zâmbet în mustața-i rară, Mârza Kutugai îi răspunse lui Kaskar, vechiul lui dușman:

— Nu-i niciun obicei să mori cu morții, obiceiul e să-ngropi morții... Dacă vei muri, pământul va rămâne pământ, iar locul loc.

— Da, da, îi sări țandăra lui Kaskar, care îndată puse mâna pe pumnal. Cine-și are casa departe de mâna rusească, ăluia-i dă mâna să facă pe viteazul.

— Potoliți-vă, îi opri Kucium pe cei doi frați de lapte, Kaskar și Kutugai. Câinii aceluiași aul se bat între ei, dar dacă se-apropie lupul de stepă, câinii se-adună la un loc și se năpustesc asupra-i. Sunteți cu toții de aceeași obârșie și de aceeași credință. Profetul, fie binecuvântat colbul pașilor săi, ne-nvață: laptele pătrunde tot atât de departe ca și sângele.

Kutugai tăcu, iar dușmanul său, scormonind în barbă cu degetele țepene de câte inele purtau, mormăi ca pentru sine:

— Da, da... rareori văd neveste și copii călătorind pentru trebile tale, hane. Mâneca dreaptă mi s-a ros tot ținând loc de pernă. Alții însă, pe care-i socotești de credință, s-au îngrășat stând lângă cazanul tău, atât de tare încât nu li se mai văd urechile, iar câinii lor sunt atât de grași că le stau cozile băț.

Beiterek Cemlemeș spuse:

— După Irtîș nu ne putem ascunde, iar muntele Ciuvașilor nu

ne poate sluji drept scut. Să ne rugăm pentru tăria inimilor noastre, să ieșim cu toții la Tobol și să-i întâmpinăm pe cazaci în loc îngust, la Vadul Cerbului.

— Război! sări Mametkul și-și scoase fesul dezgolind o scăfârlie ascuțită și rasă în semilună ca un mâner de sabie. Nu voi lăsa niciun rus să plece din Siberia. Război!

Kucium își opri nepotul cu un semn și rosti:

— O, vitejilor neamului meu, nu vă gândiți la voi, ci la urgia ce s-a abătut asupra poporului nostru. Greu război vom avea de dus. E-aproape vremea vânătorii și-a pescuitului. Vânătorii s-au răspândit prin taigă, iar cei care mână turmele de reni rătăcesc pe malul mării îndepărtate. Cum să-i adun la-ndemână?.... Tabarinții, cei ce plătesc în taină *iasak* kirghiz-kaisacilor, dănțuivor de plăcere la vestea nenorocirii mele. Cum să le deschid ochii acestor vicleni?... Prinții voguli nu rabdă niciun jug, precum armăsarii sălbatici. Ei vor cere daruri pentru fiecare ostaș pe care ni-l vor da spre ajutor, pentru nevasta ostașului, pentru copiii și tot neamul acestuia. De unde să iau atâta avere? Tungușii cei din josul apelor și locuitorii din mlaștini n-au habar de lupta cu sabia sau cu lancea. Mă pot oare bizui pe ei?...

— Să le dăm cazacilor câte ceva din averile noastre și ei vor pleca, spuse Erikbai, un mârza de o sută de ani.

Mai erau câte unii care îi împărtășeau părerea, dar nimeni nu-i răspunse bătrânului: războinicii stepei socoteau că-i bine să ia — dar rușinos să dea.

Kucium:

— Am visat un grind de nisip pe care se plimba un lup. Din Irtîș veni înot un câine și sfâșie lupul. Rusul va sfâșia Siberia mea. Va fulgera a mânie sabia biruitorului și va smulge sufletul poporului meu. Capetele ostașilor mei vor fi atâmate de șeile cazacilor. Vântul va spulbera cenușa așezărilor noastre. Greu, tare greu va fi pentru noi războiul.

Se ridică atunci Kanțelei, ahunul cel mai învățat, sfetnic al curții hanului, și rosti cuprins de înfiorare;

— Moșul tău, Sadîk, Allah lumineze-i mormântul, a scos poporul nostru din Mongolia. Tatăl tău, Murtaza, a venit în această țară a necredinței, unde nu era om care să rostească vorbele marii credințe musulmane. Tu, Kucium, fie-ți binecuvântați urmașii, ești vrednicul nepot al moșului cel viteaz și fiul neînfricat al slăvitului tău tată. Lucirea săbiilor tale a

luminat acest ținut al pustiirii și sălbăticiei. Precum dă de-a dura vântul baliga de oaie pe pământul gol, așa ai rostogolit tu prin stepă capetele dușmanilor. Chipul pustiului l-ai prefăcut în grădină înflorită cu pâraie de săbii. Din tundră până la poalele Altaiului, din taigă până la Brâul de Piatră, popoarele se târăsc către tine în pulberea drumului și ciulesc urechile la vorba-ți. Ești umbra lui Allah pe pământ, iar noi suntem umbra umbrei tale.

Murmur de încuviințare...

Cei viteji și cei temători, cei deștepți și cei proști prețuiră rostirea înaltă a acelui ahun ce stătuse toată viața aplecat asupra filelor Cărții celei sfinte.

Dar, cuprins de amărăciune, Kucium rosti:

— Culca-mă-voi în mormânt, tu, Kanțelei, și voi toți vitejii neamului meu, vă veți culca-n mormânt, nevestele noastre se vor culca sub alți bărbați, iar pe caii noștri vor călări rușii cei bărboși.

Tăceau cu toții.

Kanțelei veni în fața hanului și, privindu-l drept în ochi, spuse:

— N-ai de ce să te temi de dușman... săbiile tale sunt mai ușoare ca vulturii. Slava ta a trecut de hotarele pământurilor stăpânite de tine. Sălbaticele neamuri iugorice, ostiecii de pe malurile fluviului Obi, vogulii kondini și tabarini, nomazii ișimieni și barabini, samoezii surguți și vânătorii din taigă, cnejii din Tiumen și Pelîm îți plătesc tribut și întind în fața ta aripa supunerii. Urmașii neamurilor înfrânte și satele rusești de la hotare, și aulele de departe ale kirghizilor și kaisacilor se tem de spada și arcanul tău. Amintește-ți de cuvintele Profetului: „La umbra săbiilor străluce raiul“. Milosârdia lui Allah se pogoară asupra cui voiește el. Rostește un singur cuvânt și solii vor străbate țara, chemându-i pe cei tineri și puternici...

— Război! strigă din nou Mametkul. *Djamagat!* Lipiile pe care ni le vor coace de drum nevestele noastre nu vor apuca a se răci în sânul ulanilor mei, că vom și fi ajuns în fața rușilor, și vai lor atunci! *Djamagat!* Nu va avea vreme să iasă luna nouă că voi și arunca la picioarele tale, hane, sacul de piele plin cu capete de hatmani cazaci...

Beiterek Cemlemiș îl sprijini pe Mametkul:

— Vom pune străji pe toate drumurile și cărările tainice, ca nu numai cazacul, dar nici pasărea să nu treacă-n zbor de

dincolo. Cunoscând tăria noastră și înfricoșându-se de mulțimea noastră, rușii se vor întoarce îndărăt, iar noi le vom înfige lăncile în dos.

Iapancea, și el:

— Mi-au nimicit târgul de lut, mi-au jefuit bogățiile, mi-au ucis mulți oameni, dar puterea și vitejia mi-au rămas întregi. Mai am cu mine trei sute din cei mai vajnici și gata suntem să ne apărăm și să lovim!

— Multe arme avem noi, Hasan? îl întrebă Kucium pe șeful armurierilor care stătea lângă el.

— Atâtea arme am câți viteji numără oastea ta.

— Unde se află hergheliile noastre?

— Pe aproape.

Kucium își încruntă sprânceana și șuieră mânios cuvintele:

— Pe mila Domnului ne vom bizui... Să fie război.

Ivind tăișurile, șefii de oaste strigară:

— Război!

— Război!

— Mare-i Dumnezeu!

Fără a mai asculta la cei bătrâni, tinerii țâșniră din iurta hanului, încălecară și se pierdură în stepă spre herghelii.

Kucium milui cu dărnicie pe cerșetorii din bazar și pluti în luntre ușoară dincolo de Irtîș către Suzghe, unde se dedă noaptea întreagă, pe cât îi îngăduiau puterile, desfătărilor dragostei.

Suzghe, Suzghe... zice înțeleptul că sub vălurile veșmintelor sale, jucau toate grădinile raiului.

Zăceau ca lipite de malul râpos, fierării fumegate, bortind în pământ. Lângă ele stive de bușteni de lemn de mahon și de abanos, pentru ciopliri mai grosolane, bucăți de fier, panglici de oțel nelucrat aduse în Siberia din Lahore și Kutș.

Nu departe de fierării se aciuiaseră și armurăriile. Acoperite cu bășici răzuite de pește, ferăstruicile păreau niște ochi albi. Dinspre tavanele scunde, pline de pânze de păianjeni atârnau floace de funingine unsuroasă. De pereți erau agățate legături de coarne de bour și ren, din care se strunjeau vârfuri de săgeți și lăncii.

Mâna iscusită a meșterului aplecat asupra mesei joase

desena cu pensulă din păr de porc și os crud de pește, în ceara ce-nvelea tăișul sabiei. În plosce de aramă suind abur verde și înecăcios, clocotea rășină amestecată cu ulei ars, pentru întărirea desenului. Tesla ciupea din lemn zulufi de talaș, șuiera gealăul, bătea sfios un ciocănel de lemn răsucind și derăsucind pe tăiș motive din aur și argint.

Armurierul șef Hasan, rob fiind în tinerețe, străbătuse împreună cu caravanele de negustători întregul Răsărit al Asiei și învăță până-n cele mai mici finețuri arta de a făuri arme albe. Asia nu cunoștea încă pulberea și nici lupta cu arme de foc. Armurierii își hărăzeau întreaga iscusință și toate strădaniile făuririi tăișelor, dând în această privință lumii modele încă neîntrecute.

Hasan lucră în atelierele din Samarkand și Herat, Kermanah și Sirah, Ispahan și Khorasan, cercetă armele lucrate de cei mai buni meșteri din Damasc și Ahlat.

Se pricepea să dea unei bucăți de fier o palidă culoare cenușie, fapt care era socotit de toți armurierii din Siberia o taină uimitoare, de nepătruns. Fierul și aurul, oțelul și argintul erau la fel de supuse mâinilor lui. Multe arme de preț a mai făurit el. Spre bătrânețe orbi din pricina otrăvurilor și acizilor folosiți în meserie, dar de treabă tot nu se lăsa.

Îngânând încet stihuri din Coran, cu auzul ațintit la țipătul pilei și bătaia ciocanului, se plimba prin atelier, mai lua la mână câte-un obiect gătat de armurieri și, găsind cusururi la pipăit, bombănea:

— Hairiula, motivul crestat de tine e prea șters. Oare nu te hrănește bine nevasta? N-au mâinile tale destulă vlagă sau te-nșală ochiul? Fiecare linie a motivului trebuie să se simtă ca o coastă de câine costeliv... ia mai lucrează-l...

Se oprea apoi lângă un alt meșter:

— La tine, Taghir, acidul a ros mult prea adânc în oțel. Sabia se va frânge la prima lovitură mai tare. Oricât de mărunt ori des ar fi motivul lama trebuie să rămână la fel de mlădie: să-ndrepți astfel toate vinișoarele, toate șănțulețele încât tăișul să lunece împotrivă.

Trecea mai departe și murmura:

— Treaba noastră e sfântă. Nu există meserie mai înaltă ca a noastră. Gândiți-vă cum să alungați din fier greutatea lăsându-i puterea întreagă... Spada trebuie să fie grea, dar scutul și

lancea trebuie să fie doar trainice și ușoare.

Ultima lucrare a lui Hasan era o sabie pe care a meșterit-o ani îndelungi. În mânerul ei au fost încrustate gheare de tigru, suită în aer uimea prin ușurătate, dar era atât de zdravănă încât, lovind iscusit puteai să despici cu ea un taur. De-a lungul lamei de Khorasan se scurgea cuneiform un motiv cotit care, după ce o străbătea de-a latul, se repeta în întreaga lungime. Căzând, tăișul zvârlea oglindiri aurii, era furtunos ca un șuvoi de munte, și scânteia la lumina zilei ca un ciob de gheață curată: te uimea faptul că nu era străveziu. Scrijelit pe tușiera lamei un vers în scriere arabă glăsuia: „De nu ești viteaz să nu te-ncrezi în mine”.

Hasan dărui sabia lui Mametkul.

Mâinile meșterului erau numai tremur, iar lacrima îi potopea ochii cei orbi, atât era de mișcat în clipa în care îi dădea sabia lui Mametkul:

— Ia-o. Ești cel mai viteaz din neamul nostru... Multe nopți nedormite le-am închinat, precum rugilor, acestei lucrări și orbit-am meșterind la ea... Spada îmi va îndreptăți truda: vei plăti cu o lovitură Altaiului, cu o alta — Rusiei.

Mametkul sărută mâna uscată a meșterului.

30

Printre bușteni, în chingi de maluri povârnite, apa râului curgea sătulă.

La chemarea șefului, vogulii se grăbeau apucând pe cărări de codri, pe fluviu, pe potecile din mlaștini. Părul negru li se revărsa în zulufi până la umeri, iar chipul smead și ochii lucitori dădeau în vileag sorgintea sudică a vogulilor, aruncați pe aceste meleaguri de voia soartei în vremea marii migrații a popoarelor. Alături de ei alergau haite de câini înrăiți.

Într-o poiană, însoțit de licărul unui pârâu se-nălța lăcaș de rugă: o movilă de oase albe spălate de ploi, de capete uscate de reni purtând cunună de coarne păduroase. Zăcea acolo o piele veche de ren, ciugulită toată de paseri.

Taiga dormea ca-ntr-un vis verde. Brazii și pinii revărsau mireasmă de rășină. Scoțându-și limbile fierbinți, câinii săreau în jurul unui cedru pe care se zbenguia, sărind din cracă în cracă, o veveriță. Tăcerea era țesută cu fire din țiuit de țânțari.

Vânătorii pregăteau pe mal focuri și ceaune.

— Ce vești ne-aduci, Kvanea? întrebă unul din ei.

— Am cam luptat nițel... Bine.

— Cu cine ai luptat?

— Cu rușii m-am luptat... Am tras toate săgețile și am fugit.

— Unde ți-e fratele?

— L-au ucis... Am să-i iau nevasta, renii, câinii, sania. O să iau totul, am să fiu bogat.

— Prostule, mâine te vor ucide și pe tine.

— Fi-i-i! șuieră Kvanea. Voi fugi la Konda. Sunt deștept.

— Și pe Konda te vor dibui cazacii și-ți vor spăla mintea-n sânge.

De după cotul râului se desprinse luntrea șefului Ișberdei. Împinsă de vâsle puternice luntrea zbura — valurile se-ndepărtau cu foșnet de amândouă laturile. Șeful se apropie de mal și, sprijinindu-se cu vâsla de fundul râului, sări ușure drept pe loc uscat; capul lui neacoperit era cuprins de flacăra primei căruțeli, pe umărul lui stâng atârna un cojoc din blană flocoasă de țap sălbatic; în picioare purta ciorapi din piele cusuți cu fier; de chimir atârnau, legate fiind de curelușe, un cuțit, amnare, o teacă plină cu ace, o plăcuță de os ascuțită la capete pentru curățirea pipei și un idol de os având mărimea unei unghii.

Îl salutau pe șef, lipind un genunchi de pământ.

Șamanul aduse-n cercul cuvenit renul de jertfă și, suflecându-și mâneca de blană, înfipse tăișul.

Renul se prăvăli.

Pe gingașa lui piele, ca o vălurire pe ape, trecu un fior. Înfipt în inimă, cuțitul tremura. Și iată că văl de moarte îi cuprinde ca un fum ochiul ce se-ntunecă ațintit în desimea codrului.

Câinii fugiră ridicându-și cozile.

Șamanul smulse cuțitul, lăsă să picure un pumn de sânge, îl sorbi și închise rana cu un șomoiag de mușchi.

— Vai și-amar! exclamă el îndurerat, lovind în tamburină și, ca un ciumat, începu a se roti în dans iute. Vai de voguli!...

Posomorâți, vânătorii ascultau în tăcere tânguirea șamanului și bătaia depărtată a topoarelor: erau cercetașii care, lovind arborii cu muchea, transmiteau din casă-n casă, din sălaș în sălaș semnul convenit asupra mișcărilor vrășmașului — așa aflau locuitorii taigăi și mlaștinilor, la mari depărtări și în scurtă vreme, dacă și-au făcut de timpuriu tabăra de noapte cazacii, pe

unde plutesc ei, de care mal se-ațin.

Sumbru vuia darabana chemându-i pe zei.

Un idol sprijinit de-un buștean — mutră grosolană mânjită cu sânge — privea nepăsător din bortele ochilor la năpasta căzută peste neam.

— Jale! Vai de voguli!

Câinii urlau presimțind urgia.

Șamanul căzu la pământ, tamburina se rostogoli într-o parte. Obrazul lui înfricoșător era brăzdat de fiori, clăbuci de spumă i se prelingeau în barbă. Suind în aer boturi colțoase, câinii urlară, tânguindu-se zeului lor câinesc.

Șeful:

— Luați aminte, oameni!... Plutesc, vin!... Ferecați în fier... *Hartsali-ui...* (Lupi de fier) Ne aduc pieirea... Pe toți îi vor ucide sau îi vor înrobi pe veci... Câinii lor îi vor mânca pe câinii noștri... Ne vor dărâma casele... Se vor statornici lângă râurile noastre, vor da foc pădurilor ca să are apoi, vor izgoni sălbăticiunile... În mlaștinile Iaskalbin am întâlnit un sol al lui Kucium. Hanul cheamă toate neamurile ce-i plătesc bir să lupte împreună împotriva cazacilor. Cu daruri bogate ne ispitește hanul... Porni-vom oare, voguli, la luptă? Răspundeți-mi, iar eu voi spune solului, iar solul hanului...

Unii din ei păstrau tăcere cruntă, alții își zvârliră lăncile cu ascuțișuri de os și fier:

— Război!

— Război!

Iată însă că luă cuvântul vânătorul Iakaș, iar toți ceilalți tăcură:

— Suntem tari în tărie, rușii sunt tari în tunuri. Noi avem arcuri și lăncii, ei au guri de foc și săgeți de fier. Zeii cei vechi nu ne stau într-ajutor, iar alții noi nu cunoaștem. Cum să luptăm?

— Cum să luptăm! repetă un tânăr vogul și, dând jos blana de oaie ce-i atârna pe umăr, le arătă, pentru a câta oară? tuturor o rană făcută de glonț; din pricina arșiței rana mustea de viermi. Diavolii, chiar ei îi ajută pe cazaci.

— Vai de voguli!

— Să ne supunem?

— Nu, nu! Zeii rușilor vor trimite boli asupra noastră și nori de muște asupra renilor și câinilor noștri.

— Cazacii sunt puțini, noi suntem mulți... Gândiți-vă,

bătrânilor, cum să năvălim asupra lor, cu ce viclenie să-i biruim și apoi, să-ncingem ospăț pe mormintele lor.

— Ei lasă urme, iar pe urmele lor vin alții.

Iakaș cel cu părul alb își înfipse lancea în pământ și rosti:

— Nu trebuie să luptăm, trebuie să fugim... Am luptat împotriva rușilor la Lealin și ne-au zdrobit, acolo a căzut fiul meu cel mare, Hrokum... Ne-am năpustit asupra lor lângă marele lac Ianțai și ne-au prăpădit — acolo a căzut celălalt fiu al meu, Agalak... Pe Lobva și Kosva cazacii au prădat iurtele vogulilor și, hohotind de râs, ne-au aruncat zeii în apă, acolo a căzut fratele meu, Ebelko. Am rămas singur printre femei și copii. Dacă mă vor ucide, cine-i va mai hrăni?

— Eu, îi răspunse șeful.

— Tu, Ișberdei? Pe tu însuți ne smulgi bucățile din gură și mânânci ce-ți mai pică, tot foind printre iurtele noastre. Iarna, când apa rece ca gheața ne pătrunde până-n gât, tu, împreună cu mai-marii, alegeți cei mai răsăriți pești din năvoadele noastre. Gonim ierni întregi după sălbăticiuni, iar cele mai bune blăni vânate de noi le iei tu, Ișberdei, pentru a le da cu mâinile tale negustorilor în schimbul postavurilor și zurgălăilor cu care-ți împodobești nevestele, copiii, ba chiar și rudele...

— Taci, Iakaș!

— Hrokum, fiul meu cel mare a căzut la Lealin; celălalt fiu al meu, Agalak a fost înecat de cazaci în lacul Ianțai; pe malul Kosvei, o săgeată de fier i-a străpuns capul fratelui meu, Efoelko: ei nu-mi poruncesc să tac... Sub brâul tău, Ișberdei, zace pântec gras, în brâiele noastre s-au încuibat păduchii. În jurul iurtelor tale renii și câinii roiesc precum țânțarii...

— Taci! strigă șeful și-l prăvăli pe Iakaș cu coada lăncii. Tot poporul privește într-o parte, tu privești în cealaltă. Desprinde-te de noi, trăiește de unul singur unde ți-e voia, n-au decât lupii să te sfâșie, iar oasele tale să putrezească în mlaștină.

Țintuindu-l pe răzvrătit cu piciorul, șeful îi hărăzi cea mai rușinoasă pedeapsă pe care o cunoșteau vânătorii: rupse deasupra capului lui Iakaș un arc și o săgeată.

Năpăstuitul se-ntoarse în iurta sa plină de orfani unde, urlând de deznădejde, se culcuși în cenușa rece a vetrei și adormi. Avea de gând, dimineața, să-și strângă catrafusele și sania ca să plece unde-o vedea cu ochii.

Niciunul nu îndrăzni să-și ridice glasul întru apărarea lui Iakaș.

Mâncară carnea renului jertfit și se-mprăștiară pe la iurtele lor pentru a se aduna apoi și a merge acolo unde-i îndemna șeful.

31

Până departe hăt, se-ntinde tundra.

Fluvii și râuri, lacuri și bălți, mlaștini ca de rugină cu palide răsfrângeri, grămădiri de licheni cafenii și poieni cu mușchi de-un verde crud.

Renii pășteau alegând lichenii din pătura de mușchi. Coarnele lor rămuroase se legănau: pădure.

Cu capul dat pe spate, zvârlind bulgări de noroi înghețat cu copitele, elanii alergau urmăriți de-o haită de lupi fornăitori și ascuțiți în bot. În goana lor din fața morții, cornorații treceau de râuri și obstacole, cei din spate sărind peste cei din față.

Dinspre marea îndepărtată, cocoțat pe-un sloi plutitor, urs alb răspundea cu răgete surde urletului lupilor și lătratului vulpilor.

Departe, pe oglinda unui lac, o lebădă și-un lebădoi se roteau în dans de nuntă.

Praguri și ochiuri se umpleau, primăvara, atât de tare cu pești încât, implântată-n mulțimea lor, o vâslă rămânea așa: stând dreaptă. Acolo unde nunțile peștilor se scurg în plesnet și licăr, mai apoi icrele precum nămolul încingeau și-mpotmoleau malurile: câinii se băgau și se târau în icre, până la pântece.

Vântul se plimba liber peste munți și văi întru norocul fiecărei mâini ce purta arc ori lance.

La vremea vânătorilor, în bordeie, focurile nu se mai stingeau, ceaunele nu se mai ridicau de pe vetre, carnea fierbea în clocot, vânătorii mâncau mult și erau vânjoși.

Într-o vale largă, între două creste împădurite își așezaseră tabăra ostiecii.

În bordeiele fumegate focul ardea neîncetat, în ceaune fierbea carne grasă. Copii goi, plini de funingine, se tăvăleau pe jos în joaca lor cu câinii. La capătul mlaștinilor rătăceau reni grași, lenevoși. În urina renilor strânsă în pălmi de moșnegii care nu mai țineau la vânătoare, se tăbăceau pieile menite a fi lucrate apoi.

Lacuri pașnice vegheau. Lunecând pe boltă soarele-și muia barba ruginie în ele.

...Ren alegând licheni. Țânțarii și lupul vânau renul. Tânțarii

erau mâncați de păianjeni și broaște. Câinii sfâșiau lupul. Pasărea ciugulea păianjeni și țânțari, broasca era înghițită de știucă. Șoarecul rodea rădăcina în mlaștină, vulpea vâna iepuri, gotcani și găinușe, scormonea prin vizuina șoarecului. Albina de taigă strângea birul florilor; ursul jefuia albina și zdrobea hoardele de furnici ispitit de ouăle lor.

Mare număr de șireți și puternici, lacomi și sângeroși alergau, se târau, înotau și zburau.

Vânătorul Iah era mai șiret și mai puternic decât toți.

El înhăma la sanie renul și câinele, prindea știuca folosind un cârlig de os, sugruma cu mâinile urșii tineri, era atât de iute de picior încât prindea vulpile din goană, iar, primăvara, pe pojghița de gheață, ajungea din urmă lupul și elanul. Ochii săi roșii de fum și plini de puroi, cunoșteau rasa și greutatea fiarei după urma lăsată de gheare. Noaptea, în codru fiind, urechea-i păroasă deslușea în noianul de foșnete și zvonuri, chițăitul șoarecelui în vizuină și răsufletul paserii adormite-n cuib.

Iah ședea lângă foc pe vine, îndoită fiindu-i spinarea puternică abia acoperită de o blană de urs, roasă. Ascuțea un cuțit din coastă de ren și cânta cât îl ținea gura:

Cărunte cețuri
Ape-mbătate,
Petrece râul,
Merg prin noroi
ciak, ciak...

E-n zurbă apa,
Aleargă râul,
Vâltori încearcă,
Peștele
saltă sus...

Hățișu-i tot
O lână verde,
Veselă-i fiara
Trist vânătorul
ha, hah...

Aripi albe

Vor aduce iarna
În cuib de gheață
Va fugi apa
kuk, kuk...

La vânat
Va ieși fiara,
Dar vânătorul
Îi va lua urma
(șuier de tălpic)

Iarnă
Vifor uvuvuvuvuuu,
Bordeiul vuie
Ca o darabană
zum, zum...

Albe cozi
Rotesc sub nămeți
Vuiet, vifor
Urlet greu
uu-u, uu-u...

Zeul Saleai
Soția Alga
Muleika fiul
Pe celălalt
Un ren
L-a dus în coarne
a-aa, a-aa...

Câini răi de tot
Cu blana groasă.
În țarc înalt
Stau renii mei
a-ee, a-îî...
Înhăma-voi doi
Cărunți și iuți,
Și duce-mă-voi oaspe
Să mănânc hrană streină

tch, tch, tch, tch...

Avea-voi oaspeți
Tăia-voi renul
Sătui vor fi
Oaspeți și câini
îk-îk, îk-îk...

Iarnă-ă-ă-ă-ă
În abur alb,
Umbră de pasăre
Zboară sania mea
e-ke-keei...

Șuier e tălpic,
Fornăit de reni
Au țurțuri în nări,
Iar copitele
tah-tah
tah,
tah-tah
tah,
tah-tah
tah...
Pulbere de nea
Te orbește
Eu îmi aduc
O a doua nevastă
Pe frumoasa Kula.
Ce moale-i ea
Ca o vulpe mică...

O femeie ce trebăluia pe lângă foc se-ntoarse iute și spuse printre dinți:

— Dar eu?

— Tu ești tu.

Iah se aplecă peste piatra de ascuțit și-ncepu din nou: *Iarnă-ă-ă-ă...*

Alga scoase din ceaunul clocotit o bucată de carne și i-o vârî

în gura larg deschisă, ca să-nceteze cântecul.

Iah înghiți carnea care zbură până-n fundul stomacului său înfometat, ca un cărbune încins, și spuse:

— De plec departe să vânez, de sunt oaspete, veți trăncăni și urâtul va pieri o dată cu fumul vetrei.

— Nici așa nu mi-e urât.

— O să te-ajute să-nmoi pieile, să scoți zăpada din adăposturi, să cârpești găurile făcute de scântei — vei trudi mai puțin.

— Voi muia și singură pieile, voi da zăpada, voi cârpi toate găurile, chiar dac-ar fi tot atâtea câți peri are câinele cel mai tare.

— Veți fi pentru mine ca și cele două aripi ale unei gâște.

— La ce-ți trebuie aripi? Ai două picioare pe care nu le-ajung nici patru de lup.

— Te iubesc atâta, și măsură cu cuțitul o palmă. Te voi iubi uite-atâta. Și mută semnul pân-la cot.

Ea îi luă mâna cea grea și-i însemnă în palmă, cu-un os de pește smuls din păr, o măsură de-o unghie.

— Iubește-mă doar atâta, dar iubește-mă numai pe mine.

Aleanul, ca un fum, trecu peste ochii lui, și-i spuse întristat:

— În noaptea cea lungă de iarnă vă veți culca amândouă cu mine sub plapumă și mă veți încălzi.

—Te voi încălzi și singură, râse scrâșnit femeia și-l sărută pe obrazul înăsprit, zgâriat din toamnă, la vânătoare, de-o gheară de urs.

El ivi din adâncimile nădragilor de blană un șirag din dinți de lup și-l atârnă de gâtul nevestei gândind în sinești: „Tu ești pecingine pe oasele mele... Voi merge-n codru să văd cursele și acolo-mi voi cânta cântecul până la capăt. Vocea mea va răsuna mai tare ca urletul cerbului. Kula mă va auzi, deși bea apă dintr-un alt râu și statornicește departe”.

Pe poteca de sus scheună răgușit bătrânul dulău Naian. Îi răspunse Lorhai și-ntr-o clipită, lătrând cu furie, începură să-i țină isonul alți câini.

Iah cunoștea după lătrat toți câinii din tabăra sa, și fiecare din ei lătra altfel la fiară, altfel la pasăre, altfel la om.

— Ne vine un oaspete, spuse Iah după ce luă aminte la lătratul câinilor și ieși afară din bordei.

Din vârf de movilă, călare pe-un cal mițos, cobora Ghirei,

solul lui Kucium. Îndepărtând câinii cu biciul, el galopă până la bordeiul cel mare al prințului unde-și opri într-un fornăit buiestrașul. Din pieptul și spetele acestuia se scurgeau mari petice de spumă murdară.

Mulțimea se-adună fără veste.

Cunoscând prea bine obiceiurile din tundră, Ghirei nu disprețul ospețirea. I se aduse caltaboși din mațe de urs — el îi înghiți și-l lăudă pe stăpân și tot neamul acestuia. I se aduse un nisetru copt în spuză, carne de cerb tăiată în felii subțiri și-un castron cu osânză topită — el mâncă nisetrul tot muind bucățile în untură și, înecându-se de scârbă, înghiți carnea de cerb lăudându-l pe vânătorul care a ucis ursul, pescarul care a prins nisetrul și întreg slăvitul popor ostiac. Fii prințului erau aceia care-l serveau, în semn de aleasă prețuire.

Oamenii stăteau în fața bordeiului prințului, mutându-se de nerăbdare de pe un picior pe altul, dar, potrivit obiceiului celor din tundră, nimeni nu l-a întrebat pe oaspete nimic până ce acesta nu s-a săturat. Iată că-și șterge cu mâneca buzele unsuroase și, întorcând spatele bucatelor nemâncate, face semn că-i sătul.

Întrebările roiră:

— De unde ești, tătare?

— Ce vești ne-aduci?

— Ce-ai adus în desagi?

— De ce-ai sosit? Vei lua de la noi sau ne vei da?

Ghirei ridică mâna:

— E război!

Larmă... Ahuri...

Ghirei așteptă să se stingă vaierul și rosti:

— Dinspre partea vântului de soare-apune, acolo unde trăiește noaptea se-ndreaptă către noi războinici care săgetează cu foc. Ei mănâncă tot ce le nimerește între dinți, fură tot pe ce pun mâna, iar restul îl tăvălesc în noroi, îl înecă în apă, îl aruncă în foc. Oamenii ăia sunt mai răi ca răul, mai cumpliți ca ciuma. Au zeii lor. După războinicii ruși vor sosi pe apă nevestele și copiii. Ei vor scoate carnea din ceaunele voastre și ale noastre, vor prinde toți peștii, vor vâna toate fiarele Puternici și lacomi, vor mânca zi și noapte, cu poftă, tot ce nu-i al lor. Nevestele lor vor naște, dar nevestele noastre flămânde nu vor naște. Toți cei ce locuiesc în tundră, pe râuri și în mlaștini vor

pieri de foame și durere... Kucium, hanul prinților și popoarelor siberiene, căruia îi plătiți tribut, ridică oaste împotriva năvălitorilor. Străbătut-am călare, din hotar în hotar, taiga și tundra. Am fost la râurile Tuloba, Pîgma, Iajeia și alte râuri. Am ridicat așezările prinților Alacei și Vîkop, Urliuk și Koșel, Vona și Bardak și multe altele. Ele s-au și urnit, iuțind către oraș în ajutorul hanului lor.

Ghirei îi întinse prințului o spată de berbec plină toată de semne: acolo șefii triburilor și neamurilor își scrijeleau pecețile vădind astfel supunere și dorință de a lupta pentru Kucium. Spata trecu din mână-n mână, o priveau cu atenție toți vânătorii și toți bătrânii. Gonind țânțarii cu o aripă de rățoi, prințul întrebă:

— Ce-mi va dărui hanul dacă-mi voi trimite oameni întru apărarea sa?

— Multe daruri vei primi... exclamă Ghirei. Hanul e bogat: pământurile lui nu pot fi străbătute într-o iarnă, iar un singur om, într-o viață, nu va izbuti să-i numere turmele. Juvaerurile nevestelor hanului prețuiesc cât bogăția întregului vostru neam...

Mulțimea fremătă de uimire.

Ghirei vorbi mai departe:

— Veți căpăta ceaune noi, în care să vă fierbeți carnea. La gâtul fiecărui ren de ham și al fiecărui câine de ham pe care-i aveți, vor răsuna clopoței. Fiecare războnic va căpăta atâta sare câtă va putea duce în poalele șubei sale... Mulți mânji va-njunghia hanul, iar mânjii au carnea dulce. Vă va da atâta mâncare încât multă vreme veți avea cu toții dureri de burtă.

— Dar nouă ce ne va dărui hanul? strigă o tânără femeie și, de spaimă, se ascunse în spatele altora.

Socotind că nu se cuvine a sta de vorbă cu o femeie în fața lumii, trimisul lui Kucium continuă să le vorbească tuturor:

— Ace de fier, mai tari decât cel mai tare os de pește, fire răsucite care nu se rup, întocmai ca vinele uscate cu care coaseți pieile, tutun ce-nveselește inima, amnare și cuțite atât de ascuțite încât puteți tăia cu ele și carnea și lemnul... Iar ăsta — și Ghirei ridică deasupra mulțimii un țânc ce se juca, gol, la picioarele sale — iar ăsta va căpăta o grămadă de nuci de cedru, iar buzele lui se vor mânji de dulce.

Clipind din ochii înroșiți care lăcrimau, prințul dădea încântat

din capui-i zburlit și murmura:

— Ia te uită... Cuțite și căni, piepteni de os și arce încovoiate pentru un nou bordei, arcane lungi și prinzători de fier, care s-apuce laba fiarelor mici și mari...

Ascultau străduindu-se să nu le scape niciun cuvânt, repetau după vorbitor:

— Ceaune... Tutun... Topoare...

Iah clătină din cap și-l întrerupse pe trimis:

— A mai fost un război iarna. Prințul nostru, Kokuș, și-a pețit nevastă din tribul uvacilor. Aceia nu voiau să-i dea nevastă, căci tare era urât, iar el plângea în fața noastră: „Î-î-î, vreau logodnică... Î-î-î, să ne războim cu ei... Î-î-î, vă voi umple cu daruri...” Am dus război cu tribul uvacilor. Nevastă i-am adus, dar am pierdut doi vânători de-ai noștri, încă unul s-a-ntors fără un ochi, iar altuia i-a putrezit un picior rănit de lance. Du-te să-l vezi, zace-n bordei. Iar chiorul pescuiește pe lac, îl putem chema, și-ai să vezi, și toți or să vadă că unul din ochii lui e gol. Kokuș făcu nuntă mare și chefui zile-ntregi cu neamurile sale și ale logodnicei, iar noi ne-am ales din tot cheful ăsta cu oase roase. Nevasta lui cea tânără îi născu doi fii, dar copiii văduvelor noastre s-au uscat de foame, și tot de foame mor și cei din urmă câini... Și hanul tău se plânge azi: „Î-î-î“, dar, cum va scăpa de primejdie, iată ce ne va dărui. Iah ridică un picior și pârâi tare.

Râsete și vuiet de încuviințare...

— Nunta a avut loc de mult, la ce să mai amintim de ea, rosti prințul Kokuș, storcind țânțarii ce-l pișcau pe gât. Tu, Iah, îmi ești dator încă de cu iarnă două mâini de sare și două duzini de castori și samuri... Iar pe tine Nuksîi nu te-am iertat de datoria de carne? Și nu ți-am dăruit eu oare tălpice vechi de sanie... Iar tu Nîrghei de mine râzi cu gura pân-la urechi? N-ai isprăvit oare tu, lângă adăpătoare, cerbul rănit de fiul meu, și nu-i oare blana lui întinsă în pragul bordeiului tău?...

Mult ar mai fi putut vorbi prințul despre bunătatea și sufletul său larg, dacă solul nu l-ar fi întrerupt.

— Pe voi, bravilor, hanul vă cheamă sub aripa sa, spuse Ghirei. Dacă nu veți porni întru apărarea Siberiei, atunci să nu v-ajungă veșmântul la genunchi, iar mânecile la coate, sterpe să vă fie sfaturile și goale ceaunele... Mare-i Domnul! Dacă veți răspunde, însă, chemării hanului, atunci veșmintele vostre vor fi mereu unsuroase, ceaunele murdare și turmele multe.

Kokuș plescăi din buzele-i umede.

— Cum vom lupta?... Oamenii ce mi-au rămas sunt numărați, câinii și renii, tot așa, au rămas puțini.

Vânătorii începură să vorbească între ei:

— Să plecăm, se-apropie vremea vânătorii.

Suntem săraci...

— Hanul tău ne ia un bir prea mare.

— Dă-ne tutun!

— Dă-ne. Vom fuma și gândurile noastre se vor limpezi.

Ghirei dezleagă de șa un săculeț făcut dintr-un uger de vacă și le dădu tutun tuturor.

— Rușii sunt bogați, încercă el din nou să-i convingă, întorcându-se când spre unul, când spre altul. Îi vom nimici pe ruși, iar hanul vă va împărți vouă toate bogățiile lor. Fricosul va primi atât, iar cel curajos uite-atât. Kucium vă va da totul.

Larma învălui îndelung tabăra

În asfințit prințul Kokuș zgârie pe spata de berbec pecetea sa: o vulpe în goană.

După obicei, Ghirei scutură scrumul din lulea în vatră, pentru a nu lua cu sine din focul gintei și, încălecându-și calul ce se odihnise, galopă mai departe, în adâncul tundrei.

32

Pluteau.

33

Toamna scrâșnea... Se stingea frunza de purpură pe copaci, suna frunza de aur, ruptă de vânt. Sufla din greu Tobolul, tot un abur. Chingile zorilor încleștau în gheață apele de lângă mal. Jos de tot deasupra fluviului, foșnind din aripile grele, zburau ultimele stoluri de gâște, cuprinși de triste cazacii priveau îndelung în urma lor.

Zvon rău se răspândi prin acele locuri:

— Vin...

Neamurile își părăseau așezările cele bogate și se trăgeau mai departe de fluviu, luând cu ele merindele, uneltele de pescuit și vânătoare, izgonind vitele.

Mute și pustii rămâneau malurile.

Carele cu grâne și sare trimise de Stroganovi pentru a-i ajunge din urmă, fură jefuite de voguli. Cazacii se hrăneau te miri cum, cu te miri ce, înlocuind fructele de pădure cu rădăcini, vânau paseri, ucideau urși cu ghioaga, mâncau pesmeții roși de mucegai.

Războinicii erau chinuiți de jale și alean, boli cumplite îi încercau.

Într-o noapte adâncă, când tabăra era în apropiere de vărsarea Tavdei, în cortul lui Ermak pătrunse esaulul Ostașka Lavrentiev și:

— Scoală, hatmane...

— Mmmm...

— Vorbe rele se șoptesc împotrivă-ți, iar rnânia e coaptă... Trezește-te.

— Ce se-ntâmplă?

— I-a apucat... L-au bătut pe intendentul Gurtovoi, cer pâine și sare... Au hotărât să găurească fundul barcazului tău și să-l scufunde.

Ermak zvârli învelitoarea de blană și se așeză.

— Cine?

— Iașka Bren, Zabalui, Ugrium, Igreienka, Poluhan, Mișka Koziol și alții...

— Iar Poluhan? Iar Igreionka? Ei bine, lasă, v-arăt eu vouă, feciori de cățea! Ermak își aprinse luleaua și verifică atent pistoalele, care și când dormea le avea la-ndemână. Ce anume vor?

— Se fudulesc cu tot felul de mârșăvii, de fărădelegi, se laudă că vor alcătui cete mici de sine stătătoare... Unii sunt istoviți, alții au strâns bogății destule... Hatmanii s-au hărțuit între ei: Ivan Kolțo i-a smuls lui Meșcereak o mustață din rădăcină, Breazga i-a tăiat lui Pan mâna în felii cu cuțitul, dacă trage la măsea Mamîka îi ia pe toți la rând... E-o încurcăreală! Ai face bine să vii, hatmane...

— Vin.

Vântul plesnea fețele de pânză ale cortului, fire de ploaie atârnau în văzduh, taiga gemea surd.

În jurul focurilor fumegătoare unii ședeau, alții stăteau în picioare.

Rămânând în umbra nopții, Ermak străbătu tabăra ascultând la vorba cea rea:

— Chefuiesc hatmanii cu sângele nostru.

— Nenorocire, fraților... Apa-i multă, pâine nu-i, moarte fără moarte...

— Blestemată să fie Siberia asta!

— Da, da... Multă putere au tot trimis încoace, dar înapoi n-au mai adus-o.

— Slavă...

— Slava nu ține loc de hrană.

— Siberia... Doamne, cumplite locuri! rosti privind în jur și făcându-și cruce edecarul Deri-Nos. Unde ne-am rătăcit? Câți au și murit! Am da vrabia din mână...

— Ba mie mi-e totuna unde trăiesc... Țara mujicului e acolo unde-i mai multă pâine...

— Așa-i, nene Lupan, dac-am fi fost sătui, nici cu arcanul nu ne-ar fi cărat până aici.

— Ne-am plimbat destul, e timp să ne-ntoarcem în Rusia.

— Întoarce-te... De-ai avea aripi ca berzele!

— Să plecăm pe Tavda cât timp mai putem pluti și n-a înghețat râul. Dac-ajungem la loc bun, sus pe cai și nu ne-oprim decât dincolo de Brâu.

— Râul e iute, nu vom putea vâsli împotriva apei.

— După mine, să ne lăsăm în voia Domnului și — înainte! Vom lua orașul lui Kucium, vom ierna cum vom putea acolo, vom aștepta să se-ncălzească bine și-apoi, călare prin stepă, ne vom furișa printre kirghizi și bașkiri până la Iaik și dup-aia până la Volga.

— Și cum ne vom hrăni acolo? Gingiile ni-s pline de sânge.

— Păi Domnul ce păzește! S-ajungem numa în ținuturile rusești că vom mânca pe săturate acolo — din mila altora sau prin vitejia noastră.

— Moartea, iată ce căutăm noi aici... Dacă nu ne va pârjoli Siberia cu foc, apoi ne va face să-nghețăm de ger.

— Păcatele noastre cele grele! Mulți siberieni am mai ucis, când, pe bună dreptate, când, însă, pe degeaba.

— Tare-i trist și greu să tot plutești. De-am ajunge la drum bun, să pășim pe-ndelete...

— Măi, fraților, ce bine trebuie să fie acum pe Don...

— Ia nu mai pomeni de Don, Lîci, nu ne mai răscoli inimile.

Stând în genunchi în fața focului, Iașka Breni striga tare și fără teamă:

— Plutim și iar plutim... Nu suntem gâște, ci oameni, ne-am săturat să tot plutim... Țarul ne zornăie ruble, întru ispită, dar, dacă ne dă un sfanț, și pentru sfanțul ăla ne jupoaie de piele! Pământurile dinspre Don și Volga ale noastre sunt din bătrâni. Ce să mai căutăm altele noi. Ne-am plimbat destul, e timpul să ne-ntoarcem acasă. Am adunat grămezi de toate cele — avem cât ne trebuie de-o cămașă, dar și Malaniei de mâneci, dacă are careva o Malanie. După cum s-aude, Kucium a strâns oaste câtu-i frunza și iarba: i-a ridicat pe voguli și pe kara-kirghizi, azmuță împotrivă-ne pământul ostiecilor — or noi, dac-am rămas vreo șapte sute.

De peste tot se-auzeau mari discursuri, inși puși pe harță îi tulburau pe cazaci amintindu-le de toate cele îndurate, amenințându-i cu nenorociri și mai mari.

Iată însă că răsună trâmbița esaulului, iar cazacii se-ndreptară spre cortul hatmanului.

Ermak ședea pe trunchiul unui cedru doborât de furtună. Căciulă ascuțită, retezată sus într-o căptușeală zmeurie; un caftan cu poale lungi cusut din piei de mânz negru, cu mâneci duble; o pereche era pusă, cealaltă atârna, așa, de frumusețe. Din toate ascunzișurile beznei zburau către barba hatmanului, glasuri aprige:

— Pace!

— La Don!

— Vrem la Volga!

— La ce să ne mai mânjim mâinile cu sânge, de-ajuns am oropsit aste pământuri!

— Ne-au păcălit hatmanii și ne-au vândut pentru colacii făgăduiți de țar.

— Oare nu ne mai întoarcem în Rusia? Trecut-au ani de când n-am mai auzit zvon de clopote.

— Ce căutăm aici? Ne căutăm pieirea!

— Unii or s-aducă pradă din Siberia, dar alții își vor lăsa oasele aici.

—Dă-ne drumu', hatmane, cu pace!

— Măi, frații lor, acum la Don tare-i bine — cald, soare, stepă, colilii...

Ermak tăcea, ceata vuia.

— Unde mergem?

— În Siberia ne ducem, pe hanii tătari să-i ucidem, puterea

noastră căzăcească s-o-nstăpânim!

— Care stăpâniri stăpânește, care multe pătimește ...Luptăm pentru negustori.

— Mare-i Siberia, iar noi puțini. Rătăci-ne-vom.

— Am încurcat-o de tot.

— Pace!

— Înapoi în Rusia!

— Lasă-ne, hatmane, în voia noastră.

Poluhan cel din Cerkassî lipit nas în nas cu Ivan Kolțo, striga:

— Hatmani! Tătucilor! Ne-au ispitit Stroganovii cu scovergile lor, iar voi ați și rămas cu gurile căscate... De ce-am venit aici și ce-am găsit aici? Hăinuțele ni s-au zdrențuit, cizmulițele ni s-au ros, pletele ni le-am risipit, pierii-im!...

Suit pe-o stivă popa Simion înălță asupra mulțimii crucea sa de fier:

— Ia ascultați, voi urlătorilor și bravilor apărători ai credinței lui Hristos și pământului rus!

— Piei, sac de iarbă! Cineva îl trase pe popă de poalele anteriului dându-l jos de pe stivă.

Ostașka Lavrentiev strigă în gura mare, ca un esaul:

— Liniște, cinstită tabără! Tăceți, bravilor hatmani! Ermak Timofeevici își va spune cuvântul.

Încet-încet se făcu liniște.

Ermak — stăpânit:

— De la voi mi-e dat s-aud vorbe rele? A trecut oare prea multă vreme de cât ați sărutat sfânta cruce? Nici nu vi s-au uscat bine buzele după acest sărut... Drum lung duce spre mine, urlă el dintr-o dată, iar de la mine e-un singur drum: la dracu!

Larina răbufni:

— Ușurel, hatmane, să nu-ți plesnească buricul!

— Doar nenoroc ne paște aici.

— Ești iute, dar și noi ne-am iuțit... Nu ne mai speria degeaba, și pe urs l-am înfricoșa noi acum.

Strigătul lui Nikita Pan:

— Mereșceak... El, opincă de mordvin, el le-a-ntors pe toate.

— Minți, păgâne, se-ntoarse spre el Mereșceak, când te-oi lua de chica ta cea roșă, ți-oi rupe căpățâna ca pe-un talger de floarea soarelui, ca la câini s-o zvârlu.

Ceata lui Mereșceak izbucni:

— Păi nici câinii n-or să-i roadă capul.

— Karsîgai!

— Hârb roșcat pârlit, de diavol dăruit!

Cuțitul de după cizmă luci în palma lui Pan:

— Te spintec...

Cazacii îi duseră pe Pan și Mereșceak în locuri diferite.

Prin mulțime mișunau ațâțători și-i tulburau pe oameni, iar strâmbul Igreionka se și repezise la Ermak cu pumnii strânși:

— Fiară vicleană, suflet clocit în rău... Știut-ai să ne-aduci, apoi să știi și să ne scoți de-aici!

Dinspre luntri răzbeau prin întuneric strigăte:

— Moarte hatmanului!

— În sac cu el și-n apă!

— La săcure!

— Pace!

— Înapoi, în Rusia!

— Moarte lui Ermak!

Mânia copleși inima lui Ermak, un clocot de amărăciune îl făcu să rostească:

— Așa, va să zică?!

Smulse sabia din teacă

cei din frunte se clătinară.

Apucă sabia de tăiș îndreptându-i mânerul spre mulțime.

— Păi, *iakar-mar,* care se-ncumetă? Tăiați-i capul hatmanului vostru!

Se dădură de-o parte

tăcură.

— Hai, arată-te, viteazule. Taie-i capul hatmanului tău! Și pe urmă aleargă la sultanul Kucium și slujește-l, uită de credința ta, de pământul tău, de poruncile părinților și moșilor tăi!

Răsculații tăceau.

Ermak împlântă sabia în teacă și se-ntoarse către un pumn de hatmani și sotnici ce stăteau de-o parte.

— Obrazul vostru-i caftan de țigan: și scurt și peticit... Din nesocotință și nepăsare nu vă mai puteți ține oamenii în mână. Dacă veți rămâne și pe mai departe slabi, dacă îi veți mai ațâța pe cazaci, și nu veți înceta să lătrați unul la altul, uite, să nu mai am parte de lumina soarelui, dacă nu vă spânzur pe toți de-un copac. Ermak își făcu cruce.

Hatmanii stăteau cu capetele plecate, cazacii stăteau cu capetele plecate, pe ici, pe colo se-auzea câte-un oftat surd...

Ermak:

— Oare voi, cazacii, îmi spuneți cuvinte de ocară?... Unde să fugim? Toamna e-aici, râurile dau a-ngheța... Frica nu-l va scăpa pe nimeni, dar prin vitejie vom dobândi și zăbunuri, ba chiar și zile vom adăoga la viața noastră... Să fugim acum, când am cucerit atâtea locuri și neamuri, iar pe Kucium îl putem atinge, uite, dacă ne zvârlim căciulile... Pe-acolo, pe unde am trecut luptând nu ne mai putem întoarce, iar alte drumuri nu văd a fi... Strigați: „Să plutim până la izvoarele Tavdei și de-acolo să mergem călare". Prostie, aiureală... Tavda mai curge azi, mâine însă va-ncremeni. Iar *Brâul de Piatră* zace de mult în brațele iernii — nici călare, nici pe jos nu poți trece peste Piatră. Să fugi acum când pământul Siberiei ni se prosternă singur la picioare?... Dacă-l biruim pe Kucium, vom fi și sătui și băuți... Să nu ne lăsăm cuprinși de teamă și nu vom căpăta rea faimă, ba nici nu ne va dojeni careva. Ca să biruiască, ostașii nu trebuie să fie mulți. Dacă Domnul cel atotputernic, slăvit întru Sfânta Treime ne va veni într-ajutor — apoi nu se va înrăi amintirea morții noastre, iar faima noastră va trăi în veci... Să fugim? Nu, asta nu se poate... Voi înșivă m-ați ales hatman, deci nu mai puteți hotărî voi. După ce luptele se vor isprăvi, n-aveți decât să v-alegeți un altul, acum însă Dumnezeu și cu mine împărățim capetele voastre... Ce cuget aia și spun, ce spun — aia și fac, dacă nu vă e cu bănat... Esauli, hatmani, căpetenii — la mine!

Tăceau

niciunul nu se clinti din loc.

— Auzit-ați glasul meu? întrebă Ermak, fulgerându-i cu privirea și stăpânindu-și mânia.

Tăceau adunându-și gândurile. În sfârșit, Nikita Pan răspunse în șoaptă:

— Auzim.

Ochii lui Ermak se roteau: cuțite.

— Cuvântul hatmanului nu-i rostit de trei ori, o dată e rostit cuvântul hatmanului... Cunoașteți acest obicei?

— Îl știm.

Nikita Pan, Ivan Kolțo, Mereșceak, Breazga, iar după ei esaulii și celelalte căpetenii îl înconjurară pe hatman și-și scoaseră căciulile:

— Plecate ne sunt capetele...

Hotărât, Ermak rosti din nou:

— Ceata-i tare pe seama hatmanului. Ca de-acu-ncolo să nu mai încapă între noi ceartă și răzvrătire, vă poruncesc să nu mai piereți niciun ceas și, pe cei mai colțoși să-i faceți să moară ca, privindu-i, să le treacă și altora pofta de a mai băga zâzanie și a pricinui răscoală în timpul campaniei. Iar dis-de-dimineață, toți ceilalți veți pluti după mine mai departe spre soare răsare... Fie ce-o fi, fi-va însă ce va da Dumnezeu! Ermak își trânti căciula de pământ.

Toți cei care erau cu hatmanul, iar după ei și alții — mânați de spaimă — mai fără voie la-nceput, apoi din ce în ce mai iute și mai iute se apropiau și-și aruncau căciulile peste căciula sa: crescu o movilă de căciuli.

Execuția începu.

Pe Igrionka, pentru vorbele sale răzvrătite și pentru neascultare, îl bătură cu pietre, cu pumnii, cu vergile. Îl înțepară cu țărușe, după care îl vârâră într-un sac de rogojini pe care-l umplură cu nisip și, din câteva legănări, îi făcură vânt în apă.

Lui Iașka Breni, pentru vorbele sale de hulă, îi vârâră în gâtlej un pumn de pulbere și-i dădură foc.

Lui Mișka Koziol, care de mult se lăuda că o va tuli spre Volga, ba-i mai îndemna și pe alții s-o facă, i-au tăiat vinele de sub genunchi, după care l-au grămădit cu capul într-un tufiș de măceș.

Pe Lîci, cel care se plimba printre cazaci și le spunea: „La Don, tare trebuie să fie bine acuma la Don“, Ermak l-a miluit, că prea era tânăr.

Lîtka fu tras în țeapă. Țeapa, după ce străbătu întreg cazacul, îi ieși prin ceafă. Așa se chinui Lîtka până-n zori, blestemându-i în tot felul pe hatman, ba mai spunându-i ortacului său Cerkiz, ca, odată întors la Don, să caute în târgul Razdorului o anume fată, Palașka, și să-i aducă închinarea sa de dinainte de moarte.

Esaulul Ostașka Lavrentiev înmuia un bici în smoală clocotită și lovea în trupul gol al lui Poluhan din Cerkassî, care mârâia:

— Bate-mă, taie-mă, dar nici tu, nici hatmanul nu rămâneți voi în viață.

Auzind aceste cuvinte, Ermak sări și-i reteză cu mâna sa capul lui Poluhan poruncind apoi să fie spânzurat de picioare într-un brad ars.

Și alții, mai înverșunați, primiră crunte morți, iar celor supuși li se sădi teamă-n suflet.

...Soare ceţos se ridica deasupra taigăi cărunte, ceata plutea. În frunte, cu pânzele întinse, sălta uşure luntrea hatmanului.

34

Toamnă... Stepa pălea, sătul, lupul rătăcea prin iarba jilăvită. Pădurile zăceau pleşuve, vântul jefuia cu furie cele din urmă podoabe ale codrilor. Irtîşul alerga foşnind din valuri.

Din toate părţile se-ndreptau în grabă către oraş cei care aveau să apere stăpânirea lui Kucium.

Samoezii sosiră călare pe reni. Purtau veşminte de vară: caftane lungi cusute din piei de peşte, erau încălţaţi în cizme din băşici de peşte umplute cu muşchi sau din piei întregi de focă tânără, întoarse; fiecare era încins cu un cordon din maţ de morsă uns cu grăsime.

Soseau în luntri trase de câini de ham, alcătuind o mare caravană, ostiecii din Surgut ori Samara. Puteau fi recunoscuţi de departe după căciulile lor înalte şi ascuţite. Potrivit obiceiului, şeful stătea la cârmă şi, legănând leneş vâsla, gândea cum să-şi ducă traiul mai departe. Soţia şi copiii alergau pe ţărm abia ţinându-se după câini; copiii desprindeau chingile când se agăţau de tufişuri; îşi ajutau mama să aleagă din mâzga zvârlită de valuri la ţărm algele bune de mâncat, după ce se înmuiau prin putrezire, prindeau din fugă broaşte şi după ce le muşcau de cap le aşezau în săculeţul de piele care atârna de gâtul fiecăruia.

Prinţul Vonea din Narîm îşi aduse şi el poporul. Narîmţii, spre deosebire de ceilalţi, şedeau încremeniţi în luntri. Ei lucrau numai cu pălmile mişcând cu iuţeală vâsla scurtă — o bâtă groasă cu pana lată. Luntrea prinţului era pardosită cu piei de samur, piei de samur atârnau peste bord, atingând apa cu botul rânjit.

Vogulii sosiră pe plute sau în luntri. Erau înarmaţi cu săcuri de luptă şi lănci cu vârf de os sau de fier. Işberdei luă iuţeală cu bărcuţa-i uşoară, şi, spre uimirea ostiecilor care-l priveau de pe mal, sili luntrea să şerpuiască precum vidra înainte de a ajunge la ţărm unde, proptindu-şi vâsla de fundul apei, se opri chiar pe loc uscat.

Idolatrii din mlaştinile vasiugane veniră puzderie, înarmaţi cu scuturi uriaşe pe care pictaseră chipuri de monştri ce urmau să bage groaza în vrăjmaşi. Tot ei cărară cu sine pe cel mai mare

idol, la care se-nchinau, al cărui chip cioplit cu neîndemânare era mânjit cu sânge până la urechi și plin de solzi de pește lipiți.

Sosiră nomazii din stepele Işin și Barabin. Aceștia purtau cămăși din piei de bivol cu mâneci scurte și pe deasupra hlamide din păr de cămilă. Fiecare neam își avea steagul său, sutele purtau semne distinctive: panglici și petice de diferite culori înfipte-n vârf de suliți înalte. Pe crăcane de lănci bidentate vălureau smocuri de păr vopsit de cal.

Vânătorii din taigă aduseră cu ei haite de câini înrăiți pe care obișnuiau, în luptă, să-i azmuță împotriva vrăjmașului. Tolbele celor din taigă erau burdușite de săgeți penate, iar arcele încinse de corzi din vână de urs — o săgeată zvârlită dintr-un astfel de arc răsturna un lup de-a rostogolul și străpungea vulpea din zbor. Peste umăr purtau țăpoaie ascuțite la ambele capete, iar din brâu le atârnau ghioage grele cu muchea bătută-n cuie.

Sosiră mai mult din curiozitate și nutrind gândul tainic de a lovi, dacă li se va ivi prilejul, în spatele oastei lui Kucium, tătarii din Ciat, oameni cu două fețe, care de mult se-nhăitaseră cu hoarda kirghiz-kaisacă, plăteau bir cnejilor băștinași, ba-i îndemnau și pe alții să facă aceasta. O dată cu ei sosiră mânând caravană de mărunțișuri, negustori din Kurgan și mulțime de poeți și lăutari rătăcitori, care nu scăpau nicio adunare, fie datorită ea războiului, sărbătorilor, nunții sau înmormântării vreunui bogătaș.

Pe căluții lor iuți și focoși se alăturară luptătorii din Altai. Aveau arcuri din coarne de bivol și mici lăncii ascuțite legate de-o curea de zece stânjeni, destinate străpungerii zalelor de fier. Plini de colb, călăreții pătrundeau în oraș desfășurând ca pe-un steag, cântece de luptă. În clocotul pur al vocilor îmbătate de vântul stepelor, răsuna forța și bărbăția poporului. Cu fețele lor de aramă, cu pometii ieșiți, în halatele lor pestrițe, legănând naigaicele în ritmul cântecului. ei ședeau nepăsători în șeile lor înalte, aplecați ușor spre stânga.
Căciulile de blană cu forme chinezești și pămătufe-n vârf, erau date voinicește pe spate.

Năzuind a trage folos de pe urma războiului sosiră și alte popoare din Siberia. Fiecare neam își alegea locul îndrăgit pentru tabără. Vogulii, ostiecii și samoezii se trăgeau către fluviu; capul familiei făcea o piramidă din patru nuiele, zvârlea

deasupra un fel de pungă mare cusută din blănuri și cortul de campanie era gata. Nomazilor li se părea prea strâmt între zidurile orașului, ei își desfășurau iurtele în stepă, departe una de alta pentru ca să pască în voie caii. Idolatrii din mlaștini trăiau sub cerul liber, dormeau grămădiți unii în alții. În jurul locuințelor hanului au fost râduite conovățuri pentru caii oaspeților celor mai de seamă.

Toți cei veniți fură ospătați.

Bucătarii alergau în buiestru, purtând tăvi de aramă și argint cu de toate: berbecul gras fumega, bucățile de pastramă trăsneau a sudoare de cal, gâștele erau umplute cu stafide și alune, porumbeii și cocoșii sălbatici erau potriviți de mirodenii și înotau într-un sos fiert din lămâi, mai erau icre tescuite și pepene galben de Buhara, acadele prăjite în untură de berbec și kumâs în șipuri.

Pe cei din mlaștini și tundră îi așteptau bucatele lor îndrăgite: ciuperci fierte-n sânge de ren, cocă necoaptă din făină de ovăz cu osânză de urs; pește prăjit și creier de ren copt în spuză; spinare de nisetru; buze și copite de ren tânăr ușor perpelite la foc.

Folosind cu îndemânare cuțitele, soții apucau bucățile cele mai mari, spărgeau oasele capatelor — rodeau, clefăiau, sugeau și aruncau nevestelor resturile, odată sătule, ele, nevestele hrăneau câinii cu ce rămânea. Dacă nu puteau mânca totul vârau ce rămăsese în sân, în nădragi, în cizmele cele largi. Copiii rodeau labe de gâște, mestecau ceară, curățau coarnele renilor de zgârciuri. Prea sătui câinii scânceau a jale și cădeau la pământ. Câte un cap de familie se tăvălea și el alături de câini; alții ca să se-mbete beau fiertură de hribi veninoși și rădăcini de ierburi de mlaștină.

Tăind un pic de carne de pe oase, Kucium o împărțea prinților, mârzelor și căpeteniilor de neamuri care, cu nevestele, copiii și toate rudele lor, foiau în jurul iurtei sale ca țânțarii primăvara.

— Mă bucur că ați venit, le spunea el oaspeților privindu-i ager. V-am chemat împreună cu poporul și ați venit. Mă temeam de cazaci, acum însă ei nu mă mai înspăimântă.

— Și noi ne bucurăm, hârâi abia rotindu-și ochii tulburi Alacei. Ești bogat, noi suntem tari. Tu ne hrănești, noi vom merge să luptăm pentru tine. Tu ne vei dărui câte ceva tuturor, iar după

război ne vom împrăștia în cântece către taberele noastre și multă vreme te vom pomeni în dulci cuvinte.

— Biruiți-i pe cazaci și nu mă voi precupeți.

— Hane, fie ca să nu-ți putrezească vorba dată, iar pomenirea ta să nu se-nceţoşeze.

— Eu nu-mi calc cuvântul. Nu v-am chemat pentru a vă unge gurile cu grăsime. Multe daruri vă voi da... Duceți cuvântul meu popoarelor. Acum mâncați, mâncați atât încât s-atârne din gâtlej afară.

— Noi... Hâc! Alacei râgâi afară un rinichi de berbec, nemestecat.

Râs sătul izbucni împrejur.

Alacei ascunse rinichiul în mâneca sa largă și mai zise:

— Ne-am săturat și gata suntem să năvălim și să tragem cu arcul, să tăiem și să-njunghiem.

Kucium:

— Să așteptăm veștile... Mametkul și călăreții săi au fost trimiși de mine în ținutul Tobolului ca să afle. Se-aude că rușilor nu le e a bine — și-au mâncat ultimii câini, sug scoarța copacilor de foame... Să așteptăm vești bune și să-i lovim pe cazaci dimpreună.

Asemeni gânsacilor, căpeteniile și prințișorii gâgâiră:

— Îi vom lovi!

— Vai de streini.

— Ei sunt oile, noi lupii, îi vom vicleni!

— Să nu-i cruțăm!

— Ne vor pomeni în veci!

— Săgețile oștenilor mei sunt otrăvite cu untură putrezită, râse larg și privi triumfător în juru-i căpetenia gușată a idolatrilor, Vasiugan. Fiara moare dacă-i atinsă de o săgeată ca asta.

— Eu, și cneazul Samar îi îndemnă pe toți să-i pipăie căciula, eu mi-am cusut aici un os de-al tatălui meu care-a murit: vom învinge.

— Să-i înconjurăm pe cazaci și i-i-i-i-i!... Nu vor găsi gaură de șarpe să se-ascundă de săgețile și săcurile noastre.

— Vom hrăni câinii cu cei uciși!

— Zeii sunt cu noi.

— Război! Război!

— Bem, mâncăm...

Tulai, un cneaz bătrân din Altai, însurat cu fiica lui Kucium, ședea umăr lângă umăr cu socrul său și-i șoptea la ureche:

— Oare nu-s vorbe goale toate lăudăroșeniile astea, hane? Nu-s oare fală de fricos? Întărește-le vorbele cu jurământ. Leagă-le cu legământ ca și cum le-ai lega cu o frânghie. Tulai sorbea kumâs dintr-o cană de os și-l țevuia încet printre dinți. Cizmele sale de marochin cu ciucurași la carâmb aveau cusături de mătase colorată și erau împodobite cu motive de argint asemenea unor gheare de veveriță. Un rubin mare ardea în inelul cneazului ca ochiul unui tigru mânios. Nu te lăsa mințit, hane. Trimite-i primii la luptă să se secere cu cazacii.

— Îi voi trimite, repetă Kucium, să se secere cu cazacii. Am puțini musulmani. Îi voi păstra.

— Iar cei care vor fugi de pe câmpul de luptă, înfricoșați de focul rușilor, aceia vor întâlni sulițele noastre.

— *Inșalla!*

Kucium se ridică și li se adresă tuturor:

— O, vitejilor! Mult mă bucură vorbele-ndrăznețe. Simți-vor cazacii tăria mâinii și puterea lăncii voastre. Frângeți-le capetele sub copitele cailor și renilor, bătătoriți-le trupurile în pământ. Voi sunteți bucuria și mângâierea mea. Alături de voi, tinerilor, întineresc și eu. Vreau să văd mulțimile, să aud cântece, să privesc la jocuri și la dansuri.

— Hane, hai cu noi!

— Îți vom arăta taberele, renii și câinii noștri... Arcurile și săcurile, scuturile și lănciile...

— Te vor uimi voinicii noștri.

Kucium ieși din iurtă. Iapa murgă, frumoasă ca-n basme, îi fu adusă de herghelegiu. Hanul sări în șa, ușor ca-n tinerețe și dădu pinteni. Pe lângă scări, asemeni umbrelor, pășeau cnejii și căpeteniile cu nevestele, copiii și rubedeniile lor. Oricine era întâlnit în drum se-ntorcea și pășea în urma hanului, așa cum cerea obiceiul.

Cobora lin înserarea, amurg biruitor lucea în văpăi deasupra codrilor întunecați și grei. Brazii, drepți ca niște spade, revărsau jar de purpură. Departe, până-n adâncul stepei se buluceau: fumul amar al focurilor, nechezatul cailor, larma vocilor pe mai multe limbi, vuietul surd al sărbătorii.

Ostiecii din Surgut, purtând măști din scoarță de copac date cu cărbune, erau prinși în dansul ursului. Ținându-și răsuflarea,

vânătorii din taigă urmăreau fiece mișcare a dansatorilor, nările lor tremurau, ochii luceau.

Luptătorii se lăudau cu puterea lor și, apucându-se unul pe altul de nădragii de blană se-nvârteau roată cu pași grei. Răsufletul ieșea cu zgomot din piepturile lor puternice, fețele erau mânjite de noroi și sânge.

Tabarinii, cusuți în piei întregi de cal, jucau dansul cailor; un armăsar alerga iepele dintr-o herghelie. Cei din stepă priveau jocul cu tulburare, din gâtlejurile lor ieșeau din când în când țipete care însemnau că le plăcea.

Cei tineri se-ntreceau în fugă și îndemânare, jucau leapșa, aruncau sulițe.

Din fuga calului, Iah opri un ren de cinci ani, aruncându-i arcanul de gât.

Un alt voinic smulse un copăcel cu rădăcini cu tot și-l zvârli cuprins de furie în fluviu.

Într-un alt loc fură așezați în șir trei reni. Făcându-și vânt, un tânăr vogul se prinse de coarnele primului, se opinti și sări drept în spinarea celui din spate.

Samoezii și ostiecii samari se întreceau cu luntrile, trăgeau de prăjini, zădărau câinii.

Idolatrii scoteau scântei cu amnarul din capul de cremene al idolului lor ori ascuțeau cuțite de luptă într-un dureros cântec de jale.

Poeții și lăutarii își arătau arta. Zurna urla sălbatic.

Negustorii umblau de colo colo strigând și lăudându-și mărfurile.

În cercul vânătorilor și pescarilor, șamanul Kondin Aleika ardea pe cărbuni o spată de berbec și, după crăpăturile ce ce iveau pe os, prezicea viitorul.

Nomazii făceau minuni de călărie.

Vânătorii se întreceau în a trage cu arcul. Unul arunca o căciulă, iar altul nimerea căciula în zbor. Iată-l pe bătrânul Mukei, căpetenia cu mustăți albe, din neamul nazimilor care, după ce crestă cu cuțitul trunchiul unui cedru, se dădu cu treizeci de pași îndărăt, și trimise o săgeată care nimeri drept în țintă. Cu cea de-a doua săgeată Mukei o despică pe prima. Faima unui asemenea arcaș trăiește veacuri de-a rândul, transmițându-se din gintă în gintă, din neam în neam, năpădită fiind de lâna căruntă a legendei.

Kucium se-ndreptă spre groapa în care erau ținuți prinșii ruși.

Slăbit de cazne și foame, Kuziomka Zlîcioi ședea în fundul gropii. Ochii chinuiți îi erau goi și sălbăticiți, obrazul despicat de la buză la ureche, înscorțoșată de atâta sânge, căciula zăcea aruncată sub picioare. Foka Volkorez, într-o cămașă ruptă de la guler la buric, alerga prin groapă și se hârâia cu ulanii de pază care, pentru a avea prilej de râs le întindeau prinșilor bucăți de carne în vârful suliței. Orb, fratele Mulgai zăcea chircit și gemea rar.

Kucium se opri în fața gropii și privi câtva timp, în tăcere, la prinși. Fața lui ca biciuită de riduri adânci era aspră, iar gura tare strânsă, neiertătoare și dură ca o labă de fiară. „Iată-le deci scânteile focului ce se-ntinde asupra Siberiei! gândea, desigur, el. Iată-le degetele mâinii de fier care se-ntinde spre gâtul meu!“

Se ridică în scări și rosti:

— Voi, oameni ce-ați venit de dincolo de Brâul de Piatră cu rele gânduri, ascultați!

Foka trimise o-njurătură tare ca o piatră în hanul siberian. Kucium fornăi mânios și-l arătă cu biciul:

— Capul!

Mârza Kutuk Enaraslanov, apucându-l de moț pe cazac, îl scoase afară din groapă, îi legă ochii cu poala ruptă a caftanului, și-i reteză capul.

— Cine-a venit? îl întrebă Mulgai pe Kuziomka.

— Pare-se că cel mai mare, răspunse Zlîcioi, n-am văzut în viața mea o iapă ca asta.

— Pe Volkorez l-au isprăvit?

— Gata cu Foka... Roagă-te, Mulgai, vine ea și moartea noastră.

Mulgai își înălță fața cu două pete însângerate în locul ochilor și, făcându-și iute cruce, șopti:

— Zeu Mikolka, zeu Egorka, zeu Mișka... Eu, tătarul botezat Mulgai vă țin minte, iar voi nu mă veți lăsa de izbeliște!

La buza gropii, Kucium se încruntă:

— Porc de câine! Te-ai lepădat de legea părinților și strămoșilor tăi? Ai trecut la altă credință, pe care n-o cunoști?

— Credința lui Hristos e adevărul, restul — tfu!

— Cine te-a învățat toate astea?

— Hatmanul Martian.

— *Billiagî!* exclamă Kucium înălțând ochii spre cerul în văpăi. Uite-se numele meu, dacă n-am să te ucid înainte de asfințitul soarelui! Am să poruncesc să ți se smulgă carnea bucată cu bucată, și-am să hrănesc câinii cu ea. *Djirgâțân!* Nu vei mai rătăci prin stepă, nu vei mai bătători iarba.

— Zeul Mikolka mă va lua cu el în cer și-mi va da ochi de vultur. Voi privi până-n vecii vecilor stepa și hergheliile. Vedea-voi cum, și pe tine, hane, cazacii te vor destrăma sub copitele cailor.

— Șacal! Îți mai arăți colții, și mai chemi răul asupră-mi? Smulge-voi pielea de pe tine și o voi umple cu fân putred! Limba ți-o voi smulge și voi porunci să fie vârâtă în rât de porc!

— Iarba, hane, va crește și printre coastele tale, pelinul, hane, se va-mpleti și peste oasele tale... Nu-i departe ziua când și din nările tale, hane, se vor scurge viermi...

Kucium urla înnebunit:

— Săbiile ulanilor vor cresta fulgere peste Rusia! Voi spăla drumurile cu sânge rusesc! Voi spulbera mușchiul de pe streșini, ridica-voi-ntr-un foc orașele și satele și-ntr-un fum le voi da drumul.

Porunci să fie uciși amândoi și porni mai departe călare pe iapa-i dumnezeiesc de iute.

Prinșii fură scoși din groapă.

Cu un bici în care s-au înfipt dinți de cal, păstorul Sadîk smulse bucată cu bucată carnea de pe Mulgai și acesta muri. Pe Kuziomka Zlîcioi îl chinuiră până când încetă să mai geamă. Femeile pășiră peste morți pentru a-i pângări. Îl legară apoi pe unul din ei de-un copac, pe celălalt de un altul, iar leșul fără cap al lui Foka Volkorez îl proptiră de-un perete și-ncepură să tragă-n ei cu săgeți, până când se plictisiră, toți trei păreau acum niște porci înspinați.

Însoțit de căpetenii și de cneji, Kucium trecea prin tabere, primind jurământul mulțimilor.

În semn de supunere, samoezii sărutau un bot de știucă și unul de urs.

Vogulii făceau vrăji de prietenie, după obiceiul lor: miroseau vârful lăncii, lingeau tăișul săbiei mânjită-n sângele unui cerb jertfit.

Plugarii tabarini se jurau ținând un bulgăre de pământ în mână.

Cneazul Tulai se legă și el a nu gândi împotriva hanului siberian și a lupta pe viață și pe moarte. Potrivit obiceiului strămoșesc bău apă din căuș de aur. Ostiecii jurau credință în fața unei blăni de urs, pe care zăceau încrucișate un topor, un cuțit și o săgeată. Căpetenia și, odată cu ea toți oștenii repetau pe diferite voci, după tălmaci, cuvintele legământului:

— Să mă sfâșie ursul, să mă înec cu prima bucată de carne, să-mi reteze capul securea, să mă taie cuțitul acesta în timpul somnului, săgeata trimisă de mine să se-ntoarcă și să se-nfigă în ochiul meu, dacă nu-mi voi ține legământul...

Nor de colb țâșni dinspre stepă: era suta lui Mametkul ce zbura către oraș. Ulanii se jucau cu lăncile, zvârlindu-le și prinzându-le tot ei în goană, roteau săbiile în față atât de iute încât prin șuvoiul de oțel fulgerat nu se vedea nimic, așa cum nimic nu se vede dincolo de-un scut.

— Cazacii sunt pe-aproape!

— Război, război....

— Mare-i Dumnezeu!

În iurte și corturi femeile își luau rămas bun de la bărbații lor, mamele de la copii — plâns și șoaptă molcomă.

35

Plutiră cazacii până ce lăsară Tobolul și li se rostogoliră-n față apele repezi ale Irtîșului. Sfichiuia vânt aspru, vântul bătătorea valurile, valul orb lovea în malul de lut. Pe undeva și-ncepuseră jocul primele viscole, fulgi rari se roteau în dans, ghimpoasă măzăriche biciuia ochii. Vârfurî bogate de brazi și cedri se clătinau înecate-n promoroacă; cum mai gemea și ofta cărunta taigă! Soare mut plutea peste horbota codrilor. Noaptea malurile înghețau, gerul cioplea din luntri, uneori acestea trebuiau a fi descleștate din gheață cu săcurile.

Pe limba ce se-nălța la unirea dintre apele Tobolului cu cele ale Irtîșului, ceata poposi. Flămânzi și posomorâți oamenii se încălzeau la foc, schimbau șoapte între ei, privind în juru-le cu teamă.

— Am tot cătat, până ce ni s-a-nfundat.

— Vânt tare ne-am făcut și iată-ne cu botul în lut.

— Vifor, viscol... Te dă jos vântul... Am venit și iarna cu noi a pornit.

— Nu vă căinați, fraților, mâine-i lupta... Îi vom bate și Siberia-i a noastră, ori, de pe cai tocma-n rai.

— Ne-așteaptă să venim dimpreună, unde-i raiu-n scapăt, acolo, la capăt, unde dau dracii cazanele-n clocot.

— Nu-i rău nici acolo, ne vom mai încălzi un pic... Nu-i așa, fraților?

— Dacă te vor pune pe jar cei din hoardă, chiar c-ai să te-ncălzești.

— Nu-i nimic, mare-i Domnul.

— N-are viteazul teamă de moarte, unii însă-ar vrea să fugă de ea, departe, da' n-au unde.

— Turti-ne-va hoarda cu tăria ei cea multă. Se spune că a adunat Kucium oaste cât frunza și iarba, iar dintre noi n-au rămas nici șapte sute-ntregi.

Tăcură, se-ncruntară mai tare.

— Nu vă-ntristați, fraților: în război, de groapă, mai sunt și care scapă... Dar, cel care vorbea clipi din ochi țintind în jur, dacă-și scoate prea tare limba careva, ăla n-are scăpare.

— Știm asta.

— Pe cei ce cârtesc. hatmanul nu-i iartă... I-ați uitat pe Zabalui, pe Kostîga, pe Koziol Mișka?

— Pe Zabalui, mamă, ce l-au mai lovit... de trei coți i-a sărit căciula-n sus.

— Nu-i nimic! De cându-s veacurile nu s-a irosit lacrimă de cazac degeaba. Să-i amintim hatmanului de sângele lui Zabalui, de-al lui Igrionka, de-al lui Poluhan și de-al altora.

— Nu-i amintim!

— Nu-i bine, măi băieți, să iscăm gâlceavă tocma-nainte de luptă. Oftăm, jelim și-l mâniem cu cârteala noastră și pe Dumnezeu și pe hatman.

— Așa suntem noi, moș Sarkel... Până la un punct capetele noastre ascultă și se pleacă.

Unul oftă, altul gemu.

— Ne-a ferecat naiba-ntr-un singur păcat... Bine-ar mai fi fost s-o-ntoarcem ușurel spre Volga...

— Dar la Don, fraților, ce bine trebuie să fie acuma!

— Cruță-ți scăfârlia, Afonka. Taci.

— Uite, tac.

— Mâine-n zori la luptă... Nu prea voia cocoșelul să plece la ospăț, dar l-au dus târâș, de creastă.

— Of, câtă beznă-i în mormânt strein...

Tăcură cei mustăcioși, tăcură cei curajoși.

Ermak și Iadulka, una din călăuze, cățărați fiind tocma-n vârful celui mai înalt dintre brazi, scrutau întinderile din preajma Irtîșului. Smârcurile de de-a lungul malului se-ncrețeau bătute de vânt. Peste dealuri se revărsase pădure măruntă, întunecată, sălbatică. Mai departe se-ntindea stepa ruginie purtând pleșuve pete de zăpadă pe ici, pe colo. Lacurile tulburate se-nspumau în vânt. Departe-hăt, dincolo de Irtîș, se mișcau învăluite în nouri de pulberi, cârdurile de cai ori pâlcurile de călăreți siberieni.

Mușcând din capătul mustății, împletit cu cele dintâi fire albe, Ermak bombănea:

— Siberia... Hoarda... Mântuire. Preasfinte!

Ochii ageri ai plăieșului Iadulka mâncau depărtările; arătând cu degetul în sus pe fluviu:

— U-u-u-ite acolo-s iurtele și bordeiele lui Kucium... Pân-la oraș e cale de-o zi pe apă, călare și mai puțin... La jumătatea drumului se află așezarea lui Atik-mârza, aproape de ea se-nalță muntele Ciuvaș, iar dincolo de el, cam la trei leghe depărtare — Iskerul.

— Malurile cum sunt? întrebă hatmanul.

— Când golașe, când împădurite.

— Ostroave și grinduri sunt?

— Două ostroave. Unul în coasta așezării mârzei, iar altul mai jos de muntele Ciuvaș.

Ermak privi încă o dată cu atenție la firul apei, la coturile fluviului și le strigă celor de jos:

— La drum! Mereșceak și suta lui vor pluti înainte, cu grijă... Să fiți cu ochii în patru!

Cetașii și esaulii se vânzoliră:

— Gata, fraților, la drum!

Cazacii se adunau în cete, împingeau luntrile în apă și urlau, la rândul lor:

— La drum!

— Împinge, mișcă! Proptește-ți vâsla în mal!

— Potrivește vâsla!

Cu centura între dinți se ivi din tufișuri hatmanul Mereșceak și, încheindu-și în fugă pantalonii de blană, se grăbi către suta sa:

— Gata!... Desfaceți pânzele, întăriți legăturile!... cârmacii la

vâsle. Tunarii să-ncarce tunurile!

Luntrile țâșniră apucate de vânt bun, înspumară apele fluviului cu pala cârmelor.

Plutiră peste-o oglindă, peste alta.

De după ridicătură se ivi dintr-o dată așezarea lui Atik mârza: niște bordeie prizărite și acoperite cu scoarță, iurte de pâslă.

Mereșceak, cel ce adulmeca în față cu suta lui, cuceri așezarea dintr-un asalt și fugi iute spre mal să-ntâmpine ceata. Din vârful râpei, Mereșceak făcea semne cu căciula și urla:

— Pe locuitori i-am tăiat, orașul l-am luat pustiu!... Trageți la mal, fără teamă!

Înnoptară acolo.

Ermak luă cu sine pe esaulul Ostașka Lavrentiev și se-ndreptară amândoi în cercetare la poalele muntelui Ciuvaș.

Asfințitul cobora iute, tomnatic.

Hatmanul cerceta malul, luând aminte asupra locurilor bune pentru lupta cu pușcoace și pentru debarcare. Se furișară pe-ntuneric până chiar sub munte și se culcară. Vântul aducea zvon de glasuri abia auzite, lătrat de câini fără număr, învolbura văpaia multor focuri. Foarte aproape, pe povârnișul valului de pământ pășeau străji cu căciuli ascuțite.

Adulmecând mirosul tulburător al cărnii fripte, Ermak răbufni în urechea esaulului:

— Simți?

— Oho.

— Berbec...

— Oho...

Hatmanul își înghiți scuipatul cel înfometat, scrâșni din dinți și spuse-n șoaptă:

— Adu-mi o limbă.

— Bine.

— Iute.

— Mă grăbesc!... Doamne, miluiește. Ostașka își făcu cruce și, slăbind curelele săbiei, se furișă în beznă.

Noapte surdă.

Covârșit de osteneală Ermak dormita... Esaulul îl atinse de umăr:

— Hatmane!

Ermak puse mâna pe pistol.

— Hatmane, hai în tabără. Prinsei limba. Esaulul ținea un

tătar de o curea subțire, înnodată în jurul gâtului celui prins, și, împungându-l ușurel cu ascuțișul săbiei, șuiera: — un sunet și te despic!

În tabăra căzăcească domnea liniștea, deși nu dormea aproape nimeni. Stăteau cu toții, culcați sau așezați în bărci, învelindu-se în blănuri și sumane. În beznă răbufniră voci răgușite; careva îi zicea în terță un cântec de jale. Răzimate de pușcoace și suliți străjile dormitau pe lângă focuri.

Luat la întrebări, tătarul, mort de frică, se ploconea mereu în fața bărboșilor ce-l înconjurau și gângăvea:

— Mintea mi s-a luat, nu țin minte de-aici, nimica de tot nu știu...

— N-avem timp să-ntindem pelteaua cu tine, spuse Ermak și trimise după sotnicul Cerkiz, iubitor de trebi sângeroase.

Mai cu bătaia, mai cu cazna, limba mărturisi totul cum se cuvenea: despre întăriturile și trecerile către muntele Ciuvaș, despre șireteniile în luptă și obiceiurile popoarelor ce luptau alături de Kucium.

Ermak chemă apoi în cortul său pe hatmani, esauli, bătrâni și se sfătui cu ei toată noaptea. N-apucară zorile a miji că hatmanul ieși în fața cazacilor.

Răsună trâmbița de argint a esaulilor, se strânse drujina lângă cortul hatmanului.

Cuvântul lui Ermak:

— Ascultați, fraților, și băgați la cap! Am tot rătăcit prin codri, prin munți, am plutit pe fluvii și râuri multe. Aud suspinele celor slabi de fire — am ostenit, chipurile, se-ndoaie picioarele sub noi, mâinile nu mai ridică vâsla și pușcociul, ochii nu mai văd, de istov și foame limbile-s scămoase... Am fost aseară împreună cu esaulul Lavrentiev să ne uităm pe furiș la tabăra tătărască. Câinii de tătari fierb și frig la berbeci! Gândesc că de ne năpustim cu nădejde asupra hordarilor, nu va scăpa carnea aceea friptă de măselele noastre. Să dăm jos hoarda de pe munte, s-o scoatem din gaura ei de șarpe, s-o izgonim către oraș și-n fugă, să trecem prin sabie și orașul acela. Acolo vom ierna și ne vom trage sufletul, sătui și la căldurică, iar primăvara — ce va mai da Dumnezeu. Amintiți-vă, fraților, de toate urgiile și nelegiuirile pe care ne-a fost dat a le suferi din pricina acestor lupi vicleni și nemernici de credință basurmană. Amintiți-vă...

— Trebuie să luăm orașul, bătu din picior Nikita Pan, fluviul o

să-nghețe azi-mâine și-atunci unde să ne mai ascundem capetele? Orașul lui Kucium e-aproape, ura și-nainte! Așa-i, fraților?

Fulgerat de glasuri:

— Așa-i, așa-i...

— Înainte!

— Să-l zguduim pe satana.

— Azi mațe pustii, mâine mațe pustii, mai bine cu capu-n bălării!

Ermak ascultă vocile și rosti din nou:

— Pregătiți luntrile de luptă, fără zăbavă. Rânduiți-vă cât mai larg, să nu vă-mpiedicați unul de altul. Să nu cumva să se-adune luntrile grămadă. Să țineți luntrile cârd. Să nu uitați: lupta cu pușcoacele o ducem dinspre puntea dreaptă, iar cea cu tunurile din față. Gândesc: se va trage oastea lui Kucium pe după lăstărișe de unde va-ncepe a ne ochi cu lăncii și săgeți. Pieptiș nu-i vom dovedi pe basurmani, să-ncercăm un șiretlic: ca să-l scoatem pe vrăjmașul nostru în câmp deschis, să tragem în gol o singură dată din toate tunurile și pușcoacele, iar călărețiii să încurce-o luptă pe după lăstăriș și s-o apuce apoi în goană prefăcută. Cetașii și esaulii să aibă grijă ca toate proptelele de ochit să fie bine întărite pe punte. Câte trei tunari de fiecare tun. Să păstrați uscate pulberea și fitilul. Încărcătura să fie plină, nu vă zgârciți la pulbere. Se poate întâmpla ca unele neamuri să se năpustească asupră-ne cu luntrile — cângile să fie pregătite, răsturnați luntrile și scufundați-le fără milă, captivi în focul luptei să nu luați. Jumătatea de sută a lui Bogdan Breazga o voi pune pe cai — s-aveți mai mult loc în luntri. Călărețiii să meargă pe geana malului și să nu cumva să se bage-n luptă mai înainte de a le spune eu, să nu nimerească sub focul nostru. Vâslașii să nu tragă la vâsle cu toată puterea ca să nu se istovească înainte de vreme. Cârmacii să fie cu ochii în patru: să nu-mi înfigeți, fii de cățea, luntrile în grind, așa cum v-ați priceput a o face la Tiumen — vă voi tăia bucăți-bucățele! Să plutiți drept spre munte, acolo malul e deschis și tătarii n-au unde să se-ascundă de focul nostru, iar dacă ziua va fi senină, apoi soarele ne va cădea în spate nouă și-i va orbi pe siberieni. Nu trageți neîntrerupt, ci tot după un foc. Dacă va trebui să ieșim la mal, vom ieși. Odată ajunși pe mal, să nu vă-mprăștiați și, dacă n-aveți de ce, să nu vă-ndepărtați de apă. Pedestrașii să lupte în cete de câte zece:

staţi roată, spate-n spate, ca mistreţii când se năpustesc lupii asupra lor. Pe tunarii Samoilik şi Hudeak îi iau pe barcazul meu. Hatmanii, esaulii, sotnicii să nu se dezlipească de cetele lor, să fie pildă în luptă, să nu le pese de pielea lor! Ţineţi minte: n-avem nici unde şi nici cu ce să fugim de-aici... Şi, dacă ne vor frânge necredincioşii şi ne vor copleşi cu puterea lor — să nu căderi vii în mâinile lor, să nu ştirbiţi din slava căzăcească... Rugaţi-vă, fraţilor şi — cu Dumnezeu înainte!

Se puseră cu toţii pe treabă: care scotea afară apa din luntri, care curăţa cocoşul de funingine, vâra-n pistol cremene nouă, ascuţea tăişul săbiei ori cuţitului, tăia plumbi potriviţi. Esaulii îşi numărau oamenii rânduindu-i în luntri, împărţeau armele de rezervă, umpleau tolbele de piele cu pulbere. Fiecare căpătă o ultimă mână de pesmet pisat şi mucegăit şi câte-o lingură de ovăz opărit, fierbinte, în poala caftanului. Unii alergau la popă să se spovedească, alţii la vrăjitor să-i farmece. Alţii, în sfârşit, mânaţi de-o pornire nevinovată, răzimau de câte-un butuc icoana şi se loveau cu fruntea de pământ, rostind: ,.Preasfântă şi preacurată Născătoare de Dumnezeu şi voi, sfinţilor, hărăziţi-mă cu îndrăzneală, şi nu porunciţi să-mi rămână oasele în blestemată ţară basurmană“. Un soare de purpură se-nălţa deasupra taigăi, vântuleţ pribeag se-nvârtejea-n răspăr deasupra apei, spre mijloc se-nfoiau valurile...

Aprigul tunar Moroşka bombănea încmntându-se la valurile de plumb:

— Ce se vor mai clătina luntrile. Cum să-l mai ocheşti ori să-l nimereşti pe păgân? Jale!...

Se rânduiră-n luntri.

Trosniră vâslele zvârlite-n lăcaşuri.

Ţipătul lui Ermak:

— Luntrea din frunte, dă-i drumul!

Vasul cercetaş porni în frunte, după el se luă barcazul hatmanului la prova căruia se afla un tun de aramă, iar după barcaz începură a biciui valurile, clătinându-se, vreo două sute de luntri şi bărcuţe, cinuri şi lotce, bărci cu oameni şi bărci cu provizii.

Peste caravană plutea şuier de luptă ori porunca:

— Dă-i băta-a-a-ie...

Pluteau.

Pe mal stârnea nori de colb sotnia lui Breazga, apărând

drujina de-un atac fără veste.

Către vârful muntelui Ciuvaș alergau călărețiii singuratici. Răzbătea iarăși nechezatul cailor tătărăști și lătratul încordat al câinilor.

Pluteau.

— Dă-i bă-ta-ie-e...

Țipăt dinspre luntrea din frunte:

— Hoar-da-a-a...

Cât cuprindeai cu ochii oastea siberiană se revărsase peste stepă. Pășeau mulțimile de pedestrași, cu poalele halatelor ori cojoacelor de oaie sumecate de cingători, pentru mai multă ușurință. Veneau suiți în care ori de-a călare pe reni sau cămile. Călărețiii alergau făcând tot felul de măiestrii. Soarele fulgera în vârf de lăncii și-n zale. Oastea cea mai însemnată se grămădise la poalele muntelui Ciuvaș, cel înconjurat de-un val de apărare și de întărituri.

Din locurile lor apărate siberienii mânară spre cazaci hărțuitori. Călare pe cai iuți aceștia se-apropiau tare de tot și, după ce slobozeau săgețile, o luau înapoi.

Cazacii din ceata lui Breazga făceau cu acei vânători schimb de înjurături și, încetul cu încetul, treceau de la cuvinte la fapte, trăgeau câte-un foc de pistol pentru o săgeată. Pe ici, pe colo mai izbucneau și trânte, mai scăpărau săbiile.

Păstorul Sadîk călare pe-un cal iute, cu mâinile goale puse la spate, striga cât îl ținea gura:

— Ce-i al meu e-al tău!... *Atma, kazak, kânama!* (Nu trage, nu mă lovi.)

„Se predă“, înțelese Breazga și, desprinzându-se de ceată, porni glonț în întâmpinarea tătarului. *Kaia barasom?* strigă el și-și scoase sabia din teacă.

— Ce-i al meu, e-al tău, cazace, ieee! urlă prostește Sadîk și, smulgându-l de sub șa pentru a-l roti apoi, zvârli arcanul o clipă și-ncepu a goni îndărăt, târându-l după sine pe hatmanul cazac prins în lațul întins. Acela se-agăța de bulgări, de tufișe: zadarnic.

Ceata zvâcni întru scăparea șefului.

Dinspre munte, zăngănind din lăncii și săcuri coborau ca fulgerul mulțimi îndesite de oșteni de-ai lui Kucium.

— Dă-i bă-ta-ie-e!... Jos vâsla, roagă-te lui Dumnezeu! își făcură iute cruce.

Ermak tunarilor:

— Foc!

Tunarul Miroșka desfășură cârpa unsuroasă de la gura tunului și aprinse fitilul de smoală. Gâtlejul de aramă al tunului răbufni și scuipă o limbă de foc, barcazul se clătină, și, după Miroșka traseră și alții — caravana se-nvălui în fum albăstrui de pulbere arsă.

Între timp Breazga se prinse cu mâinile de arcan, se-ntinse cât putu și rozând funia din păr de cal, o rupse.

— Înapoi! înapoi! porunci Ermak călăreților. Aceia însă și dăduseră piept cu dușmanul, și-ncepu petrecerea.

Luntrile cu tunuri grele vâsliră până după munte, iar alte luntri se-ndreptară spre mal și-ncremeniră curând înfipte-n grind.

Înjurând năprasnic, Ermak păși peste bord în apa ca de gheață, urmat fiind de alții, care până la genunchi, care până la brâu. Cu praporii desfășurați drujina ieși iute la mal.

— Pușcoacele!

Cei înarmați cu pușcoace alergară către hatman.

— Nu trageți în salvă, ci tot la un foc.

Rânduiți pieziș, pușcașii porniră, fără a se grăbi, înainte, trăgând mereu în mers tot la un foc: unii trăgeau, iar ceilalți, în vremea asta, își încărcau armele.

În urma pușcașilor se desfășurară cei dedați luptei cu pistolul, cu sabia sau cu arcul.

Odată ajunși la întărituri cazacii fură întâmpinați cu nori de săgeți, grindini de pietre și sulițe.

Clătinați

dară-ndărăt.

Dându-și seama că puterea cazacilor e slabă siberienii stricară ei înșiși întărîturile din loc în loc și se avântară în luptă. Din pădure se năpustiră de asemenea călăreții lui Mametkul, aleși pe sprânceană: pe urmele lor, desfășurați ca o lavină zburau ca niște lupi sutașii lui Beiterek Cemlemiș: ulani își roteau săbiile deasupra capetelor, mânerele goale pe dinlăuntru scoteau la fiecare rotire urlet ca de lup, umplând astfel de spaimă caii proprii și caii vrăjmașului.

Un tânăr îl zvârli din șa pe un altul cu o lovitură de lance. Un cap tăiat se rostogoli-n viroagă. Unul fugea, altul urla, amândoi se-ncurcară în propriile lor mațe și căzură. Dintr-un gâtlej

sângele țâșni mai sus de capetele cailor. Un vogul își înfipse lancea în coasta lui Afonka Lîcioi și-o smulse de-acolo c-un rinichi în vârf. Gemând, Afonka se prăbuși îmbrățișând pământul. Moș Sarkel îi despică unui diavol vasiugan țeasta cu spada: povestea apoi că-n urma loviturii ar fi țâșnit flăcări și miasme grele. Apăsându-și cu palma ochii arși, sotnicul Cerkiz se-ndepărtă clătinându-se de câmpul de luptă; mai strângea în pumnul drept mânerul săbiei frânte; zdrențuită-n bucăți armura-i atârna de-o singură curelușă, târâtă fiind în urmă-i; umerii ciopârțiți și pieptul îi erau dezgolite. Mârza Kutuk Enaruslanov se prăvăli de pe cal, capul lui străpuns de-un plumb spânzură, ochii ieșiră din orbite, sufletul îl părăsi. Zaruba răni de moarte un voinic din taigă: el însuși se rostogoli, iar câinii începură a-l rupe în bucăți. Caii îi călcau pe luptători în copite, se ridicau în două picioare lovindu-se piept în piept și se mușcau unul pe altul. Vânătorul Iak înfipse-n piept de cazac tăișul cu prăsele cu tot și căzu apoi: un glonte îi zdreli genunchiul, își smulse o șuviță de păr înfășurându-și cu ea piciorul străpuns. Dat fiind jos de pe cal, Mametkul, cu mâneca dreaptă a beșmetului răsucită până la cot, pășea rotind sabia printre rândurile rusești, ca dus de valuri.

Pocnet de lăncii frânte
fulgerat și șuier de tăișe
larmă, țipăt, sudalmă
cădeau din râpă-n fluviu,

apele iuți ale Irtîșului se-amestecau cu sânge de dușman. Deodată, din spatele muntelui bubuiră tunuri grele, șrapnelele retezară rândurile dese ale siberienilor.

Ermak, călărind ca un diavol peste câmpie pe-un armăsar tătăresc, se-nălță-n scări și, amenințând cu sabia-i însângerată, urlă:

— Pe viață și pe moarte!

Acoperind cu glasurile lor larma luptei, cazacii strigară:

— Pe viață și pe moarte!...

Și porniră
năvală.

Din spatele muntelui tunurile grele mugeau. Șrapnelele secerau rândurile siberienilor.

— Ura-a-a...

— Ura-a-a...

— Dă-i băta-ie-ee-e...

Pe piatra goală a povârnișului neamurile se-nvălmășiră și gemură, cuprinse de deznădejde. Fugiră-ntr-un urlet și-un geamăt, cuprinși de spaimă, valul luându-i pe cei mai îndrăzneți.

Se dădură-ndărăt locuitorii din mlaștinile vasiugane, cei ce se-nchinau la idoli, doborându-și cu topoarele idolul, de ciudă că rămăsese lipsit de puteri în fața zeităților rusești.

Bocănind cu tălpicele săniilor peste bulgării înghețați, renii cei iuți purtau rămășițele stăpânilor lor prin taigă, către rugurile funerare.

Fugeau samoezii.

Fugeau prinții ostieci cu neamurile lor. Femeile ostiece l-au prins pe unul din prințișori și-ncepură a-l scuipa strigând: „Dă-ne-napoi bărbații, dă-ne fiii înapoi”. Îi smulseră veșmintele și-i mânjiră ochii cu ciosvârte de carne de ren.

Abia apucară ulanii să-l treacă peste Irtîș pe Mametkul, ungându-i la repezeală rănile cu rășină topită de molid.

Se ridicau taberele nomazilor din stepă.

Îndrăzneții locuitori ai taigăi, aceia care ucideau ursul în luptă corp la corp, se-mprăștiară cuprinși de groază ca veverițele când ia foc codrul.

Șontâc-șontâc, răzimându-se de lance, fugea prin taigă vânătorul Iah. Fiul său Muleika pieri în luptă, nevasta Alga se pierdu — cum îi mai plângea sufletul după ei! Bătrânul câine Naian pășea în urma lui, târându-și coada.

Vogulii o luaseră la goană, urmăriți de focul nimicitor al pușcașilor.

Fugeau cei din Altai și din Barabin, tătarii din Ciata și ostiecii din Surgut, fugeau toți aceia care apucaseră s-o ia la goană. În urma lor, precum fumul pârjolului, se-ntețeau pulberea stârnită, scrâșnetul și hurducăiala carelor, nechezatul cailor și geamătul de deznădejde al celor mulți. Bătaia tunurilor încă-i mai ajungea cu boabe de plumb, cazacii urlau spăimântător în spate, trâmbițele esaulilor mugeau a biruință.

Cazacii spulberară întăriturile și-mplântară prapori cu chipurile lui Hristos și ale Precistei pe muntele Ciuvaș.

Curând, spre marea lor înveselire, cazacii auziră că, împreună cu mârzacii și beii săi, Kucium fugise călare în stepă lăsând orașul de izbeliște.

Cu mare grijă, temându-se de urzeli, pătrunseră cuceritorii în oraș, puseră mâna pe bogățiile lăsate-n graba plecării de către

tătari, dădură har Domnului și începură a trăi acolo.

36

Trăiau mereu...

37

Tiptil, cu labe moi se furișă iarna. Irtîșul zăcea smerit, prins în chingi de gheață, învelit în ninsori. Deasupra porților ca și-n colțurile zidului cetății, cazacii așezară tunuri ferecându-le în lanțuri ca nu cumva tătarii să le fure prin vicleșug. Adânciră șanțurile din jurul orașului, săpară guri de lup în jurul zidurilor așternând deasupra pleavă și spulberând zăpadă.

Crai nou plutea de veghe peste codrii întunecați. Pe turnuri se strigau străjerii, în liniștea geroasă vocile lor curate răsunau tare.

Cazacii petreceau.

Beți fiind se dădeau pe derdeluș, hohotind, din vârful muntelui, se clătinau îmbrățișați pe uliți zicând la cântece de pe Volga și Don.

Mereșceak se rotea înfoindu-și barba și, ca un armăsar stătut, bătea cu cizma în podeaua de lut:

În grădină țapul scapă în gră-ă-dină
țapul scapă,
Strică brazdele de ceapă...

Facând pereche, Eroșka dansa țigănește — *în pas de trei.* Fulgerau dinții, ochii, cerceii din ureche, se-ncoma părul bălai, tăiat castron.

Ci ghi ri
ci
ghirișori!
Dinte
dinți
și dințișori!
Soața soțu-și leagănă.
Eh
eh
eh!...
Țăndărei

muște
țânțari...

Eroșka săpă groapă cu călcâiul potcovit, în podeaua de lut și înăbușindu-se, se prăvăli în acea groapă.

Țipete-mbătate, hohot turbat:

— Ai învins, Eroșka!

— Ai bătut!

— Mai răcorește-te.

Peste-nvingător vinul era vărsat cu cofa.

Tăcut, Ermak ședea-n colțul din față răsucindu-și sfârcul ușor cărunt al mustății. Licăreau feștilele de seu, la ferești băteau în verde sloiurile ce țineau loc de geam.

Intră Timoha Dogoneai, mai-marele străjerilor și strigă din prag:

— Veniră niște inși cu piei de samur drept închinare. Să-i las?

— Unde sunt? întrebă hatmanul.

— Așteaptă la porțile orașului.

— Cheamă-i!

Venise dinspre râul Nemneanka, botezat de cazaci Demianka — venise cu daruri bătrânul cneaz ostiak Boiar. O dată cu el sosise dinspre mlaștinile Iaskalbine, cneazul vogul Ișberdei, iar dinspre râul Suklema, prințișorul Suklem trimisese un car vârfuit cu de-ale mâncării. Veniră cu plecăciune și daruri bogate căpeteniile tătarilor de pe Irtîș, cei care, de spaimă, își părăsiseră așezările și plecaseră împreună cu familiile lor în ținuturi de nepătruns.

Pe uliță cazacii fură rânduiți în două șiruri. Pentru a băga spaima în nestatornicii băștinași, hatmanii ieșiră în întâmpinarea lor purtând întregul veșmânt de luptă. Șeful străjii însoți căpeteniile și cnejii către izbă, cazacii trăgeau din pușcoace și, de groază, siberienii cădeau cu fața-n jos, se târau, cădeau din nou și, asurziți de bubuitul flintelor, cădeau iarăși.

Înspăimântați, siberienii surâdeau pierdut și se-nclinau fără-ncetare, intrau în izbă, așezându-se pe lavițe, în așa fel încât, potrivit obiceiului, să ocupe cât mai puțin loc.

Fură chemați tălmaci pentru limbile vogulă și ostiacă. Tătărăște știau ei cazacii să vorbească și singuri.

Nestatornicii băștinași îi urau bun venit lui Ermak în împărăția siberiană și se-ntreceau în a-i da vești:

— Kucium trăiește în stepele Ișime în iurte, la cneazul Elîgai...

E povârnit de tot, îl hrănesc cu sânge de ied.

— Spune Kucium: mai bine păstor în al tău popor, decât sultan la streini.

— Câtă jale peste cei din Narim! De foame și-au ucis câinii, ba unii din ei au pierit și singuri...

— La barabini un viscol le-a gonit hergheliile către Buhara. Au pierdut zece mii de cai.

— La târgu1 de iarnă din Tiumen, șamanul Aleika și-a zvârlit cușma-n sus, ea s-a prefăcut în cioară și a zburat. Nu știe oare popa rusesc ce-o fi-nsemnând asta?

— Mârza Babasan a luat-o de nevastă pe copila cneazului Kaskar. Față de toți oaspeții sosiți la nuntă Babasan se laudă: ,,La primăvară îi voi trimite lui Ermak în dar o sută de cămile de samar. În fiece samar de pâslă voi ascunde câte patru oșteni. Cazacii vor lăsa caravana să intre-n cetate, iar oamenii mei vor sări din poveri și-i vor tăia pe toți“.

— Cneazul Samar s-a dus nu de mult ca oaspete în cetățuia Turat, lăudându-se cui îi ieșea în cale: „Voi veni cu câțiva oșteni să negustoresc la Isker, voi mâna peste noapte acolo, iar în toiul nopții voi da foc prăvăliilor din bazar. Tot atunci hoarda mea va pătrunde în cetate“.

Și câte altele nu istoriseau nestatornicii.

— Dar tu, de ce taci? îl întrebă Ermak pe bătrânul cneaz Boiar.

Răspunse acela:

— Viteze țar al vitejilor cazaci, Dumnezeu ne-a dat două urechi, doi ochi și o singură limbă, ca mai mult să ascultăm și să privim, și mai puțin să vorbim.

Ermak râse pe sub mustață și-l amenință:

— Glumește, glumețule, dar să nu te-ntreci cu gluma... Vezi că-s iute de mână.

Boiar luă cuvintele hatmanului ca pe o laudă adusă șireteniei lui și rânji.

Isșberdei ținea în mâinile întinse o flintă căzăcească și tremura ca un tufiș de răchită.

— Nu te teme, îl îmbărbătau cazacii, n-are dinți, nu mușcă.

— Nu mă tem.

— Dar de ce tremuri?

— E vechea spaimă care iese din mine.

Ce mai râs, ce mai hohot!

Işberdei voi să se uite în gura ţevii ca să vadă cum se-ascunde moartea acolo, dar nici de-atâta nu găsi-n el îndrăzneală. Dădu flinta înapoi şi oftă.

— Dacă întâlni-voi urmă rusească în cale, nu voi păşi după ea, ci o voi ocoli cât mai de departe.

Cneazul Suklem, îmbătat dintr-un ulcior de rachiu fiert se tăvălea-n prag şi plângea:

— Mâinile mi s-au topit, picioarele-mi sunt ca apa... Dorm... Dorm din toate părţile... Va veni primăvara, oamenii se vor duce la gârle sau pe malul lacurilor după peşte şi paseri, iar eu voi dormi beat mort, beat mort...

Hohotiră cei hăzoşi, râseră hâtrii:

— Bea, pân-la primăvară îţi trece mahmureala.

Iată — desigur nu întocmai, dar pe-aproape — cuvântul lui Ermak:

— Grija noastră cea mare e să-i batem până la capăt pe basurmani: pe cei mai îndârjiţi şi mai crunţi să-i alungăm cât mai departe, pe cei mai potoliţi să-i speriem în tot felul, apoi bunăvoinţa noastră pogoară asupră-le pentru a-i aduce la smerenie, ca să rămână în veac sub mâna rusească, atâta cât va îngădui Domnul pământului siberian să dăinuiască şi bir să ne dea din an în an fără-ncetare... Pelîmţii nu ne plătesc tribut, ba-i mai îndeamnă şi pe alţii la atare fărădelege...

— Aleargă, Nikita, îi spuse hatmanul lui Pan, la râul Pelîm şi unelteşte acolo împotriva prinţişorului Ablai. Cată să-l ademeneşti pe Ablai şi pe fiul său mai mare, Tagai, şi pe nepoţii săi, ca şi pe cei mai de nădejde oameni ai săi, pe cei neîmblânziţi şi, odată ademeniţi, ucide-i. Averea lui — samurii şi vulpile negre adumi-le mie, iar vulpile roşii şi renii împarte-i cazacilor tăi. Oamenilor de rând însă, spune-le că-i miluiesc, alină-i şi porunceşte-le să plătească tributul în întregime, ba zi-le să trăiască aşa precum trăiau mai înainte pe cuprinsul ţării în iurtele lor. Pe şefi să-i ispiteşti cu darurile cele mai de folos. Cine-a tâlhărit — prinţul şi cei din prejma sa — aceia îşi vor primi răsplata. Asupra oamenilor de rând însă mânia mea nu se abate şi nici nu se va abate vreodată, dacă nu vor ieşi din cuvântul meu. Dacă vei da de vreo cetate mai trainică, jefuieşte-o şi pune-i foc ca noroadele să trăiască în câmp deschis sub privirile noastre.

— Am mai fost la râul Pelîm, mormăi cu încruntare către

hatman Nikita Pan și-și scărpina nasul rebegit, acum nu mai am puteri, ceata mea e mică.

— Mai du-te o dată... Și dacă nu-mi înfrângi iute pe ulușii lui Ablai, apoi porunci-voi să cucerești cu oamenii tăi și ținutul Kailar, iar mânia mea va cădea asupra-vă. Spune-le cazacilor tăi să pornească la luptă fără zăbavă și să nu-mi stârnească mânia prin neascultarea lor. Drept călăuză ți-l voi da pe nevorbărețul ăsta — și hatmanul îl împunse pe Boiar care sforăia pe-o laviță. Dacă va-ncerca să te viclenească ori să te vândă — taie-l pe loc, și să nu lunece tăișul săbiei tale de pe scăfârlia lui albită.

— Bine, hatmane.

— Mai gândesc a întări cetatea. Zidurile au putrezit la temelie, atâta-s de vechi și de clătinate, trebuie să-nălțăm turnuri noi... Găsește-mi, Nikita, dulgheri printre pelîmți. Trimite-mi aici tot câte unul la fiecare trei arcași, cu săcuri și cu toate cele de trebuință. Dacă te vei întoarce fără biruință — nu-ți voi lăsa nici răgazul de a-ți face nevoile pe țărm că te voi și trimete înapoi la pelîmți.

Nikita Pan mormăi ceva, își înfundă cușma și ieși afară din izba de primire.

— O altă grijă a noastră, rosti mai departe Ermak, este să fim sătui. Trebuie să rostuim cherhanale pe Irtîș și pe lacuri, să ridicăm hambare și uscătorii, să săpăm pivnițe pentru păstrarea merindelor, să facem o brânzărie și un cazan de fiert rachiu, să durăm pe malul lacului Iamaș o sărărie... Tu, Mereșceak, încarcă iute niște care și îndreaptă-te către iurtele din Elîșei. Odată ajuns acolo, fă numărătoarea întregului norod, ridică o fierărie de nădejde și poruncește-i lui Iakunka Svetozar să călească niscaiva pluguri și boroane. Iar la primăvară, de cum se va topi zăpada, alege pământul bun de arătură. Împarte fiarele de plug tătarilor, iartă-i de tribut și rânduiește-i pe tarlale, ca să avem în fiecare an din partea lor pâinea ce ni se cuvine... Spulberă-le tătarilor nădejdea în Kucium și fă-i să ne știe de stăpâni... Cunoscut îmi este faptul că turinții și barabinții poartă dese războaie între ei: cei tari îi asupresc pe cei slabi, iar cei slabi îi mușcă pe cei mai tari. Nu-ncerca să împiedici războaiele și gâlcevile, ba dimpotrivă, străduiește-te, acolo unde-ți va merge, să azmuți un cneaz asupra altui cneaz, un mârza asupra altuia. Lupul pe lup îl va mânca, iar pe cel din urmă îl vom birui noi cumva. Să-i stârpești pe cei neascultători până la unul, ia-le

ostateci, n-au decât să-i răscumpere. Cu aceia însă care-s credincioși și drepți, și plătesc tributul cum se cuvine, cu aceia mai prieten să fii și cată a-i îmblânzi pe toate căile — să vină chiar în oraș, la mine, și să ne dea vești despre Kucium: le voi da acelora să bea și să mănânce, daruri le voi da, îi voi lăsa să iasă din cetate când vor pofti...

— Voi face, hatmane, cum ai poruncit, spuse Mereșceak și se-nclină adânc.

Ermak îi spuse pe tătărăște mârzalei Sabanak:

— Ieri a sosit în cetate, venind din ținuturile tale, tătarul proaspăt botezat Danilka și s-a plâns: „Eu, chipurile, am trecut la credința voastră cea rusească, popa mi-a dat cizme și caftan, iar tătarii nu mă primesc în ulusul lor, ba amenință că mă vor ucide”. Ar fi bine să-i astâmperi, Sabanak pe răzvrătiții ăștia ai tăi.

— *Iararândî.* (Bine.)

— Am auzit că pe la tine sunt vânători buni și vite multe.

— Vânătorii sunt proști, vitele-s tare puține... Să mă-nec pe pământ uscat, să-mi scoață ochii un stârv de corb, dacă nu-ți spun adevărul.

— Voi trimite împreună cu tine, după tribut, doi cazaci. Adună de fiecare om însurat câte-o iapă cu mânz, patru berbeci și zece samuri, iar de la cel neînsurat — jumătate.

— Sălbăticiunile sunt mult mai rare ca-nainte. și peștele s-a-mpuținat, iar vitele sunt mai puține și ele. Am adunat cu greu ce-am adunat, și ți-am adus ție, mulți din oamenii mei au fost uciși, hatmane, iar alții au murit singuri. Dacă mint — să nu mă mai scol de pe lavița asta.

— Oamenii tăi i-au dat anul trecut lui Kucium mai puțin cu de șase ori patruzeci de samuri, și cu zece mii de piei de veveriță, vulpe albastră, castor și vulpe roșie de șubă. Tributul pe care nu l-ați dat nu vi-l voi cere, dar pe cel cuvenit să-l dați în întregime.

Uimit peste măsură de faptul că hatmanul pe toate le știa, mârza mormăi în rătăcire:

— Smulgea Kucium-han de la noi biruri și pentru bătrâni și pentru nevolnici și pentru morți. Pieile de samur le lua cu burice și cozi, cele de vulpe cu labele din față, or noi buricele și labele acelea le vindem negustorilor și ne hrănim astfel... Dacă nu mă crezi, hatmane — taie-mi răsufletul.

Ermak luă o cupă plină de rachiu tare și i-o dădu tătarului:

— Bea... Slujește-mă și nu mă-nșela căci și eu, pentru asta, pe tine și pe cei ce-ți sunt apropiați, vă voi izbăvi de bir. Hrănește-i pe cazacii mei pe care-i voi trimete împreună cu tine pentru a strânge birul, hrănește-i și păzește-i, căci și eu te voi păzi. Dacă însă vei unelti cumva, ori le vei aduce vreo obidă, ori nu vei strânge tributul în întregime, și ție, Sabanak, rău îți voi face: foc trimite-voi peste pământul tău și sabie ascuțită să se plimbe pe-ntinsul lui... La-ntoarcere să trimiți însoțitori o dată cu cazacii, din așezare-n așezare, din tabără-n tabără și din om în om.

— *Iararândî,* hatmane. Urechea mea-i ca o capcană, ce nimerește-n ea nu mai scapă.

Ermak privi la Ivan Kolțo și rosti din nou:

— Tu, Ivanușka, de cum se dezgheață apa să o pornești pe râul Konda în sus, noroadele de-acolo să le iei în stăpânirea săbiei tale și să le silești a plăti bir...

— Cum poruncești să-l strâng, tătucule? De fiecare suflet, de fiecare vatră ori de fiecare arc?

— Strânge-l cum îți va fi mai la-ndemână, doar punga căzăcească să nu sufere vreo pagubă, iar pământului aceluia să nu-i dăunezi, ba nici pe oamenii plătitori să nu-i izgonești de la noi. Ia și tu, dar lasă-le și lor ca să nu piară de foame. Cneazul Ișberdei se plânge împotriva ta. Căci, mă rog, te-ai fi năpustit împreună cu cazacii pe Konda cea mare, c-ai fi spulberat iurtele vogulilor, c-ai fi bătut de moarte mulți dintr-ai lor, iar pe nevestele și ficele lor le-ai fi siluit. Atunci chipurile i-ați șterpelit două cununi de argint, o podoabă de aur, niște lănțuge de aur, o cupă aurită, o jumătate de mie de samuri, castori și vulpi albastre nenumărate. Iar el trăiește azi de unul singur, rătăcind prin codri.... De azi îți poruncesc, Ivan, să te înfrânezi de la rele și să iei tributul cu asprime dacă e nevoie, dar dacă nu, să-l iei cu alint.

— Dacă-i pe alint, apoi nu-l poți strânge în întregime, izbucni Kolțo și se uită cu coada ochiului la Ișberdei care, beat mort, își tot bulbuca ochii, nu-s oameni, ci animale. Rătăcesc ca nebunii din loc în loc, de la un râu la altul, de la un iernat altul, n-ai cum să dai de ei și nici tribut să le iei. Lângă Kandîrbai, în așezările unde trăiau atunci, azi nu-i mai poți găsi. Nu statornicesc nicăieri, unde poftesc acolo se opresc. Iar în mlaștinile de dincolo de Konda, norodu-i de tot sălbatic: au adus tributul, au

pus grămadă vulpile și samurii pe gheață și-au pornit-o îndărăt. S-a găsit unul mai îndrăzneț, dar și ăla s-a temut să intre-n izba noastră: agățase de-o vergea niște legături și ni le tot împingea la fereastră, iar noi, ca să nu-l speriem, n-am ieșit din izbă, ci i-am pus pe pervaz, în schimb,
niște daruri.

— Cuvântul mângâios rupe și-un os, repetă Ermak. Numește douăzeci de cazaci care să fie mai dibaci și să nu fure și ia-i cu tine. Mai agață-l și pe popa Semion, că prea s-angrășat, diavolul, nici ochii nu i se mai văd. Botează-i pe voguli și pe ostieci, învață-i să spună rugăciuni, pune-i slujbași, dă-le lefuri și încarcă-i cu daruri. Spune-le cnejilor și mârzelor să treacă la credința noastră și dacă vor voi-o — să vină aici să mă slujească.

— Lupi în loc de câini să chemi la stăpâni, mormăi unul din colț.

— Și mai avem o grijă, continuă Ermak, să ridice pulberării ca s-avem mereu la îndemână praf de pușcă. Strigă-i, Mamîka, pe meșterii pulberari dintre oamenii tăi. Ia-l și scutură-l pe Iakun Zubolomîci: a umblat creangă prin multe împărății, se pricepe el la treaba asta. Iar dacă Cel Atotputernic, slăvit întru Sfânta Treime ne va ajuta să ne statornicim mai încolo, vom trimete chemători la Don și la Volga, ca să-i poftească să vină să trăiască și să se hrănească din Rusia în Siberia, oamenii de gloată, orfanii și sărmanii cei mai de jos... Nu-i de colo: să-ți cunoști de-a dreptul vecinii și să urzești un mic negoț prisoselnic cu ei. Plumb și argint, tuci și cazane, postav și ace, toate le vom schimba cu câștig pe minereuri. Ia rânduiește, Petroi Petrovici, o gramotă de chemare către neguțătorii din Buhara și Hiva. Primăvara-i aproape, veniți rogu-vă fără teamă și negustoriți fără vamă... Iar tu, Breazga, cu primele ape, ia-o-n jos pe Irtîș și pe Obi și, după ce vezi bine cum stau lucrurile pe-acolo ridică o cetățuie într-un loc ferit, de unde să poți urmări negoțul de acolo și pe negustorii sosiți și, deasemenea, să mai bagi un pic de spainã în samoezi că tare mai trăiesc departe și nu ne prea simt mâna. Negustorilor care vin din Rusia fără hârtii de vămuire, ia-le bani pentru sosire, bani pentru numărul de inși, pentru păstrare în hambar și pentru drumul de întoarcere.

Luându-și ramăs bun de la cnejii tătari, Ermak le-a spus:

— Întorceți-vă la iurtele voastre și trăiți ca și mai înainte. Mie

să-mi plătiți tribut și de mine să ascultați. Să nu cugetați a face rău rușilor și nici să nu vă țineți de rele. Vă luptați cu bărbăție pentru cinstea mea împotriva tuturor vrăjmașilor, iar care dintre voi va voi să treacă la credința cea pravoslavnică — cu bucurie îi voi primi și-i voi ierta de bir vreme de cinci ani.

Cnejilor ostieci și voguli le vorbi astfel Ermak la despărțire:

— Nici voi să nu cugetați a le face vreun rău rușilor și nici să nu vă țineți de rele. Adunați-vă în cete libere și porniți către adâncurile tundrei să luptați împotriva nesupușilor. Ucideți-i pe aceia până la unul, iar nevestele, copiii și bogățiile lor, luați-le voi și împărțiți-le între popoarele voastre. Slujiți-mi mie și rămâneți-mi credincioși, toate cele pe care le veți cuceri prin luptă nu vi le voi lua, ba voi mai da și de la mine. Trăiți fiecare la locul său și după voia sa, tributul să-l strângeți potrivit cu oamenii, cu averile și cu putințele...

Hatmanul primi darurile și le dădu în schimb noilor supuși, pentru a-i câștiga — șiraguri de mărgele colorate, inele de cositor, amnare și zăbale pentru cai, piepteni de aramă, câte-o măsură de postav și-un sac de grâu — lăsându-i pe toți să plece liberi și nevătămați.

38

Călăreau cazacii prin stepă, prin taigă, prin tundră, alergau în sănii trase de câini și reni, pluteau pe râuri și nicăieri nu stăteau mai multă vreme, ba iute-iute s-au supus ei înșiși obiceiurilor siberiene: se dezvățară să mai facă baie, la o adică mâncau mortăciuni și pește stricat, animalul vânat îl împărțeau cu câinii, erau sătui datorită birului, puștii și lațului.

Cazacii nu făceau nicio muncă. Pentru ei munceau neamurile aduse din diferite locuri: cărau lemne, ridicau hambare și uscătorii, coseau iarba, dezbușteneau jariștile curățind pământul pentru ogor, ridicară o temniță și-o înconjurară cu gard, croiau drumuri în stepă, ridicau poduri peste bălțoace, agățau de copaci semne de cale de-a-lungul potecilor din taigă. Dincolo de oraș fumegau cuptoarele olarilor și cătrănarilor. La vad, moara cea nouă necheza ca o iapă. Pe mal luntrierii construiau luntri, femeile tăiau și uscau la vânt peștele, tinerii împleteau plase din păr de cal. Vistavoiul rus, cu pipa-ntre buze, pășea printre neamuri cu biciul în mână. Din pricina acelor grele munci, numai

într-o primăvară mai mult de o sută de inși fugiră, câțiva muriră de foame, iar șase își luară viața.

Hoarde de țânțari asediau orașul. Pe uliță și prin curți abureau împuțiciuni, baligi, conuri de brad. În izbe și în bordeie sub paturi se-ncolăcea fum acru. Ca să scape de țânțăret, omul, câinele și orice animal se vârau în fum și-n foc. Ardea taiga, pătând noaptea cerul cu lucirile incendiilor din depărtări. Neguri de fum putrezit veneau dinspre mlaștini. Chinuiți de tuse cazacii se povârneau de fierbințeală.

Posomorât, popa Semion lua izbele la rând.

— Gluma se-ngroașă. Boală diavolească a fost trimisă asupră-ne. Tătarul Ivanka, proaspăt botezat, cel care venea mai ieri cu blăni de vulpe roșie, mi-a spus: „Vraciul Aleika din Konda colindă iurtele, vrăjește și sună din tobă chemând diavolii și grele boli năpustește asupra rușilor, făcând farmece de muscă vie. Pe vine se-așază musca vrăjită, apoi acela începe să zbiere, să se zbată și moare iute“.

— Roagă-te, popo, de Sfântul Nicolae. Oare el, milostivul nu-i poate dovedi pe zeișorii lor?

— Zeii lor nu-s puternici, dar șaitanii sunt... Prea mulți șaitani, nici nu mai știi pe care să-l ocolești.

— Roagă-l cu mai multă osândire pe Sfântu. Se va descurca el.

— Mă rog zi și noapte fără-ncetare, mi-am făcut cucui în frunte. Dar, poate vreunul din voi, băieții mei, vrea să plece să-l caute pe acel păcătos.... Se-aude că e acum prin ulusele tabarine...

Hatmanul Mereșceak adună câțiva cazaci și se pregăti iute de drum. Veni la popa Semion:

— Binecuvântează, părinte, plec să-l vânez pe vrăjitorul Aleika.

— Cu Domnul. Popa-i blagoslovi pe aceia ce plecau de bunăvoie și începu a le istorisi despre calea către Tabarî: Dacă treci de râpa Ursului dai de o jarișe, după jarișe urmează un codru, după codru o mlaștină, după mlaștină o așezare de voguli. Să-nnoptezi la bătrânelul acela chior cu o fată, una ne-gricioasă, veselă nevoie mare, are un neg pe nas, ce mai fată! Foc, nu alta!

— Da’ tu, părințele, de unde-o știi pe fata aia? întreabă hatmanul.

— Păi n-am dormit eu două nopți întregi cu ea, atunci când am fost să-i botez pe kondini, ba i-am mai dăruit și un inel de aramă. Își propti popa mâinile în șolduri și hohoti cu desfrânare.

Mult mai rătăciră prin ținuturile tabarine Mereșceak și cazacii săi, dar îl prinseră pe vrăjitorul acela și-n lanțuri îl aduseră în oraș. Începură a-l pune la cazne. Aleika spuse: „De vrăjit vrăjesc eu, dar n-am nicio putere împotriva zeilor voștri. Boala au trimis-o asupră-vă tătarii din Ciulîm“. Cazacii nu se mulțumiră cu un asemenea răspuns și începură a-l lovi crunt pe vrăjitor, iar popa Semion îi dădu să miroasă hrean. De scârbă, Aleika scoase un nechezat ca de cal și-și dădu sufletul.

Ivan Kolțo plutea în jos pe Irtîș către ostrogul lui Racia unde se afla cel mai însemnat idol ostiak Racia. În fiecare primăvară neamurile se adunau în jurul lui și ardeau jertfă. Nici n-au apucat cazacii să se apropie de acel loc, că ostiecii începură luptă cu arcuri și sulițe împotriva luntrilor dar — norocul cazacilor, fură bătuți, fugiră în taigă și luară idolul cu ei. Trecu Ivan Kolțo de iurtele Tingale, de cetățuia Narîm, unde găsi locuințe, acolo îi îngenunche pe toți locuitorii jefuindu-i de tot ce aveau. Se abătu asupra ținutului Kolpuhovo, asedie cetățuia Samara — acolo îl împușcă pe cneazul Samar și așeză în locu-i pe cneazul cel supus Alacei.

Cazacii prindeau pește în lacul Alabaț, noaptea Mamektul se năpusti asupra celor adormiți și tăie douăzeci de capete. Cuprins de mânie cumplită Ermak porni cu întreaga drujină în goană după tătari, îi ajunse, îi bătu, dar Mamektul șterse putina din nou.

Semibratov și Petroi Petrovici duseră la Buhara gramote de chemare, ca neguțătorii din Buhara să vină în Siberia pentru a purta negoț. În stepele Ișine, hanul Kucium îi prinse pe trimiși, îi ucise, iar scrisorile le arse.

Sotnicul Busîga pătrunse cu câinii în tundră. Pe drum năvăli asupra cazacilor o haită de lupi albi, încă nemaivăzuți care au sfâșiat toți câinii — cazacii rămaseră pedeștri — în deșertul de zăpadă. Multora din ei le-nghețară nasul, mâinile și picioarele, până când au izbutit s-ajungă la o tabără de samoezi.

În urma unui denunț al mârzei Basandai, șef supus, cazacii îl pândiră pe Mametkul pe râul Vagai, pe ulanii acestuia îi uciseră, drept răzbunare, iar pe el însuși îl prinseră și-l aduseră în fața ochilor cumpliți ai lui Ermak: multe rele făcuse acel nepot al

hanului, călărind în jurul orașului.

Ne putem închipui întâlnirea:

— Iată-l prins, pe temutul ins? îl întrebă hatmanul pe viteaz.

— Am să fug.

— Unde să fugi?... Siberia-i rusească.

— Voi ridica neamurile. Siberia va fi a mea.

— Neamurile le-am pus la chinuri, nu se vor ridica la chemarea ta.

— Piatra poate zace multă vreme-n apă, dar, scoate piatra, lovește piatra și va scânteia.

Ermak râse și lovi cu palma țeava ghintuită a pistolului.

Mametkul începu să se laude cu tăișurile siberiene.

— Nu se va da-napoi sabia mea din fața săbiei tale, spuse Ermak și, zvârlind în aer un ban de aur îl despică din zbor.

Un esaul îi aduse prinsului sabia. Ochii tătarului scânteiară. Sumecându-și mâneca, el zvârli un măr în sus, îl reteză din zbor în două și, mai înainte ca jumătățile să se desfacă, izbuti să le reteze din nou: mărul fu despicat în patru părți aidoma.

Ermak porunci să i se aducă un fir de păr din coada unui cal. Încinse strâns cu firul acela o scândură netedă și, lovind din umăr, despică părul de-a lungul în două.

Mametkul apucă același fir de păr și-ncercă de câteva ori să-l așeze pieziș peste tăișul săbiei sale: firul se despica de parcă-ar fi fost atins de flacără.

Ieșiră din izbă în curte: încercară să vadă cât de tari sunt tăișurile.

Ermak lovi cu tăria pe jumătate: capul taurului căzu secerat.

Mametkul apucă sabia hatmanului și, cu sabia lui o tăie ca pe o surcea, aruncă mânerul la picioarele hatmanului și, lovind cu șuier reteză dintr-o lovitură două capete de cazaci de prin preajmă, luând-o apoi la fugă. Glonțul hatmanului îl ajunse: tătarul rămase atârnat de țărușii îngrăditurii. Îl vindecară, îl puseră-n fiare și-l trimiseră la Moscova. Acolo fu îmblânzit: până la sfârșitul zilelor sale Mametkul îl sluji pe țarul rus în oastea rusă. În o mie cinci sute nouăzeci luă parte la campania din Suedia, iar mai târziu, sub Boris Godunov, luptă împotriva tătarilor din Crimeia.

Sotnicul Artiușka Kibir pluti cu două luntri către vărsarea fluviului Obi în căutarea unui drum pe mare. Apele de primăvară și vânturile îi mânară pe cazaci în plin ocean, unde pieriră

printre gheţuri.

Bogdan Breazga pluti în jos pe Irtîș supunând și silind să dea tribut ținuturile ce urmează: Nazîm, Nemian, Ariamzian, Naţţin, Karbin precum și cetăţuile Uvaţ și Turtas. Lăcomia îl duse pe Breazga departe de fluviu, multă pradă luară cazacii, dar la-ntoarcere se rătăciră prin mlaștini, își mâncară câinii, carâmbii cizmelor, curelele, părăsiră toate cele prădate și ajunseră în oraș goi și desculți, tot o bubă din pricina ţânţarilor.

Vânătorii unei așezări plecară cu mic, cu mare în taigă la vânat lăsând acasă doar femeile și bătrânii. Se iviră strângătorii de bir: Golovin și încă cinci alții. Tot așteptându-i pe vânători cazacii băură rachiul adus tot de ei, dădură fetelor să bea și le scoaseră goale afară din bordeie umblând la ele care cum voia și mari necuviințe născocind. Una din fete ieși pe potecă, făcu un om de zăpadă, vârî un cuțit în inima omului și-l lăsă acolo. La-ntoarcere, vânătorii dădură peste omul de zăpadă pricepură cum stau lucrurile, se furișară până la casele lor, îi tăiară pe cazacii beți și-i aruncară în mlaștină.

Hatmanul Mihailov și ceata sa o luă în sus pe Irtîș și cuceri ținuturile Kudraţ și Salin. Atât cât le-a îngăduit dumnezeul lor tătarii s-au mai apărat, dar rușii i-au înfrânt și pe mulți i-au ucis din pricina cerbiciei lor luând pradă cu nemiluita. La câtva timp după aceea sosi în acele locuri hanul Kucium cu ulanii săi și, pentru a răzbuna faptul că cei de o credință cu el s-au supus cazacilor îi ucise și-i jefui pe cei rămași, ba le distruse și așezările. Pustii rămaseră ținuturile Kurdaţ și Salîn.

Ermak însuși o luă pe râul Tavda, dând a cuceri cetăţuia Labuti. Trei zile roiră cazacii în jurul acestei cetăţui fără a o putea lua. Esaulul Ostașka Lavrentiev legă o frânghie de un cârlig de fier și se furișă pe lângă zidul cetății, în timp ce cazacii se puseră pe miorlăit, pe fluierat și pe lătrat. Inimi simple, vogulii se-mbulziră pe creasta zidului minunându-se. Ostașka zvârli cârligul și smulse unul din ei.

Pus la cazne, limba mărturisi:

— Aveți un zeu bun, d-aia sunteți tari.

— De unde l-ați luat?

— E vechi, tătucule. Turnat în aur, are ochi de piatră verde și-i așezat într-un hârdău cu apă. Șamanii le dau ostașilor să bea din apa aceea, iată de ce sunt puternici. Duceți-vă acasă. Nu veți putea lua cetatea.

— O voi lua, spuse Ermak și, îmbrăcând zdrențele prinsului, pieri în noapte. Spre dmineață se-ntoarse în tabără și scuturâ din sacu-i de piele idolul de aur mare cât un pumn.

Porniră la asalt.

Vogulii săreau zidurile și fugeau. Crunt măcel începu în cetatea aceea. Nevestele și copii, înlemniți de spaimă, urlau rătăcind printre picioarele luptătorilor. Arseră cetatea, îl înecară pe cneazul Labuta și plutiră mai departe.

Ermak cuceri Koșuki, Kandîrbai și Tabar, stârni groază pe întreg pământul din acele părți și puse bir. Pluti apoi hatmanul pe Obi, jefui casele din acele locuri și puse oamenii să-i plătească bir. Ostiecii băștinași au obiceiul de a se muta primăvara de pe malul fluviului spre lacurile și limanurile lăturalnice, găsind acolo hrană mai îndestulătoare de pe urma peștilor veniți a lăsa icre. În verile cu țânțari ostiecii se duc împreună cu toate vitele și turmele lor pe malurile Oceanului Înghețat, unde țânțăretul nu-ndrăznește a-i urma. Ermak însă, necunoscând acele obiceiuri, pluti pe fluviul Obi câteva sute de verste, fără să întâlnească vreun suflet viu și, văzând cu amărăciune că pământul acela nu-i bun de nimic, se-ntoarse la sine în cetate.

În urma cetelor venea popa Semion și-i creștina pe siberieni.

Departe, pe cuprinsul taigăi și tundrei își presărară turlele cetățuile supuse — câte-o izbă-două și-un hambar de paiantă. Aici aduceau neamurile — de două ori pe an — birurile.

Foametea și vânturile aducătoare de boli, cutreierau țara ca un tremur. Ici-colo izbucneau răscoale, dar siberienii nu știau cum să cucerească orașele tributare; deasemenea, aflând pe pielea lor răul armelor de foc, ei se temeau să se apropie de întărituri și, ochind de departe, slobozeau săgeți și fugeau.

Gândeau că urgia căzăcească va lua sfârșit.

Stepa mai ținea piept cât de cât, dar tundrei și așezărilor învecinate tare le era greu. Turmele se răriră, ba chiar pieriră cu totul, focurile vetrelor se stinseră, locuințele fură acoperite de zăpadă.

Cnejii ostieci, ajunși la sapă de lemn, rătăceau împreună cu familiile lor printre bordeiele rămase și trăiau din milostenie. Unii din ei, smulgând averi fugeau spre lurga, Mangazeia și spre gurile Lenei ori Eniseiului. Alții se tocmeau în slujba hatmanilor și dădeau pe nimic libertatea și îndestularea neamurilor lor.

Dincolo de râurile Ciapur Iagan și Sosva se risipeau voguli ca

să dezvețe a ara pământul, să uite fierăritul și scoaterea minereului, să nu-și tulbure limba cu vorbe streine.

Vânătorii cei mai puternici fie că fuseseră uciși, fie că rătăceau în însingurare — tolbele lor goale se bălăbăneau, n-aveau puteri pentru a mai vâna sălbăticiuni ori paseri.

Se stinse și dârzenia neamurilor siberiene, doar în basme și legende mai pâlpâie pentru noi răsfrângerile vechii faime — așa a strâns sub aripa sa cântecul, veacuri de-a rândul, pe cei mai viteji.

39

Se-nstăpânise iarnă necuprinsă și adâncă.

Ermak rosti, cuprins de jale:

— Siberia-i goală... Ce să facem? Hambarele sunt pustii... Cu ce ne vom hrăni oamenii, gândiți-vă! Gropile cu verdeață-s goale, muniții ne-au rămas prea puține... Gândiți-vă, cu ce vom lupta?

Oamenii tăceau, își adunau gândurile.

Ermak:

— Nu prea vor siberienii să trăiască sub stăpânirea cazacilor: fug înspre Mangazia, o șterg înspre Altai și Semirecie. Iar noi, fraților, nu prea mai avem puteri: unii au pierit, alții au fugit, alții s-au stins fie din pricina bolilor, fie din aceea a vrăjilor magilor basurmani. Numai de n-am ajunge să zăcem aci până ce fiarele îi vor sfâșia pe cei rămași.

Oamenii se priviră între ei și rostiră:

— Siberienii—vicleni mai sunt!

— N-am ucis destui.

— Tu, Nikita, ești gata să-i mănânci pe tătari de fripți, dar cruzimea ta pe mulți i-a înspăimântat.

— Tacă-ți fleoanca, prostălăule!

— Nu v-abateți!

— Nu bateți câmpii, fraților!

— Puțini am mai rămas!

— Da, ar mai trebui să vină niște ruși.

— Dar trâmbițașii noștri?

— Am trimes trâmbițași pe Don și pe Volga. De două ierni nu le-am mai dat de urmă.

— Au fugit.

— Și veni-vor aci nevoiașii din ținuturile de jos. Niciun folos de

pe urma lor, doar că va fi mai vesel.

— E-eh!

— Bine-ar fi, cinstiți hatmani, să mergem la țar să i ne plecăm, de mâncare să-i cerem, merinde crude să-i cerem, oameni pentru Siberia să-i cerem...

— Mult te-ai mai gândit, cap smintit! Veni-vor voievozi să joace pe oasele noastre, ședea-vor aici și bărbile lor vor crește. Nu ți-e ciudă?

— Ba mi-e ciudă, moș Sarkel, mi-este!

— Ce-avem noi cu țarul, fraților?

— La ce să ne mai rugăm Domnului, dacă nu ne miluie?

— La răscruce cu el și cu toți ai lui!

— În lături, împieliților! Nu-l ponegriți pe țarul pravoslavnic! Bun e, rău e, dar e de-aceeași credință și țară cu noi?

— N-ai prea fost, barbă de țap. ce ești, ferecat în turnul de cazne, altfel ai vorbi altminteri!

— De-ajuns cu gura! La treabă!

— Ce treabă?

— Să ne tragem înapoi spre Volga și să ne ducem cumva veleatul acolo.

— Iar Siberia? S-o părăsim?

— Ducă-se!

— Ba nu, fraților! Păcat de-o astfel de bucățică!

— Dacă nu ne va fi nouă de folos, apoi va fi urmașilor noștri. Ce-am cucerit prin sabie, al nostru rămâne!

— Al nostru!

— Păcat ar fi să lăsăm Siberia. Cât sânge de-al nostru a curs aci!

— Bine-ar fi, Mikolka, să fugim la Volga...

Nu o zi, nu două, tot cugetară cazacii și, venindu-le mintea la cap, hotărâră nu fără părere de rău să trimeată Moscovei blăni de samur drept închinare.

Traseră hatmanii la sorți, căzură sorții pe Ivan Kolțo și Mamîka.

— De ce tocmai eu? gemea Mamîka. Cum o fi pe-acolo, pe la Moscova?.. Cioroiul ce cată la țar în palate?

— Nu te pierde cu firea, Mamîka, rosti Ivan Kolțo cu semeție, nu-i rău să stai de vorbă cu țarul. Avem caftane de aba și minte de catifea. Dacă ne vom întoarce vii, primi-ne-vor cu cinste tovarășii. Dacă pieri-vom...

— N-aveți decât, *iakar mar,* râse Ermak, vom veni la mormântul vostru, vom lua câte-un pumn de țărână și vom cânta la irmoase... Așa să-i spuneți: „Noi, cazacii de pe Don și de pe Volga, Siberia ți-o aducem, tătucule-n dar!“ Ci plecați-vă cât mai des, căci țarului îi place închinarea neînfrânților.

Pregătirile n-au fost îndelungi: hatmanii încărcară o caravană cu câini și reni, luară merinde pentru drum, încărcară blănile de samur, iar Ivan luă pentru cin trei cazaci.

— La drum, fraților!

Isberdei șfichiui din nagaică și urlă:

— Ei-la!

Renii și câinii se smulseră și pieriră ca înghițiți de vânt. N-apucară însoțitorii să clipească din ochi că-i și pierdură din vedere.

Iarna se-ntețea
ninsoarea cădea
ochii podidea...

Izgonită pe ghețuș, zăpada curgea foșnind precum apa. Parcă jucau iezi de nea.

Câinii sorbeau din goană fulgii cu limbile lor fierbinți. Renii goneau la trap grăbit, înveliți în abur. Capul descoperit al lui Isberdei era plin de pulbere ninsă.

— Ei-la!

El îi însoți pe cazaci până dincolo de Brâu, de unde-ncepea țara rusească și se opri.

Mai departe porniră călare prin văile largi.

În frunte, netezind drumul, alergau cinci troici goale.

Călăreau aprig.

Căliți la ger, vizitii, când se-apropiau de-o groapă, fluierau atât de tare că urechile cazacilor înlemneau. Alți vizitii la auzul fluieratului veneau cu cai odihniți.

Trimișii înghițeau în mare grabă kașa, își umpleau burțile și dă-i drumul!

Drum pe câmp, drum prin pădure, ravină, râpă, mlaștină, colină, și-n vârful colinei un tufiș gol, ca o coamă de lup. Sate străvechi dormitau potopite-n zăpadă, din nămeți răsăreau când ici, când colo șomoioage de paie putrede ori coșuri de izbă, fumegate. Luna topea plaiurile înnegurate, peste codrii înnegriți ardeau stele reci.

Întinderi... Acolo se-neca privirea și tresălta de bucurie inima,

hrănită cu întinderi. Mirosea dulce sudoarea cailor. În urma săniilor alergau haite de lupi, umbrele piezișe ale lupilor zburau peste zăpezi. Cazacii îi asurzeau trăgând cu tunul luat de drum.

Marele drum al Moscovei purta ca un fluviu călăreți, pedeștri, caravane de negustători. Dinspre nord soseau caravane cu pește, inuri și piei. Le-nsoțeau bărbați voinici, cu bărbi bălite ca măturoaiele de baie. Săniile fură întrecute de-un atelaj iscusit lucrat în cupru și încrustații de os. Stăpânul lui era un negustor — cumpărător. Pe catâri mănăstirești prea grași șovăiau monahi cerșetori cu mutre roșii. Zornăind din lanțuri se târau iurodivii, cu pieptul semeț dezgolit în ger și viscol. Un boier cu familia lui mergea-n pelerinaj într-o sanie atât de largă încât cinci oameni se puteau culca și dormi în ea. Soli iuți alergau de la un oraș la altul. Dinspre Rusia rătăceau ostași schilozi, cerșetori, oameni fără casă ori muncitori cu ziua din ținuturile Everului, Vologdei și Vladimirului.

Moscova fulgeră din cupolele de tablă ale bisericilor.

În zori trecură de posturile de pază.

Capitala dormea învăluită-n promoroacă. Ulicioare strâmbe zăceau înecate-n zăpadă. Curțile erau împrejuite cu zaplazuri de bârne sau nuiele. Prin curți behăiau oi, strigau cocoși, mai lătra careva cuvinte dimpotrivă. La răscruci, lângă fântâni, strigau fete tinere, în jur de troace înghețate se-mbulzeau vite și cai. În pridvoare se buluceau, vuiau cerșetorii. Agale, locuitorii Moscovei se-ndreptau spre biserici înveșmântați în șube, strânși în centuri jos de tot chiar peste dos. Zidul Kremlinului tot se mai construia, după ce fusese distrus de tătari: pe malurile râului Moscova zăceau grămădite stive de cherestele și coloane de cărămizi arse.

Cazacii priveau uimiți.

Intrară-n paraclis, aprinseră câte-o lumânare și se rugară în grabă. Apoi o cotiră spre cârciuma de alături. Acolo domneau duhoare și căldură de nesuportat, trăsnea a usturoi, a pâine râncedă și-a ceapă prăjită. Băură ca să capete curaj. Ivan Kolțo îi dăscăli pe ceilalți:

— De va-ntreba țarul câte ceva, mormăiești tu-n barbă, scânceșste, dar glas să nu dai. Un cuvințel necuvenit dacă scoateți, țarul se mânie, iar eu am parte de cnut.

Cârmaciul care-i luase pe cazaci drept negustori îi provodi până la sanie făcând temenele.

Vizitiul prinse hățurile:

— Di, focoșilor!

Din prostie și neștiință întreaga caravană o luă drept către pridvorul înalt și cioplit al palatelor țarului, fapt care se socotea o încălcare a demnității curții împărătești:

Ivan Kolțo porunci:

— Ia tușiți, trageți-vă nasurile!

Își șterseră cu zgomot mare nasurile, își scuturară pâslarii și suiră în pridvor.

În poartă se ivi capul streliților și zbieră:

— Căciula!

Priviră unul la altul și-și scoaseră încet căciulile.

— Unde?

— La țar.

— De unde și cine sunteți?

— Soli din Siberia.

În tinda întunecoasă tropăia straja, vreo doisprezece ruși, toți tuciurii și îmbrăcați în caftane bine croite de culoarea zmeurii.

De după o ușă crăpată se ivi mutra ca de vulpe a unui diac.

— Cine face zgomot?

— Cazaci.

— Sfinte Iisuse! Pe cine voiți a vedea?

Învățat de capul streliților, Ivan Kolțo, de data aceasta cum se cuvenea:

— La marele țar și domnitor Ivan Vasilievici venim cu vești bune, noi cazacii de pe Don și Volga.

Diacul îi mai privi o dată și pieri, iar șeful gărzii îi rugă pe cazaci să-și scoată armele. Îi dădură pistoalele și ghioagele, dar sabia nu și-o scoase niciunul. Se luară la harță. Egorka Pomoreț, bătându-se-n piept atât de tare încât îi răsuna ca o trâmbiță, începu să vorbească de gloria cazacilor. Din încăperile dinlăuntru ieși un boier, mirat de zgomot și, întrebându-i din nou pe cazaci despre toate, îi liniști, le spuse că nimeni nu poate pătrunde cu arme la țar, porunci să li se lase săbiile și-i călăuzi în anticameră.

Mare jale se abătuse asupra Moscovei țarului. Ultimele războaie pierdute ruinară în cele din urmă visteria, negoțul se zdruncină, — cele mai multe prăvălii din Kitaigorod fură bătute-n scânduri, ajunși în sapă de lemn negustorii fie că zăceau prin temniți, fie că fugiseră. Incendii năprasnice pustiiră cartierele

Iauza și Zamoskvorecie, câini sălbăticiți rătăceau printre ruine, căutând și înghițind carne arsă de om. Temându-se de foamete poporul se-mprăștie peste tot în afara Moscovei. Cazacii veniră la timp cu vești din Siberia.

La masă, înveselindu-se, țarul îi întrebă în amănunt despre trebile siberiene și le turnă oaspeților în cupe vin tămâios.

— Am fost, stăpâne, în toate slujbele și slujbulițele tale — și pedeștri și călăreți și corăbieri și tunari la asediul Kazanului, și la ridicarea cetăților și la strângerea birului, am fost tâlmaci, călăuze, am cercetat pământuri noi, i-am adus pe necredincioși în puterea mâinii tale...

— Mi s-a adus la cunoștință, cum voi, din cuget rău și multă pângărire a sărutului crucii, i-ați jefuit pe negustorii de pe Volga, pe trimișii noștri i-ați ucis, târgurile și ostrogurile ba chiar și satele cele mai sărmane le-ați ars, visteria noastră ați secat-o și mulți creștini pravoslavnici ați tăiat fără a cruța și pruncii, ba multe alte necuviințe ați făptuit..

— Noi, Măria ta, faima noastră cea rea am spălat-o în sânge și cu slujba noastră. Și sângele, și bucuria, toate de dragul slujbei, iar de data asta iartă-ne, Măria ta...

— Dumnezeu fie cu voi, vă iert! Vă acopăr toată vina voastră cu milosârdia mea. Cum, prin voia lui Dumnezeu, ați pus mâna pe împărăția Siberiei, voi trimite la voi un voievod cu oaste, popi, icoane, cărți și clopote, precum și toate cele de trebuință pentru înălțarea unei biserici. Întăriți-vă în credința voastră. Credința noastră pravoslavnică întru Hristos — este o credință a credințelor. Slujiți-mă cu toții și fiți gata să-i loviți pe dușmani, pe cei nesupuși și pe trădători, pe cei care cu relele lor gânduri m-au prins ca-ntr-o pânză de păianjen... Se spune că țara aceea care nu se ține de obiceiurile sale, n-are viață îndelungată.

— Pentru tine, Măria ta. și pentru credință vom sta neclintiți, lupta-vom până la moarte împotriva dușmanilor tăi, a nesupușilor și trădătorilor!

— Vă mulțumesc pentru vitejia voastră. Există o dreptate a lui Dumnezeu, iar cinstea țarului iubește dreptatea. Voi, hatmani și cazaci, să țineți minte că v-ați legat să luptați pentru țar și pentru credință, să nu uitați luptele și strădaniile voastre din trecut și sângele căzăcesc vărsat în Siberia — și să trăiți în pace cu voievozii mei, întărindu-vă dimpreună împotriva tătarilor, cât vă va ajuta Atoatemilostivul. Pe oastea mea să nu vă bizuiți prea

tare. N-am oaste: mi-au pierdut-o toată voievozii cei proști.

În ochii țarului luci o lacrimă. Lăsându-și capul în piept, păstră câtva timp tăcere, apoi rosti iarăși:

— Grijă avem de băile de aramă. Aducem aceste minereuri din alte state, dar și noi avem destul. Le-am poruncit negustorilor Stroganov să le caute, dar ei nu le-au găsit și trăiesc pe pământ dăruit, nu puțin câștigă de pe urma negoțului, dar nu arată niciun zel pentru mine, pentru țar. Știu că Siberia e un pământ bogat. Cercetați cu osârdie acele pământuri și spuneți-mi mie. Stroganovii fac în taină negoț rodnic, iau blăni de samur pentru nasturi de tablă, pun mâna pe pământul băștinașilor și-mi ispitesc oamenii de aici din Rusia, vor să fie ei înșiși țari... Am văzut blănurile pe care mi le-ați adus, — bune blănuri, de mult n-am mai ținut în mâini asemenea blănuri. Vă mulțumesc pentru daruri. Nu vă voi uita, veți primi daruri pentru toate și leafă vă voi da, dacă nu veți isca răzvrătiri și tulburare. Și dacă veți duce lipsă de ceva: de veșminte, de încălțări, de muniții, — vă voi da de toate și Stroganovilor le voi scrie... Alexei! strigă țarul și ciocăni cu cârja în zid.

În ușă se ivi Adașev în scufă de monah îndesată până la sprâncene.

— Alioșenka, i se adresă țarul, dă poruncă visteriei să trimeată întregii cete a lui Ermak leafa pe un an. Cazacilor câte cinci ruble de cap, sotnicilor și esaulilor câte zece ruble, iar hatmanilor câte cincizeci. Trimite postav tuturor pentru nădragi și caftane. Îi voi dărui lui Ermak șuba mea și o armură bună și o sabie de Korasan. Spune-i diacului Lukașka să-i dea hatmanului Ivan Kolțov doi funți de tămâie și patru zeci de puduri de pulbere, un butoiaș de vin bisericesc, o ladă cu lumânări de ceară și o sută de puduri de plumb. Pregătește o gramotă de drum: poruncesc să fie lăsați hatmanul Ivan Kolțov și tovarășii săi să treacă pe pământul Siberiei, și să meargă prin Vologda, Totma, Ustiug. Să trimiți însoțitori o dată cu ei, din oraș în oraș, atâția câți va fi nevoie ca să poată călători fără teamă de furi. Și hrana să li se dea lor și cailor lor ca să fie sătui și să nu sufere de nicio lipsă pe drum. Cârciumile din drum să le dea vin cât le e pofta.Voievozilordin ostroguri scrie-le cu osebire: hrana, caii și însoțitorii să li se dea cazacilor fără întârziere ca să nu întârzie și să nu-ntâmpine greutăți în niciun oraș. Du-te!

Adașev se înclină și ieși.

Țarul — cazacilor:

— Găsiți-i în Siberia pe cei rătăcitori și statorniciți-i cu biruri în așa fel încât să nu mai fie fugari ori nestatornici. Poporul și barba sunt deopotrivă: cu cât mai mare-i tunsoarea cu atât crește mai deasă. Birurile să le trimiteți sub pază puternică în fiecare an de Blagovești enie. Știu că vi s-au pus în spinare păcate cu duiumul, cine-și va mai aduce aminte de trecut să i se scoată un ochi. De acum încolo mă veți sluji fără ocolișuri. Vă dăruiesc cupa mea de argint: să beți din ea întotdeauna și să vă amintiți de mine. Dacă însă vă veți pleca în fața mea, dar veți gândi să ieșiți din vorba mea ori din nou veți începe a tâlhări atunci și alintul meu nu va mai semăna a mângâiere...

Se nimerise a fi o zi de post. La masă au fost aduse papară acrită, un castron cu varză murată, kașă cu ulei de cânepă și prune ungurești, uscate.

După ce au prânzit la țar, cazacii, plini de bucurie, se duseră la cârciumă să mai prânzească o dată.

Vestea despre cucerirea Siberiei s-a răspândit iute în Capitală. Bisericile sunau clopotele mari. Poporul se-ndrepta buluc către Kremlin ca să-i vadă pe trimiși. Negustorii nu-și mai simțeau picioarele de-atâta alergătură prin întreaga Moscovă pentru a-i găsi pe cuceritori.

Iar cazacii, ca la botez, mergeau din tractir în tractir, bând peste tot rachiu și neplătind un ban, ba chiar se luau la bătaie cu haimanalele de prin cârciumi. Așa, de pildă, era o cârciumă pe-un dâmb la malul râului Iauza. Ațâțat fiind, Mamîka se propti în acea cârciumă și o prăvăli sub dâmb cu bețivii ei cu tot.

Multe mai făptuiră oaspeții până când se ridicară și p-aci ți-e drumul.

Drum peste plaiuri
drum prin codri
hârtoape
bufnet
mlaștini
râpe...

Ba chiar prin Rusia au călătorit cu mare zurbă. Jefuiră un sat pentru a vinde-n alt sat cele jefuite, cu jumate preț. Lângă Totma răscoliră cuibul schilavului prinț Kubasov și, cu ajutorul bâtelor îi stoarseră bătrânului două sute de ruble. La Ustiug

împușcară o strajă, vizitiilor nu le dădură niciun ban, ba încărcară o sanie plină cu fete frumoase și le legară cu frânghii — mânau frumusețea rusă în Siberia, de prăsilă.

Lătrat de câine, beznă cumplită.

Zgâlțâiau porțile.

— Deschide!

Liniște.

Smulseră porțile din țâțâni, sparseră ușa cu ghioagele.

— Noroc, stăpânule! Prăjește-ne un purcel, taie gâscanul.

În fața lor stătea un mujic pe jumătate gol ținând o surcea aprinsă în mâna-i tremurătoare și mormăind încruntat:

— Gâscan, purcelan... numai pleavă mai avem.

Biciul șuieră, mujicul puse mâna pe topor.

— Astâmpărați-vă cazacilor!

Prin mahala țipete de femei, larmă. Clopotele bat din plin. Gândind că-i de rău, din întreg ținutul se-ndreptau către mahala, călare sau în sănii oameni cu topoare, cu furci, cu sape.

Cazacii se-ncuiară în izbă unde rămaseră asediați, două zile, pân-ce li se termină rachiul. Apoi hatmanul ieși în prag cu o hârtie în mână:

— Ukazul țarului.

Mujicii care se-ncălzeau pe lângă focuri își scoaseră căciulile și tăcură încruntați.

Popa citi cu glas tare gramota. Cuprinși de spaimă, mujicii se-mprăștiară. Dar starostele mahalalei, un bătrân cu părul alb îi spuse hatmanului:

— Nu vă jucați, pravoslavnicilor, că de nu, vii din pădurile noastre nu veți mai ieși.

— Dar de ce, moșulică, nu țineți voi nici bordel, nici crâșmă?

— Trăim în legea părinților și moșilor.

Fluierară și porniră mai departe.

Și multă vreme oamenii acelei mahalale oftară amintindu-și de cazaci.

— Doar cinci au fost, dar câtă lume au băgat în sperieți!

— Ei, vezi mata, drăguță, nu puteau trece în liniște: erau cei care au biruit Siberia.

— Nici când a dat ciuma, poporul n-a cunoscut asemenea urgie. Slavă Domnului c-au fost doar cinci și nu o drujină întreagă. Sunt mai răi ca hoarda tătărască.

Goneau aprig, dar zvonul gonea și mai aprig: oamenii își

ferecau casele, fetele erau ascunse, vitele gonite-n păduri — se făcea totul pentru ca cei nechemați și nedoriți să fie provodiți cât mai iute.

În toate orașele, târgurile și satele din drum cazacii se-nfruptau din rachiu și frumuseți lăudând viața din Siberia. Mulți oameni fără căpătâi ori fugari li s-au alăturat din această pricină: unii alergau după caravane căzăcești, pe jos, alții călare pe cai de furat, alții mergeau după zvon...

.....

40

Pe apă, luând urma cazacilor sosi cneazul Semion Bolhovskoi aducând cu sine cinci sute de streliți moscoviți. Începu cneazul a rândui în oraș obiceiurile rusești, din care pricină mulți cazaci fugiră.

Mârza Karacea trimise un sol lui Ermak cerându-i să-i vină într-ajutor câțiva cazaci împotriva hoardei de kirghiji. Ermak crezu bucuros și spuse: „Prin acest Mârza atât de cunoscut se vor alătura rușilor și alții“, trimițându-l pe Ivan Kolțo cu o jumătate de sotnie. Karacea îi ucise pe cei trimiși. Iakov Mihailov nu crezu și plecă în fruntea a treizeci de cazaci pentru a-și scoate prietenul din ananghie. Tătarii îi înconjurară și-i uciseră și pe aceștia.

...Trăiau.

În oraș sosi iscoada Ciumșai, în zdrențe și plin de colb.

— La chemarea ta, hatmane, vine către voi o caravană cu mărfuri din Buhara. Kucium-han îi ține pe negustătorii din Buhara la marginea stepelor Ișime, și nu-i lasă să intre în Siberia.

Ermak aștepta de multă vreme să se întâlnească odată cu hanul.

Adună o jumătate de sotnie de cazaci și pluti cu iuțeală în sus pe Irtîș.

Locuitorii așezărilor din apropiere erau supuși cu toții și, la venirea cazacilor, așa cum le era obiceiul, tăiau berbeci, aruncând corpul berbecului de-o parte a drumului, iar capul de cealaltă parte. Dar pe măsură ce se-ndepărtau cuceritorii de

bârlogul lor, întâlneau tot mai multe priviri chiorâșe.

Prima luptă avu loc lângă iurtele beghișilor. Tătarii își apărau locuințele cu multă vitejie. Cronicarul scrie de aceea cu simplitate: „Atât de tare s-au mâniat cazacii pe dușmani că n-au lăsat viu niciun om care le-a căzut în mână și foarte mic a fost numărul acelora care au scăpat prin fugă“.

Au cucerit și au distrus Șamșa, Reancik, Zal, Kaurdak, au supus Tebenda.

Mult au mai călărit prin stepele nomazilor, multe alte târguri și iurte au distrus, dar nicăieri n-au dat nici de hanul Kucium, nici de caravana celor din Buhara. Și-au dat seama că au fost păcăliți și au întors-o spre casă.

Pluteau în nopțile liniștite când în apa abia clătinată de mersul luntrilor dansau stelele; plutiră și duși de vânt, când Irtîșul își zburlea blana.

Un tânăr se furișa hoțește pe mal — prin ierburi, pe după tufișe — în mâna-i dreaptă: sabia, în cea stângă: un smoc de iarbă ținut la măsura pieptului pentru a-i ascunde fața arsă de soare și lucirea lupească a ochilor.

Pluteau.

Irtîșul alerga fornăind ca un cal.

Bezna era atât de groasă că nici apa de sub vâslă nu se zărea de parcă patruzeci de nopți s-au îmbrățișat pentru a urla deodată peste Siberia.

— E timpul să poposim, hatmane, de trei nopți nu dormim.

Pleoapele se lipeau ca prăfuite cu nisip, oasele cereau odihnă.

Ermak își îndreptă barcazul către mal.

Înnoptară pe-o insulă de lângă muntele Atbaș.

Vântul lătra
codrul ofta
bezna se-ngroșa sub ploaie.

Tătarii cunoșteau vadul către insula aceea.

— Ara, djamagat.

— Ara, ara...

— Allahaaaa...

Lunecând pe malul noroios intrară în apă.

Și iată, în cel mai dulce somn se prăvăli asupra celor adormiți cascadă de tăișuri. Ermak se trezi când mai bine de jumătate din oameni fură secerați.

— Spre luntri! tună el.

Lovind cu sabia hatmanul se azvârli în apă, dar tătarii, pentru a răpi cazacilor nădejdea că pot scăpa prin fugă, vârâseră din vreme niște bărci goale dinspre mal care bărci luate de curentul iute pieriră în beznă.

(Armura lui Ermak — dar al țarului — bătută-n cinci inele cu iscusință, lungă de doi arșini, având un sfert de arșin între umeri, cu, pe piept și sub brațe, pecețile țarului: vulturi de aur la poale și pe mâneci cu un strat de aramă de trei verșoci).

Împinși către țărm, cazacii loveau și trageau cât îi mai țineau puterile.

Cădeau

piereau

Ermak se apără până-n clipa-n care sabia îi zbură din mână, lovindu-se de-o lance de tătar.

De pe malul înalt se aruncă în apă... Armura cea grea îl trase pe hatman în adânc, valurile se-nchiseră cu zgomot deasupra capului său descoperit...

... Tare ești neprimitoare, tare ești tristă, tu, țară streină.

Sărmane, viteze cazac! Nu-s oare ai tăi ochii acoperiți de nisip? Nu-i oare cel din urmă suspin al tău acela pe care vântul l-a risipit în stepă?

N-a fost oare trupul tău, Iakaș, acela pe care l-au împărțit între ei fiara și vulturul?

Nu s-au mai auzit cântecele lui Iakunka Dediuhin — o dată cu sângele i s-a scurs și viața.

Ceapura, șoim viteaz! Nu spală oare apa trupul tău, nu-i val valul acela care-ți răsucește zulufii?

Iar tu, Zaruba, ai petrecut și-ai ținut-o într-un chef ca să zaci acum smerit într-o covată scobită? Peste morminte tău învelește viforul albe cununi...

Nu te-a dus oare pe tine, Tabuneț, arcanul nomadului în Buhara cea îndepărtată? Nu-i oare gâtul tău de taur cel pe care-l înconvoaie butucul și nu ești tu oare acela care zaci în temniță pe pământ, cu crucea pierdută-n pieptul păros, nu molfăi tu o coaje de pâine udată de propriile tale lacrimi?

Scoarță de lut înghețat s-a-ntins peste pieptul vânătorului Iah. Mâinile sale puternice, în stare să frângă bot de urs, au

înlemnit.

Mamîka și Senka Dranîi, Cerkiz și Ramodenkov s-au certat cu voievodul moscovit și-au luat-o înspre soare-răsare. Urmele lor le-a luat apa, le-a măturat viforul...

.....

Sălbăticiunile cu blană de preț se retrăgeau tot mai departe, mai adânc în taigă, în tundră și-n stepă. Pe urmele fiarelor, aducând pieire neamurilor băștinașe, pășea vânătorul rus: nici mlaștinile, nici căderile marilor arbori, nici gerurile năprasnice nu-l puteau opri din cale.

Pe urma lăsată de sabia căzăcească se rostogoleau banii negustorilor, în urma lor veneau toporul, plugul și crucea.

Oastea Moscovei plutea dinspre Rusia în luntri fără număr înspre Siberia, cu voievozii Vaska Sukin, Ivan Measnoi și șeful scribilor, Danila Ciulkov.

În spatele oastei, înainta către viața liberă a pământului mărginaș mulțimea cea flămândă a mujicilor, cu familiile și bruma lor de agoniseală.

Mergeau pe jos.

mergeau călare
vâsleau în luntri
cărau telege
rătăceau prin vaduri
pluteau mereu...

Proaspeții locuitori piereau de apa putredă, mureau de friguri și de săbiile siberienilor, dar în pofida tuturor își întăreau stăpânirea în pragul însuși al Asiei; codrii ardeau, fum purpuriu se-nălța pân-la cer, ardeau ierburile, stepa clocotea de incendii amare, erau noii veniți care curățau locul pentru arat. Băteau îndârjit topoarele rusești, răsunau cântecele, plugul de lemn ridica cele dintâi brazde sălbatice. Peste necuprinsele întinderi — amenințând cu crucea aulele de departe — se-nălțau cetățui și târguri, încinse de valuri de apărare, de șanțuri și de hățișuri ghimpoase. Hoarda alerga pân-aici, învăluită în nouri de praf, în foc și urlet spărgându-se de zidurile cetăților rusești; mugind se trăgea hoarda înapoi, lăsând în urma ei dâră însângerată. Bătea clopot de biserică, fumul de tămâie se-mpletea cu mirosul acru de ierburi arse...

1926 — 1932

Lector: NATALIA RADOVICI
Tehnoredactor: AURICA IONESCU
Tiraj 9.460 Coli tipar 11,5.

Tiparul executat
sub comanda nr. 1/1127 la
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918“,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97-
București
Republica Socialistă România

COLECȚIA ROMANULUI ISTORIC

Artiom Vesiolîi (1899 — 1939) face parte din pleiada marilor scriitori sovietici „fără școală” ridicați din popor, care au venit în literatură îmbogățiți cu experiența Marii Revoluții și a războiului civil. Publică volumul de nuvele *Râuri de foc* (1924), o suită de povestiri, piese de teatru, celebrul său roman *Rusia scăldată în sânge* (1929) — apărut și în tălmăcire românească — iar în anul 1932 ultimul său roman *Volga petrece. Volga petrece* evocă un eveniment din timpul domniei lui Ivan cel Groaznic, epocal prin consecințele sale: supunerea Hanatului Siberiei de cetele căzăcești conduse de „omul de jos” Ermak Timofeevici, figură legendară intrată în istoria zbuciumată a Rusiei medievale și în creația populară orală.

Lei 8